

DZIENNIK URZĘDOWY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 27 grudnia 2024 r.

Poz. 10870

UCHWAŁA NR IX.46.24 RADY GMINY RAWA MAZOWIECKA

z dnia 28 listopada 2024 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Gminy Rawa Mazowiecka na lata 2024 - 2027

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 i 1572), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), po uzyskaniu pozytywnej opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy Rawa Mazowiecka uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Rawa Mazowiecka na lata 2024 - 2027, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rawa Mazowiecka.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

Kamila Bors

Załącznik do uchwały Nr IX.46.24
Rady Gminy Rawa Mazowiecka
z dnia 28 listopada 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY RAWA MAZOWIECKA NA LATA 2024 – 2027

Wrzesień 2024

Spis treści

1. Wstęp	
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	
5.2.1 Charakterystyka geograficzna gminy Rawa Mazowiecka	
5.2.2 Zarys dziejów obszaru gminy	
5.2.3 Dziedzictwo niematerialne	
5.2.4 Instytucje kultury	
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	
5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków	
5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków	
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	
7. Założenia programowe	
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki	
7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu	
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	
11. Bibliografia	

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rawa Mazowiecka na lata 2024-2027 jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach gminy. Najpełniejszą definicję dziedzictwa kulturowego wypracował Jan Pruszyński (J. Pruszyński, Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna, t. 1, Kraków 2001, s. 50), stwierdzając, że jest to: „*zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnyim pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej*”.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy Rawa Mazowiecka. Program opieki nad zabytkami gminy Rawa Mazowiecka jest narzędziem zarządzania lokalnym dziedzictwem i powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej oraz poza zawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego.

Niniejszy program został opracowany zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. 2024 poz. 1292) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz w upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292), w którym: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i są nimi:

- 1) (uchylony),

- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. *Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.*
2. *Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.*
3. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
(Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.)

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. W świetle art. 5 i 6 ust. 1 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki.

Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń, ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP

wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

Art. 6.

1. *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej działalności człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości.

Przepisy artykułu 73 Konstytucji kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury i stanowią katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych.

Art. 73.

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu 86 Konstytucji nakładają na każdego obywatela obowiązek dbałości o stan środowiska, którego jednym z elementów jest środowisko kulturowe z jego składową, jaką jest dziedzictwo kulturowe.

Art. 86.

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

I. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej
(t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2512 ze zm., akt obowiązujący do 20.06.2024 r.)

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 2021 r. poz. 1893, ze zm.), wiodącym organem odpowiedzialnym za zadanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

II. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292)

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292) - dalej w tekście u.o.z.o.z, która w art.1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 u.o.z.o.z. zawarty został zbiór definicji prawnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w ustawie, które poniżej przytaczamy:

- 1) **zabytek** — *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,*
- 2) **zabytek nieruchomy** — *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,*

- 3) **zabytek ruchomy** — rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,
- 4) **zabytek archeologiczny** — zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** — instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,
- 6) **prace konserwatorskie** — działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,
- 7) **prace restauratorskie** — działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,
- 8) **roboty budowlane** — roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,
- 9) **badania konserwatorskie** — działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,
- 10) **badania architektoniczne** — działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,
- 11) **badania archeologiczne** — działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** — przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
- 13) **historyczny zespół budowlany** — powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,
- 14) **krajobraz kulturowy** — postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka,
- 15) **otoczenie** — teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Wymieniona w art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. 2020 poz. 194), to podmioty, których celem statutowym i istotą działania jest sprawowanie aktywnej opieki nad zabytkami. Wymienione w art. 3 pkt 6 **prace konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 2020 poz. 1333 ze zm.).

Wymienione w art. 3 pkt 7 u.o.z.o.z. **prace restauratorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 8 u.o.z.o.z. **roboty budowlane** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z. zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Wymienione w art. 3 pkt 9 u.o.z.o.z. **badania konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 u.o.z.o.z. **badania architektoniczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z. **badania archeologiczne** prowadzone przy zabytku archeologicznym, a w określonych przypadkach również przy innych zabytkach nieruchomych, wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

W art. 4 i art. 5 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza. Ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy oraz także jest to pożądaný stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

W art. 6 u.o.z.o.z. ustawodawca podał zagregowaną definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

W art. 7 u.o.z.o.z. ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków. Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie Obwieszczenia Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56). Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Przepisy ustawy nakazują informowanie obywateli o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, m. in. na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego zabytek się znajduje. Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków. Bardzo istotny jest zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku, wobec którego wszczęte jest postępowanie o wpisaniu do rejestru zabytków. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych, co do których zostało już wydane pozwolenie na budowę oraz innych działań określonych w decyzjach pozwalających na ich prowadzenie. Działania te mają na celu udzielenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym przed uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu do rejestru.

Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z.o.z. i należą do nich: zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych oraz wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanie zabytku do inwentarza muzeum bądź jego wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na podstawie art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 u.o.z.o.z.).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony.

Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca

2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza burmistrz w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje, że w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione ustaleniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Jednostkom samorządu terytorialnego powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe. Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organy administracji państwowej powinny podjąć szeroko zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych, ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony dopomóc mogą zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

Zgodnie z art. 17 u.o.z.o.z. na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

W art. 18 i 19 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

W art. 20 u.o.z.o.z. wskazuje się na konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci. Gminna Ewidencja Zabytków nie jest zbiorem zamkniętym, ustawodawca dał możliwość dopisywania do niej zabytków, po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków – inicjatywa należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast – artykuł ten stracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia (na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 Dz. U. poz. 951). Włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody właściciela tego zabytku.

Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje, że do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego należy określenie w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

W artykułach od 25 do 37 u.o.z.o.z. ustawodawca precyzyjnie określa sposób zagospodarowania zabytków, prowadzenie badań przy zabytkach, prowadzenie prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach. Zgodnie z art. 25 u.o.z.o.z. zagospodarowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe wymaga posiadania uzgodnionej dokumentacji.

Artykuł 26 u.o.z.o.z. nakłada na właścicieli zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, którymi są Skarb Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego obowiązek zawarcia w umowach sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy obowiązku przeprowadzenia prac konserwatorskich przy tym zabytku.

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecania konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczenie lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.).

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, z precyzyjnym podaniem ram czasowych w jakich ten obowiązek musi zostać wypełniony, w zależności od występującego zdarzenia. Od dnia 1 stycznia 2018 r. właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków ma obowiązek zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia. Dotychczas przepis zobowiązywał do niezwłocznego przekazania informacji

służbom konserwatorskim, co uniemożliwiało jednoznaczne określenie, w jakim terminie obowiązek ten powinien zostać wykonany.

Artykuł 32 u.o.z.o.z. kompleksowo reguluje kwestię zawiadamiania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem. Zgodnie z ust. 1 pkt 3 tego artykułu wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, zgodnie z ust. 2 tego artykułu, ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.o.z.o.z. wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Zgodnie z art. 34 osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 u.o.z.o.z. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dokument ten wydaje się na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić poszukiwania (art. 36 ust. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), złożony do wojewódzkiego konserwatora zabytków lub do dyrektora urzędu morskiego właściwego dla miejsca prowadzenia poszukiwań. Wszelkie pozyskane w trakcie poszukiwań zabytki archeologiczne stanowią zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami własność Skarbu Państwa i muszą zostać niezwłocznie przekazane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Również pozostałe kategorie zabytków, znalezione w takich okolicznościach, że poszukiwanie właściciela byłoby oczywiście bezcelowe, stają się zgodnie z art. 189 *Kodeksu cywilnego* (Dz. U. 2020 r. poz. 1740), zwanego dalej kodeksem cywilnym, własnością Skarbu Państwa, a znalazca obowiązany jest je niezwłocznie wydać właściwemu staroście.

Nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania będą uznawane za przestępstwa zagrożone karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109c wprowadzony nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązującą od 1 stycznia 2018 r.). Nie należy wydobywać z ziemi żadnych zabytkowych przedmiotów ani odsłaniać archeologicznych obiektów czy otaczających ich nawarstwień. Działania takie niosą ze sobą ryzyko zniszczenia cennych kulturowo stanowisk archeologicznych. Kluczowym dla ich ochrony jest zachowanie nawarstwień ziemnych i wzajemnych układów przestrzennych artefaktów i śladów działalności ludzkiej. To właśnie one pozwalają na określenie datowania zabytku, jego powiązań z działalnością człowieka, a także na wskazanie okoliczności, w jakich dany zabytek funkcjonował, czyli właściwe odtworzenie wydarzeń z przeszłości. Poprawna analiza kontekstu archeologicznego jest możliwa wyłącznie podczas profesjonalnie wykonanych badań, prowadzonych przez archeologów.

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Za istotną zmianę obowiązującą od 1 stycznia 2018 należy uznać doprecyzowanie art. 36 ust. 1 pkt 11 u.o.z.o.z., w którym dodano, że pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga usunięcie drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Wyjątkiem będzie jedynie

prorowadzenie akcji ratowniczej przez właściwe służby powołane do niesienia pomocy osobom w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia. Niezależnie od formy własności terenu, wymagane będzie jedno pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zamiast dotychczasowych dwóch, wynikających z odmiennych ustaw. Ochrona zieleni na terenach zabytkowych dotyczyć będzie parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

Wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02.08.2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. 2021, poz. 81)

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wnioski o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne.

W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy wspomnieć, że nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jaka weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadziła katalog administracyjnych kar pieniężnych i zasad ich wymierzania w zdecydowanej większości przypadków za łamanie postanowień art. 36 u.o.z.o.z. Kary pieniężne będą nakładane na właścicieli lub posiadaczy zabytków m.in. w przypadku:

- niepowiadomienia odpowiednich organów o uszkodzenie, zniszczeniu, zaginięciu, kradzieży zabytku,
- niepowiadomienia o zagrożeniu dla zabytku,
- niepowiadomienia o zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego,
- niepowiadomienia o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku,
- utrudniania lub uniemożliwiania dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków,
- podjęcia jakichkolwiek działań przy zabytkach wymagających pozwolenia konserwatora bez tego pozwolenia. W przypadku zabytków archeologicznych administracyjne kary pieniężne dotyczą pozwoleń wydawanych na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1—5 oraz art. 36 ust. 1a ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2024 poz. 1292). O prowadzeniu poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania bez wymaganego pozwolenia lub wbrew jego warunkom mówią Przepisy karne, tj. art. 109c ww. ustawy.

Wysokość kar pieniężnych jest różna i waha się w granicach od 500 zł, do 500 000 zł. Przy wymierzaniu kar administracyjnych zastosowanie będą miały zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, które weszły w życie w czerwcu 2017 r. Pobierane kary będą zasilały powołany ustawą Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z art. 49 i 50 u.o.z.o.z. wojewódzki konserwator zabytków w konkretnych sytuacjach może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych oraz określa sposób wyceny i egzekucji w przypadku wykonania zastępczych prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 u.o.z.o.z. stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków. Szczegółowe zasady udzielania dotacji zawarte są w artykułach 75-78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 81 u.o.z.o.z. reguluje możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Pozytywną zmianą wprowadzoną 9 września 2017 jest możliwość przyznawania dotacji ze środków publicznych na remonty obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). Dotychczas na taką pomoc mogli liczyć tylko właściciele zabytków wpisanych do rejestru, a więc najbardziej wartościowych i objętych większą ochroną niż te z ewidencji. Ewidencja wiązała się dotąd tylko z ograniczeniami. Właściciele ujętych w niej budynków musieli konsultować z konserwatorem planowane przebudowy i rozbudowy, a w zamian nic nie otrzymywali.

Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej (art. 82 u.o.z.o.z.).

W art. 82a u.o.z.o.z. uregulowano udzielanie i rozliczanie dotacji przez ministra do spraw ochrony dziedzictwa narodowego w sytuacji gdy, planowane koszty badań archeologicznych i ich dokumentacji przekraczają określony w ustawie poziom, lub gdy nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego.

Art. 83a u.o.z.o.z. reguluje finansowanie niezbędnych wydatków na pokrycie wyposażenia pomieszczenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Od 1 stycznia 2018 r. dodano art. 83b do ustawy o ochronie zabytków, na podstawie którego został utworzony Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Jest to fundusz celowy, a jego środki będą przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych. Przychodem Funduszu mają być kary pieniężne, o których mowa w art. 107a-107e ustawy.

Artykuł 87 u.o.z.o.z. reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami.

Katalog zadań własnych gminy w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 u. o. z. o. z. i należą do nich:

- 1) utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.),
- 2) sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.),
- 3) utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.),
- 4) prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.),
- 5) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.),
- 6) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.),
- 7) sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Artykuł 96 u.o.z.o.z. stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych.

Przepis ten pozwala na zlecanie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej. Wyjątkiem są sprawy dotyczące prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wydawanie decyzji w tym zakresie, które należą do wyłącznej kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, będzie mógł powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom, powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa. W takim przypadku gmina przyjmując zadanie, będzie miała obowiązek utworzenia w strukturze administracyjnej stanowiska gminnego konserwatora zabytków.

Od 1 stycznia 2018 r. ustawa zastępuje dotychczasowy, oparty o prawo wykroczeń, system ochrony prawnej zabytków, systemem administracyjnych kar pieniężnych. Do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzony został nowy rozdział dotyczący administracyjnych kar pieniężnych. Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone będą administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł. I tak art. 107a dotyczy kar za niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku, o których mowa w art. 28 ustawy o ochronie zabytków. Obowiązek informacyjny spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru, lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a więc również zabytku nieruchomego, ujętego w gminnej ewidencji zabytków). Naruszenie wskazanego obowiązku stanowiło dotychczas wykroczenie, o którym mowa w art. 113 u.o.z.o.z. Z kolei art. 107c u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem osób uniemożliwiających lub utrudniających dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy. Art. 107d u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem właściciela lub zarządcy obiektu, który działał bez zalecenia bądź pozwolenia konserwatorskiego, np. na prowadzenie prac budowlanych czy rozbiórkę, będzie narażony na sankcję administracyjną.

Kary administracyjne nakładane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków będą podlegały miarkowaniu zgodnie z nowymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W uzasadnionych przypadkach będzie można od nich odstąpić, a wysokość kary będzie zależała od wartości zabytku czy sytuacji finansowej właściciela. Wpływy z kar pieniężnych zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Potrzeba zapewnienia większej skuteczności przepisów z zakresu ochrony zabytków przesądziła o zmianie charakteru czynu określonego dotychczas w art. 111 u.o.z.o.z.. Zgodnie z obowiązującym od 1 stycznia 2018 roku brzmieniem art. 109c u.o.z.o.z. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, stanowi przestępstwo zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Dotychczas wykroczenie zostało przekształcone w przestępstwo. Potrzeba zmiany w tym zakresie wynikała z narastającego problemu nielegalnych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych. Zaostrzenie karania za nielegalne poszukiwania zabytków ma zapewnić skuteczną ochronę zabytków archeologicznych.

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. Nr 30, poz. 259),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. Nr 71, poz. 650),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. Nr 75, poz. 706),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. Nr 102, poz. 1066),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 1901),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. Nr 124, poz. 1304 ze zm.),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1470),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 poz. 56),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015r. poz. 1275),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 poz. 81),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425).

III. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2024 r. poz. 609).

Samorząd gminy ponosi współodpowiedzialność za zachowanie dóbr kultury, co wynika z ustawy samorządowej jak i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym: do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych. Obowiązek opieki nad zabytkami wynika zaś z art. 5 i art. 71 pkt. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. 2023 poz. 344 ze zm.).

IV. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1130.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- w art. 10. ust. 1 pkt 4 ustawa określa, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- w art. 10 ust. 2 pkt 4 w studium określa się w szczególności obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- artykuł 11 stanowi, że studium musi zostać zaopiniowane przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- w art. 15 ust. 2 pkt 3, 3a, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

V. Ustawa z lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 r. poz. 1668)

Wraz z wejściem w życie tej ustawy w dniu 24 września 2023 r. polski system planowania przestrzennego przeszedł bardzo daleko idące zmiany. Zgodnie z ustawą plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin - plany ogólne powinny zostać przyjęte do dnia 1 stycznia 2026 roku. Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego. Jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. W planie ogólnym zostaną określone strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. W celu realizacji rozwoju przestrzennego zmieniona została hierarchia aktów planowania przestrzennego, a ustawa zmieniająca nałożyła na gminy obowiązek obligatoryjnego sporządzenia strategii rozwoju gminy, co stanowi etap reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego zapisanej w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności.

VI. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane
(Dz. U. 2024 r. poz. 725).

W myśl art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy prawo budowlane przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

VII. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska
(Dz. U. 2024 r. poz. 54).

W dziale IV traktującym o ochronie powierzchni ziemi, w art. 101 ustawa określa, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) litera f) stanowi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

VIII. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
(Dz. U. 2023 r. poz. 1336).

Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Artykuł 23a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym.

Zgodnie z ust. 4 art. 23a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

W myśl art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

Art. 86 w ust. 1a) ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody stanowi, że nie nalicza się opłat za usunięcie drzew lub krzewów, jeżeli usunięcie jest związane z odnową i pielęgnacją drzew rosnących na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

IX. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji
(Dz. U. 2024 r. poz. 278).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w świetle przepisów ustawy z dnia 9 października 2015r. o rewitalizacji stanowi fakultatywne zadanie własne gminy, co oznacza, że nie wszystkie gminy muszą uczynić użytek z instrumentów prawnych i finansowych unormowanych w ustawie. Regulacje zawarte w ustawie mają na celu umożliwienie prowadzenia rewitalizacji na obszarach rewitalizacji w sposób zintegrowany i kompleksowy.

Gminny Program Rewitalizacji jest zasadniczym dokumentem służącym zaplanowaniu i realizacji procesu rewitalizacji. Ma on charakter strategii, w której dokonuje się pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji oraz planuje i koordynuje działania służące osiągnięciu wizji stanu obszaru po rewitalizacji. Służy również koordynacji działań rewitalizacyjnych z szeregiem innych dokumentów gminnych. Gminny Program Rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego. Nie wiąże mieszkańców ani przedsiębiorców. Stanowi dokument o charakterze wewnętrznym, wiążący burmistrza miasta i gminy.

Ustawa nie wprowadza bezpośrednio problematyki ochrony zabytków, ale wprowadza m.in. znaczące ułatwienia dla ich właścicieli i narzędzia ochrony historycznych układów urbanistycznych.

X. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu
(Dz. U. 2015 poz. 774).

Jest to tak zwana „ustawa krajobrazowa”, której celem było wprowadzenie mechanizmów umożliwiających powstrzymanie procesu degradacji krajobrazu.

Rada gminy może w formie uchwały określić zasady sytuowania obiektów reklamowych, a także zakaz umieszczania takich obiektów, a w przypadku sztyldów uchwała może określić warunki ich sytuowania, wielkość, oraz ich liczbę na nieruchomości. Burmistrz może nałożyć grzywnę na właściciela nieruchomości oszpecającej krajobraz, a dochód wpłynie do budżetu gminy.

XI. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
(Dz. U. 2023 r. poz. 344).

Zgodnie z art. 6 ust. 5 i 5a) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego są celami publicznymi w rozumieniu ustawy.

Zgodnie z art. 13 ust. 4, 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków a także będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

XII. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

(Dz. U. 2024 r. poz. 87).

Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.) stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

XIII. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach

(Dz. U. 2022 r. poz. 385).

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Artykuł 5 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach stanowi, że muzeami samorządowymi są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego.

Artykuł 5 ust. 4 tego artykułu stanowi, że podmioty tworzące muzea są obowiązane do zapewnienia środków do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnia bezpieczeństwa gromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

XIV. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

(Dz. U. 2022 r. poz. 2393).

Ustawa w art. 3 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, biblioteki publiczne są organizowane w sposób zapewniający mieszkańcom dogodny dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji, a w myśl art. 19 ust. 2 tego artykułu gmina organizuje i prowadzi co najmniej jedną gminną bibliotekę publiczną, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych.

XV. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych

(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

- 1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego,
- 2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość,
- 3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które, wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych,

- 4) jeńców wojennych i osób internowanych,
- 5) uchodźców z 1915 r.,
- 6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.,
- 7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów,
- 8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

W artykule 2 u.g.c.w. ustawodawca zaleca, aby groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób, w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie poruczono zrzeszeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakichkolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych).

XVI. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. 2023 r. poz. 571– akt obowiązujący do 30.06.2024 r.).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W art. 19b ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

XVII. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce: podsumowanie

Dziedzictwo kulturowe stanowi szczególny zasób wspólnot lokalnych. Samorząd gminy, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej ma bardzo szerokie kompetencje w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa narodowego:

- wyłącznie od gminy zależy należyte zagospodarowanie otoczenia wokół zabytku, gdyż właściwą formą tej ochrony jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024

poz. 1292); planowanie przestrzenne jest również podstawowym narzędziem kształtowania i ochrony krajobrazu,

- jednostki samorządu terytorialnego powinny uchwalić programy opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.), realizując cele wytyczone na szczeblu centralnym w krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gmina jest organem egzekucyjnym decyzji wydawanych przez miejskich konserwatorów zabytków, a więc odpowiada za skuteczność m.in. decyzji nakazujących i zakazujących określonego działania, stanowiącego zagrożenie dla zabytku nieruchomego i wartości w nim zapisanych (art. 19 § 2 oraz art. 20 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji),
- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest właściwa rzeczowo w zakresie ustanowienia parku kulturowego oraz ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- zabytki są istotnym elementem rozwoju regionalnego i z tego względu problemy dotyczące ich ochrony powinny być uwzględniane w dokumentach strategicznych (szczególnie ważnych na poziomie województwa),
- zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy stanowiące gminy, powiatu i województwa mogą udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale; zgodnie z 81 ust. 2 dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- gmina jest zobowiązana do prowadzenia ewidencji zabytków, która powinna stanowić kompletne i podstawowe źródło wiedzy na temat zasobu zabytkowego Polski (art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- jednostki samorządowe są zobowiązane do sporządzenia wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gminy i powiaty, a także ich związki, mogą na podstawie stosownych porozumień wykonywać część kompetencji władczych wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- starosta jest upoważniony, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, do umieszczania na zabytku nieruchomym – wpisanym do rejestru zabytków – znaku informacyjnego o tym, że zabytek ten podlega ochronie (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami),
- jednostki samorządu terytorialnego mają wiodącą rolę w przyjmowaniu funduszy strukturalnych przez sektor kultury,

- burmistrzowie i wójtowie mają obowiązek przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Jak wynika z powyższego, rola samorządu terytorialnego w ochronie dziedzictwa kulturowego jest współcześnie bardzo ważna, choć nie zawsze należycie zidentyfikowana. Efektywne wykonywanie wskazanych zadań własnych ma nie tylko znaczenie dla zachowania zasobu zabytkowego, ale również, jeżeli zostanie właściwie rozpoznane, korzystnie wpływa na rozwój lokalny, pobudzając wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Trzeba jednak pamiętać, że jednostki samorządu terytorialnego są również, zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, właścicielem ok. 20% zabytków nieruchomych i w związku z tym są zobowiązane do ich zachowania w należytym stanie. Obowiązek opieki obciążający właścicieli to: naukowe badanie i dokumentowanie zabytków, prowadzenie wymaganych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zadania własne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego, należy więc postrzegać niezmiernie szeroko, a więc również z perspektywy gminy, powiatu i województwa jako właścicieli zabytków.

Do obowiązków organów samorządowych wszystkich szczebli należy ponadto uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji (art. 18 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- strategii rozwoju województw,
- planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu,
- strategii rozwoju gmin,
- studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wśród najistotniejszych ustaleń międzynarodowych, przyjętych w Polsce należy wymienić:

Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu (Dz. U. z 1976 r., nr 32, poz. 190).

Międzynarodowa umowa zobowiązująca państwa sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

W Art. 1. Konwencja definiuje dziedzictwo kulturowe jako:

- zabytki: dzieła architektury, monumentalnej rzeźby lub malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, grotty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy oraz stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

W rozumieniu Konwencji (Art.2) za dziedzictwo naturalne uważane są:

- pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego,
- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania,
- miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania naturalnego piękna.

Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. 2012 poz. 210)

Konwencja, która weszła w życie 1 grudnia 1987 r., a Polska ma obowiązek się do niej stosować od 1 marca 2012 r., obejmuje ochroną nie tylko zabytki, czyli wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i wyposażeniem, ale także takie dobra trwałe jak zespoły budynków czy tereny.

W przypadku zespołów budynków konwencja mówi o jednolitych zespołach zabudowy miejskiej lub wiejskiej, wyróżniających się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwartych, aby tworzyły określoną jednostkę urbanistyczną.

Za dziedzictwo architektoniczne podlegające ochronie konwencja uznaje również tereny jako dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyły jednostkę urbanistyczną, mającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z 16 stycznia 1992 r., La Valetta (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564) – popularnie zwana konwencją maltańską

Najważniejszym rezultatem Konwencji Maltańskiej jest zapewnienie, że żadna inwestycja nie będzie niszczyła stanowisk archeologicznych bez przeprowadzenia wcześniejszych wykopalisk ratowniczych. Skutkiem wprowadzenia w życie tej zasady stało się:

- uwzględnianie obecności stanowisk archeologicznych w ocenach oddziaływania inwestycji na środowisko,
- zwiększenie liczby wykopalisk ratowniczych i radykalne zmniejszenie liczby wykopalisk podejmowanych w celach czysto badawczych (na stanowiskach archeologicznych niezagrażonych zniszczeniem),
- zwiększenie zapotrzebowania na instytucje i firmy archeologiczne, które mogą prowadzić wykopaliska ratownicze w trudnych warunkach (np. zimą), to z kolei doprowadziło w wielu krajach do powstania tzw. archeologii komercyjnej lub kontraktowej, czyli pojawienia się licznych prywatnych firm wykopaliskowych.

Europejska konwencja krajobrazowa – sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. z 2006 Nr 14 poz. 98)

Wielostronna umowa przyjęta w ramach Rady Europy 20 października 2000 r. we Florencji, przez Polskę została ratyfikowana w roku 2004.

Głównym celem Konwencji jest promowanie działań na rzecz krajobrazu, jego ochrona, zarządzanie i planowanie oraz organizowanie europejskiej współpracy w tym zakresie (art. 3).

Do Konwencji nawiązują polskie polityki krajowe dotyczące zagospodarowania przestrzennego i polityki ekologicznej.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Cele konwencji to:

- ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego,
- tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i oddziaływać na siebie w sposób przynoszący im wzajemne korzyści,
- zachęcanie do dialogu kultur oraz szerszej wymiany kulturalnej na świecie w oparciu o szacunek i kulturę pokoju,
- popieranie międzykulturowości, tj. wspólnych form wyrazu kulturowego na drodze dialogu i wzajemnego poszanowania, rozwijania interakcji między kulturami i budowania pomostów między narodami,
- promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym,
- potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem na całym świecie, a zwłaszcza w krajach rozwijających się, oraz wspieranie krajowych i międzynarodowych działań ukierunkowanych na uznanie prawdziwej wartości tego związku,
- uznanie szczególnego charakteru działalności, dóbr i usług kulturalnych jako nośników tożsamości, wartości oraz znaczeń,
- potwierdzenie suwerennego prawa państw do wprowadzania w życie polityk oraz środków chroniących i promujących różnorodność form wyrazu kulturowego,
- umacnianie współpracy i solidarności międzynarodowej w duchu partnerstwa, ukierunkowanych w szczególności na zwiększenie potencjału krajów rozwijających się w zakresie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (przyjęta 8 lutego 2011 r., Dz.U. Nr 179, 2011, poz. 1018)

Konwencja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne UNESCO w październiku 2003 roku. Jest wyrazem zainteresowania kwestą ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Jest pierwszym międzynarodowym traktatem, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe, umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i podnoszenia jego rangi. Konwencję ratyfikowało 146 państw. Konwencja weszła w naszym kraju w życie 16 sierpnia 2011. Główne cele Konwencji:

- ochrona niematerialnego dziedzictwa,
- zapewnianie poszanowania dla niematerialnego dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek,
- wzrost na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane przez różne grupy,
- zapewnianie międzynarodowej współpracy i pomocy w zakresie realizacji wszystkich wymienionych wyżej celów.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE, (Ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej Dz. U. 2010 nr 76 poz. 489)

Celem dyrektywy 2007/2/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiającej infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (dyrektywy INSPIRE) jest utworzenie europejskiej infrastruktury informacji przestrzennej oraz ułatwienie dostępu do danych przestrzennych. Dyrektywa określa podstawowe zasady funkcjonowania infrastruktury w zakresie: metadanych, zbiorów danych przestrzennych i usług z nimi związanych. Reguluje zasady udostępniania i wspólnego korzystania z zasobów infrastruktury. Ponadto ustala mechanizmy koordynujące, monitorujące i raportujące wdrażanie INSPIRE w Unii Europejskiej.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Wietrzychowice, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Ten podstawowy dokument dla systemu ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej został przyjęty Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” realizuje podmiot wiodący – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – we współpracy z instytucjami podległymi MKiDN, m.in. z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków oraz Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku. Krajowy program głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określającym cele administracji

rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Cel główny: **Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce** został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych.

Cel szczegółowy 1: weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości

Cel ten wynika z realizacją w Polsce celów strategicznych Unii Europejskiej: wprowadzania nowych technologii w budownictwie, termomodernizacji, modernizacji infrastruktury drogowej i kolejowej oraz dekarbonizacji. Ekologiczne i pasywne budownictwo oraz szybki transport tworzą normy, którym tradycyjne, „stare” rozwiązania budowlane nie są w stanie sprostać. Dlatego konieczna jest weryfikacja zasobu oraz stworzenie narzędzi kompleksowej ochrony zarządzania zwłaszcza obiektami najcenniejszymi i reprezentatywnymi dla wybranej kategorii i cech zasobu zabytkowego. Istotne jest więc włączenie Polski w najważniejsze programy międzynarodowe we współpracy z gremiami eksperckimi i wypracowanie spójnych narzędzi przeciwdziałania zagrożeniom. Wsparcia merytorycznego służb konserwatorskich, projektantów i właścicieli wymaga przygotowanie dokumentacji konserwatorskich na różnych szczeblach, zwłaszcza w przypadku obiektów objętych szczególną ochroną i opieką państwa. Doprecyzowanie przepisów i wzmocnienie ustawowych form ochrony zabytków w postaci pomnika historii i miejsc UNESCO dadzą podstawy prawne do zarządzania zasobem, który mimo swojej rangi ochrony systemowej, nie ma przepisów wykonawczych do realizacji koniecznych działań.

Cel szczegółowy 2: wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Cel ten jest implikowany znaczącym wzrostem postępowań administracyjnych w zakresie ochrony zabytków (rocznie 0 20—30%) wskazuje na konieczność poprawy efektywności i usprawnienia dostępu do baz danych cyfrowych w celu przyspieszenia weryfikacji dokumentów niezbędnych do formalnej i merytorycznej oceny zgromadzonych materiałów, a także niezbędnej reformy systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami we współpracy międzyresortowej w zakresie m.in. kredytów preferencyjnych, crowdfundingu oraz ulg i zwolnień od podatku prac prowadzonych przy zabytku chronionym.

Cel szczegółowy 3: rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Cel ten wynika z realizacji jednego z celów strategicznych Unii Europejskiej, jakim jest zrównoważony rozwój. Do realizacji tych celów zobligowane są wszystkie kraje UE, które na poziomie krajowym powinny zintensyfikować działania w ramach wyznaczonych priorytetów. Działania dotyczące klimatu w związku z nasilającymi się i trudnymi do opanowania zmianami klimatycznymi stanowią obecnie jedno z ważniejszych zadań również w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty strategiczne odnoszące się do ograniczenia zmian klimatycznych wymagają włączenia zasobu zabytkowego, tradycyjnych materiałów oraz technik budowlanych do zagadnień wspierających cele zrównoważonego rozwoju. Zadania mające na celu wypracowanie narzędzi przeciwdziałania zmianom klimatycznym powinny identyfikować i promować tradycyjne rozwiązania budowlane, ale także zrównoważone podejście do eksploataowania zabytków, ich roli w środowisku, stabilizowaniu ekosystemów, budowaniu bioróżnorodności i wpierania lokalnych samorządów i społeczności.

Plan finansowy przedstawiony w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026 zamyka się kwotą 55 796 050 złotych.

4.1.2. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” została przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności jest dokumentem o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstałym na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006r. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu **Polska 2030** jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB.

4.1.3. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Strategia stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych: strategii, polityk, programów. Głównym celem Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

W poniższym opisie głównych obszarów koncentracji działań oraz obszarów wpływających na osiągnięcie Strategii odniesiono się jedynie do tych, które są związane z ochroną zabytków i dziedzictwa narodowego.

W celu szczegółowym III – skuteczne państwo wymieniono „**Obszar E-państwo**” i projektem strategicznym realizowanym w jego ramach jest digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej. Służyć temu ma kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Wśród obszarów wpływającym na osiągnięcie celów Strategii wymieniono „Kapitał ludzki i społeczny” a czwartym z kierunków interwencji w tym obszarze wymieniono: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. W działaniach do 2030 r. ma to się przejawiać w:

- ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez:
 - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty,
 - inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez:
 - uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym),

- likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.4. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację oraz aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, przyjętej 26 marca 2013 r. i jest instrumentem realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

W części Strategii poświęconej diagnozie obszaru „kultura” wskazano na:

- zły stan zabytków,
- niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów chodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- deficyt kompetencji kulturowych,

ale wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego.

Jako główny cel Strategii przyjęto wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. W części poświęconej celom, kierunkom interwencji oraz narzędziom realizacji celu przyjęto trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W strategii podkreślono, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. Wśród zadań realizowanych w ramach celu szczegółowego 2 wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury poprzez:
 - dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków,
 - wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii, między innymi poprzez projekt strategiczny „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania na rzecz zabytków uznanych za Pomniki Historii na tych szlakach,
 - kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zapobieżenie chaosowi reklamowemu i zrównoważonemu planowaniu przestrzeni miejskiej,
 - rozbudowywanie kolekcji dzieł sztuki współczesnej,
 - poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury poprzez między innymi realizację projektu strategicznego „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej”, w ramach którego zostaną podjęte następujące zadania:

- kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach,
- systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji,
- inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki, w tym naukowe, prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowujące cyfrowe zbiory,
- podnoszenie kompetencji cyfrowych,
- nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej,
- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, między innymi poprzez:
 - realizację do 2022 r. strategicznego projektu „Niepodległa” oraz wykorzystanie instrumentów „polityki pamięci” po 2022 r.
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego wymieniono szereg projektów strategicznych, które przypisano do zakresu interwencji, wśród których należy wymienić:

- Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej.
- Dziedzictwo Buduje Wspólnotę (utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw).
- Niepodległa (budowa kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego).
- Program Rozwoju Uniwersytetów Ludowych – których celem jest wzrost poziomu edukacji ustawicznej dorosłych mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko miejskich oraz zwiększenie poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich i w małych miastach.
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.
- Rozwój Turystyki Kulturowej.

4.1.5. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

16 sierpnia 2010 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 lutego 2010 roku, zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rawa Mazowiecka, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego do roku 2030 przyjęta została w dniu 6 maja 2021 r. uchwałą nr XXXI/414/21 Sejmiku Województwa Łódzkiego. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. Sformułowana w niej wizja rozwoju regionu zmierza do uzyskania w perspektywie roku 2030 celów rozwojowych zapewniających wyższą jakość życia mieszkańców regionu, w oparciu o potencjał nowoczesnej gospodarki.

W części analitycznej Strategii zwrócono uwagę na działalność Kół Gospodyń Wiejskich, które służą kultywowaniu kultury i tradycji, integrowaniu lokalnej społeczności, rozwijaniu przedsiębiorczości kobiet. Województwo łódzkie z prawie 800 Kołami zajmuje 5 miejsce w Polsce. Poza Kołami Gospodyń Wiejskich istotną rolę w kultywowaniu folkloru i tradycji odgrywa Ochotnicza Straż Pożarna, która poza swoją podstawową funkcją, bardzo mocno integruje ze sobą mieszkańców z każdej grupy wiekowej. Dla rozwoju kapitału społecznego istotny wpływ ma poczucie tożsamości regionalnej i lokalnej, na które składają się między innymi tradycja i dziedzictwo historyczne. Cenną inicjatywą angażującą mieszkańców w sprawy lokalnych społeczności jest budżet obywatelski, w jego ramach ostatniej edycji mieszkańcy województwa głosują, wybierając zadania do realizacji finansowane z puli wojewódzkiej.

Kultura i jej instytucje pełnią funkcję kreacyjną w stosunku do kapitału społecznego. Duże znaczenie dla jego budowania ma uczestnictwo w wydarzeniach i inicjatywach o charakterze kulturalnym, bowiem wzmacnia to poczucie wspólnoty i tożsamości. Organizacja wydarzeń kulturalnych może się odbywać m.in. za pośrednictwem bibliotek, domów kultury oraz inne formy aktywności kulturalnej, związane m.in. z rozwojem technologii cyfrowych, ułatwiających korzystanie z zasobów kultury on-line. W środowiskach lokalnych coraz większą rolę odgrywają działania grup rekonstruktorów historycznych, spotkania grup osiedlowych czy kół gospodyń wiejskich. Mieszkańcy chętnie uczestniczą w festynach (dożynki, święta miast i gmin) czy koncertach plenerowych.

W historycznych jednostkach osadniczych występują problemy z ochroną zachowanej spuścizny, następuje sukcesywny zanik czytelności ich cech specyficznych, także tych będących świadectwem historycznej obecności mniejszości narodowych oraz wyznaniowych. Dzieje się tak za sprawą chaotycznego rozprzestrzeniania się zabudowy i braku harmonii w sposobie jej komponowania, prowadząc do stopniowego zaniku lokalnych form architektonicznych, tradycyjnych form zagospodarowania, tradycyjnego budownictwa wiejskiego.

Na terenie województwa łódzkiego budowaniu spójności terytorialnej sprzyja zrównoważona sieć osadnicza, z kluczową rolą jaką pełnią miasta, które są ogniskami rozwoju społeczno-gospodarczego a poprzez zlokalizowane w nich funkcje i instytucje są podstawą organizacji przestrzennej. Dla gminy Rawa Mazowiecka taką rolę pełni miasto Rawa Mazowiecka stanowiące biegun rozwoju społecznego i gospodarczego.

Na terenie województwa łódzkiego wyznaczono szereg Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI), które z ustawą z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. 2023 poz. 1259) są określonymi w strategii rozwoju obszarach o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do których kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne.

Gmina Rawa Mazowiecka, wraz z 94 gminami województwa łódzkiego została zaliczona do Obszaru Zielonej Gospodarki, które charakteryzuje dominująca funkcja rolnicza, przyrodnicza oraz

potencjał do rozwoju turystyki z uwagi na zasoby dziedzictwa kulturowego oraz zagospodarowanie turystyczne. Objęcie Gminy tym obszarem w dużym stopniu determinuje zakres i kierunki działań samorządu mające na celu rozwój gospodarczy Gminy, wzmocnienie kapitału ludzkiego oraz stworzenie atrakcyjnej i dostępnej przestrzeni gwarantującej zarówno ochronę środowiska, jak i wielofunkcyjny rozwój obszaru Gminy. Istotne będzie również wspieranie działań umożliwiających dywersyfikację gospodarczą tych obszarów związanych m.in. z rozwojem turystyki aktywnej, wspieraniem bazy turystycznej (w tym ekoturystyki i agroturystyki), rozbudową szlaków turystycznych i infrastruktury rowerowej, kreowaniem marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne, budowaniem zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz kultywowaniu tradycji, wykreowaniem wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki turystycznej województwa.

W Strategii sformułowano wizję rozwoju, czyli pożądaną stan województwa w perspektywie 2030 r.: „Harmonijnie rozwijające się województwo w centrum Polski, przyjazne rodzinom, mieszkańcom miast i obszarów wiejskich. Region, w którym nowoczesna gospodarka idzie w parze z ochroną walorów kulturowych i przyrodniczych. misję województwa, którą jest: „Pomorze Zachodnie – lider niebieskiego i zielonego wzrostu zapewniającego wysoką jakość życia mieszkańców”. Dla osiągnięcia pożądanej wizji wyznaczono 3 cele strategiczne: w sferze gospodarczej, społecznej oraz przestrzennej i cele operacyjne wraz z towarzyszącymi im kierunkami działań. Cele związane z ochroną dziedzictwa kulturowego znalazły się w sferze przestrzennej: cel operacyjny 3.2 Ochrona i kształtowanie krajobrazu:

Kierunki działania

- Ochrona wartości i kształtowanie dziedzictwa kulturowego
- Ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych
- Rewaloryzowanie, poszerzanie i wzbogacanie przestrzeni o atrakcyjnie zaaranżowane tereny zieleni.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego

Obowiązujący obecnie plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi został przyjęty Uchwałą nr LV/679/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa nie jest aktem prawnym, a jest aktem kierownictwa wewnętrznego i zobowiązuje władze województwa oraz inne podmioty administracji publicznej w zakresie przestrzegania priorytetów rozwojowych i prowadzenia polityki przestrzennej zgodnie z ustalonymi kierunkami. Ustanawia podstawę do konstruowania programów operacyjnych rozwoju województwa. Plan jest też podstawą do formułowania wniosków do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i ich oceny, pod kątem realizacji celów regionalnych. Samorządom lokalnym i inwestorom Plan dostarcza ponadto informacji, jakie dobre praktyki powinni stosować w gospodarowaniu przestrzenią. Plan uwzględnia między innymi założenia koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju oraz strategię rozwoju województwa, jest dokumentem o charakterze regionalnym. Stanowi jeden z elementów planowania strategicznego w kontekście koordynacji działań polityki przestrzennej na terenie województwa. Określa między innymi uwarunkowania i kierunki rozwoju województwa w zakresie organizacji struktury przestrzennej, infrastruktury technicznej i społecznej, ochrony środowiska czy lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W rozdziale poświęconym dziedzictwu kulturowemu wśród zabytkowych układów przestrzennych wymieniono średniowieczny zabytkowy układ miejski Rawy Mazowieckiej, którą

zaliczono do 11 ośrodków w województwie łódzkim o randze regionalnej, więc oddziaływającej niewątpliwie na gminę Rawa Mazowiecka. W regionie łódzkim zidentyfikowano 7 podregionów kulturowych, charakteryzujących się odrębności i wykorzystaniem specyfiki związanej z kulturą i tradycją miejsca, wśród których znalazł się podregion rawski. Podregion ten jest zarazem najmniej wyróżniającym się spośród podregionów, a jego kultura ludowa nie manifestuje się tak wyrazistymi cechami jak w pozostałych

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego nakreślono optymalną docelową wizję rozwoju województwa, którą przytoczono za Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 (dokument zastąpiony w 2021 r. Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030): „Region spójny terytorialnie i wizerunkowo, kreatywny i konkurencyjny w skali kraju i Europy, o najlepszej dostępności komunikacyjnej, wyróżniający się atrakcyjnością inwestycyjną i wysoką jakością życia”. Do priorytetowych kierunków działań w najbliższych latach należy rewitalizacja obszarów zdegradowanych w miastach, ze szczególnym uwzględnieniem historycznych struktur przestrzennych. W planie wskazano również kształtowanie stref rozwojowych, składających się z obszarów funkcjonalnych. Wśród obszarów wymieniono Obszary Turystyczne Dolin Rzecznych Pilicy, Warty i Bzury, dysponujące znacznym potencjałem środowiska przyrodniczego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu do rozwoju i kształtowania funkcji turystycznych i rekreacyjnych, charakteryzujące się przeplatającymi się formami zagospodarowania charakterystycznymi dla strefy rolnej i rolno-leśnej.

W planie wskazano także kierunku rozwoju przestrzennego oraz zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni województwa i wśród nakreślonych celów szczegółowych wymieniono zachowanie dziedzictwa kulturowego, a kierunki działań powinny koncentrować się na zachowaniu materialnych jak i nie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

4.2.3. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020–2023

Wojewódzki program opieki nad zabytkami na lata 2020-2023 został przyjęty Uchwałą Nr XXI/352/20 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 października 2020 r. Obowiązująca obecnie edycja programu została opracowana przez Zespół Środowiska i Krajobrazu w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi.

Obowiązek sprawowania ochrony zabytków spoczywa na organach administracji publicznej, a jej zasadniczym celem jest zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla trwałego zachowania zabytków, poprzez odpowiednie utrzymanie i zagospodarowanie, ponadto uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska, a także zapobieganie zagrożeniom. Samorząd Województwa Łódzkiego realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków występując w podwójnej roli: po pierwsze jako właściciel obiektów zabytkowych oraz jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego odpowiedzialna za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na poziomie regionu. Do zadań wynikających z zapisów ustawowych należą przede wszystkim sprawowanie opieki nad zabytkami, do których samorząd województwa posiada tytuł prawny (art. 5 i art. 71 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w związku z art. 6 ust 1 p. 2 ustawy o samorządzie województwa). Podstawowym celem Programu jest ochrona dziedzictwa kulturowego i włączenie go w nurt życia społeczeństwa, poprzez utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie województwa, działania służące utrzymaniu zasobu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków oraz zagospodarowaniu ich w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz potrzebom społecznym - obecnych i przyszłych generacji. Polityka państwa, uwzględniając europejskie trendy,

zakłada koncentrowanie narzędzi ochrony i opieki nad zabytkami w regionach, uznając je za obszary najbardziej efektywne, jako docelowe miejsca oddziaływania wdrażanych zasad i regulacji. Realizacja projektów kulturalnych, w tym związanych z dziedzictwem kulturowym, finansowanych z funduszy Unii Europejskiej ma wpłynąć korzystnie na wzrost konkurencyjności regionów, wspierając ich rozwój, zwłaszcza poprzez podnoszenie atrakcyjności, a także tworzenie miejsc pracy. Podstawowym zadaniem Programu jest wytyczenie celów strategicznych i operacyjnych oraz określenie zadań w perspektywie obowiązywania programu, to jest czterech lat. Celem strategicznym programu jest **„zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej”**.

W programie zdefiniowano cele operacyjne, do których przypisano działania oraz zadania do wykonania.

Cele operacyjne	Działania	Zadania
1. ATRAKCYJNOŚĆ KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego	Zadanie 1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych 1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych
	1.2. Poprawa stanu zachowania zabytków	1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego 1.2.2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego 1.2.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich
		2.1.1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków 2.1.2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej 2.1.3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach
		2.2.1. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury oraz jednostek administracji w zakresie ochrony dziedzictwa 2.2.2. Sieciowanie współpracy instytucji i organizacji sektora kultury 2.3.1. Remonty i modernizacja budynków będących siedzibami muzeów 2.3.2. Instalacje sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w muzeach i obiektach sakralnych
2. ZINTEGROWANY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	2.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	
	2.2. Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego	
	2.3. Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych	
3. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	3.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym	3.1.1. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych 3.1.2. Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji 3.1.3. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków
		3.2.1. Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu 3.2.2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego
	3.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym	

		3.2.3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego
--	--	--

W części analitycznej przedstawiono obiekty i obszary reprezentatywne dla województwa łódzkiego, wśród których znalazły się następujące obiekty zabytkowe z terenu gminy Rawa Mazowiecka:

- Kościół parafialny św. Stanisława bpa w Boguszycach, którego stan zachowania określono jako bardzo dobry a wśród rekomendowanych działań konserwatorskich zalecono bieżące prace utrzymaniowe;
- Układ przestrzenny kolei wąskotorowej Rogów – Rawa Mazowiecka – Biała Rawska, której stan zachowania określono jako średni a wśród rekomendowanych działań zalecono kontynuowanie prac rewaloryzacyjnych/rewitalizacyjnych.

Samo miasto Rawa Mazowiecka zostało zaliczone do grupy 11 ośrodków o randze regionalnej o najstarszej genezie i o wysokich walorach.

W Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 zwrócono uwagę na fakt, że jednym z najważniejszych narzędzi ochrony zabytków nieruchomych, zarówno znajdujących się w rejestrze zabytków, jak i w ewidencji, są ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ich zadaniem jest m.in. określanie rozwiązań niezbędnych do: zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu, a także uwzględnianie opieki nad zabytkami przy ustalaniu przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu (w tym sposobu kształtowania zabudowy), np. poprzez wyznaczenie odpowiednio do potrzeb stref ochrony konserwatorskiej, w których obrębie stanowić można ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę zabytków znajdujących się na danym obszarze. Autorzy Programu podkreślają, że ustalenia mpzp stanowią jedyną formę ochrony dla zabytków znajdujących się w ewidencji, a nie wpisanych do rejestru zabytków, jeśli chodzi o zachowanie właściwego kontekstu krajobrazowego zabytków. Zwrócono przy tym uwagę na zagrożenia, jakie niesie nieracjonalna polityka przestrzenna dla walorów krajobrazowych ośrodków historycznych. Gmina Rawa Mazowiecka posiada pełne pokrycia terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, co jest niewątpliwie pozytywnym. Jednak autorzy Wojewódzkiego programu zwrócili uwagę, że ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jedynie fragmentów obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo nie przynosi spodziewanych efektów. Skuteczna ochrona krajobrazu kulturowego obszarów priorytetowych historycznych jednostek osadniczych wymaga działań nie tylko w zasięgu ich granic, ale również z zewnątrz całych jednostek osadniczych. Wynika to z konieczności ochrony przedpoli ekspozycji panoram, których dominantami są zabytkowe kościoły, zespoły klasztorne i inne cenne obiekty dziedzictwa kulturowego. Głównym zagrożeniem jest tutaj presja antropogeniczna na otaczającą przestrzeń. A najczęstsze zagrożenia diagnozowane w stosunku do dziedzictwa kulturowego to zanik cech architektury regionalnej oraz unifikacja materiałów i form stosowanych w budownictwie.

Autorzy Wojewódzkiego programu wskazują, że dla osiągnięcia wysokiej jakości dziedzictwa kulturowego i przestrzeni publicznych niezbędne jest podejmowanie działań naprawczych, na przykład poprzez kompleksową rewitalizację historycznych wiejskich zespołów przestrzennych z uwzględnieniem zachowania specyficznych cech ich struktury budowlanej i nadania odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym, przy jednoczesnym ograniczaniu barier architektonicznych. Rewitalizacja powiązana z konserwacją, restauracją i rewaloryzacją obiektów i obszarów zabytkowych, szczególnie reprezentatywnych i zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie), przyczynić się może do właściwego ich wykorzystania, z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości oraz dostępności turystycznej. Niestety, ale znaczenie stanu dziedzictwa kulturowego w procesie delimitacji obszarów rewitalizacji

jest marginalizowane bądź całkowicie pomijane, wskutek czego stosunkowo niewiele uwagi poświęcane jest obszarom i obiektom zabytkowym, w tym ich renowacji i rewaloryzacji.

W załączniku nr 1: **Obiekty i zespoły odznaczające się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi proponowane do wpisania na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO oraz do ustanowienia pomników historii**, w karcie „Stanowienie pomników historii w odniesieniu do obiektów i zespołów odznaczających się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi i znaczeniem dla dziedzictwa kulturowego kraju” wy mieniony jest zespół XVI wiecznego kościoła drewnianego w Boguszycach. Modrzewiowy kościół pw. św. Stanisława, Biskupa i Męczennika jest jednym z najcenniejszych zabytków sakralnych architektury drewnianej w skali Polski. Został wybudowany w latach 1550-1558 z fundacji Wojciecha Rawicz Boguskiego na miejscu starszej świątyni. Kościół jest świątynią orientowaną, trójnawową, o konstrukcji zrębowej, oszalowaną deskami z gontowym dachem. Wnętrze bogato zdobione, pokryte jest renesansowymi polichromiami. Uwagę przykuwają polichromie kasetonowe stropu z geometrycznymi wzorami i motywami roślinnymi. Do zespołu kościoła należą także: dzwonnica drewniana z XVIII w., ogrodzenie z polnych kamieni oraz cmentarz kościelny – w jego narożach znajdują się cztery murowane kapliczki z XIX w., które służyły jako ołtarze w czasie procesji Bożego Ciała. W karcie: „Stanowienie form ochrony obszarowej na terenach charakterystycznych dla historii i tradycji osadniczej regionu” wymieniony jest rejon Boguszyce (Boguszyce – Stare Bieliny). W celu zabezpieczenia dziedzictwa kulturowego i historycznego charakteru tego regionu proponuje się objęcie ochroną zespołu drewnianego kościoła o zrębowej konstrukcji, powstałego w połowie XVI w. w miejscowości Boguszyce. Kościół wyróżnia się bogato zdobionym wnętrzem – renesansowymi polichromiami. Otoczony jest murem z kamienia polnego, a w jego narożach umieszczono cztery murowane kapliczki. Na zachód od wsi Boguszyce znajduje się miejscowość Stare Byliny, w której mieści się zespół dworski otoczony parkiem i kompleksem stawów. Obok dworu wśród budynków gospodarczych na uwagę zasługuje zabytkowy drewniany spichrz. Majątek w Bylinach od początku XVII w. należał do zakonu jezuitów. Po kasacji zakonu w I połowie XIX w. prywatny właściciel wybudował dwór drewniany. Po jego zniszczeniu odbudowano dwór już jako murowany.

4.3.Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

4.3.1. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Rawskiego na lata 2022-2025

Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Rawskiego na lata 2022-2025 przyjęty został Uchwałą nr XLVIII/280/2022 Rady Powiatu Rawskiego w Rawie Mazowieckiej z dnia 29 lipca 2022 r. Wśród mocnych stron charakteryzujących obszar powiatu Rawskiego w zakresie walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej stwierdzono, że posiada on bardzo duży potencjał, wynikający z wysokich walorów krajobrazu kulturowego, bogatej historii, istnieniem wielu cennych obiektów reprezentujących różne formy kultury. Dodatkowo istnienie historycznych szlaków kulturowych stanowi silny potencjał terenu. Przez teren powiatu przebiegają drogi pielgrzymkowe w kierunku Częstochowy dając możliwość rozwoju turystyki pielgrzymkowej. Wśród słabych stron zwrócono uwagę na niewystarczającą promocję kolejki wąskotorowej, nieodwracalne zniszczeniu niektórych obiektów zabytkowych.

Jako główne założenia Powiatowego programu opieki nad zabytkami dla powiatu rawskiego wymieniono:

1) **ochronę walorów i wartości materialnych i niematerialnych przy jednoczesnym ich wykorzystaniu jako czynnik rozwoju obszaru Powiatu Rawskiego,**

z następującymi działaniami:

- zachowania krajobrazu kulturowego,
- kontynuacji rozpoczętych działań rewaloryzacyjnych i remontowych, rewitalizacji historycznych układów przestrzennych z jednoczesnym wykorzystaniem jako przestrzeń publiczną stanowiącą salony w obrębie Powiatu Rawskiego,
- dalszej rewaloryzacji obiektów sakralnych,
- adaptacji obiektów i obszarów zabytkowych na cele edukacyjne, kulturalne i społeczne
- tworzenia nowych atrakcji w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego Powiatu Rawskiego,
- wzrostu identyfikacji mieszkańców z kulturą regionu i uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych,
- poprawy społecznej akceptacji do konieczności ochrony zabytków

2) **promocję zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego Powiatu Rawskiego,**

z następującymi działaniami:

- edukację regionalną mieszkańców,
- wydawnictwa i programy edukacyjne,
- digitalizację walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego,
- zamieszczenie aktualnych wykazów Gminnych Ewidencji w BIP-ie.

W programie opieki nad zabytkami powiatu rawskiego na lata 2022-2025 za cel operacyjny postawiono „**Cenne dziedzictwo kulturowe Powiatu Rawskiego podstawą dumy i motywem rozwoju**”. Dla realizacji wyznaczono cel operacyjny: „**Kreowanie wartości i walorów Powiatu Rawskiego**” z następującymi działaniami i towarzyszącymi im zadaniami:

Działanie 1: Zachowanie ciągłości cennych wartości dziedzictwa kulturowego

Zadania:

- prowadzenie zintegrowanych – kompleksowych działań rewitalizacyjnych tkanki urbanistycznej w ramach realizowanych projektów rewitalizacji struktur historycznych,
- realizacja działań zawartych w Lokalnym Programie rewitalizacji Miasta Rawa Mazowiecka i Zintegrowanym Programie Rewitalizacji Miasta Biała Rawska,
- utworzenie parku kulturowego,
- wyeksponowanie obiektów rozwoju turystyki i oznakowanie zabytków znajdujących się w rejestrze WKZ,
- wspieranie prac w zakresie wykonywania zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych,
- ochrona, rewaloryzacja i rozwój turystyki kulturowej i pielgrzymkowej,
- przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych zabytkowych układów zieleni z terenu Powiatu Rawskiego,
- promocja przeprowadzonych prac rewaloryzacyjnych zabytkowych parków miejskich wyróżnionych w konkursie Towarzystwa Urbanistów Polskich Oddział w Łodzi,
- stworzenie mechanizmu współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym,
- poprawa stanu obiektów zamieszczanych w gminnych ewidencjach zabytków,
- stworzenie mechanizmu współpracy w ochrony dziedzictwa kulturowego,
- kontynuacja wirtualnego spaceru po mieście Miasta Rawa Mazowiecka i dalsze zamieszczenie informacji zawartych w opracowanych kartach Gminnej ewidencji na stronie internetowej,

Działanie 2: Kreowanie poczucia tożsamości regionalnej

Zadania:

- upowszechnianie opowieści o ziemi rawskiej,

- organizacja imprez o charakterze kulturowym,
- promocja imprez o charakterze kulturowym,
- wykreowanie pamiątek regionalnych,
- kreowanie wizerunku i folkloru Powiatu Rawskiego,
- promowanie układania kobierca z płatków kwiatów w kościele oo. Pasjonistów w Rawie Mazowieckiej,
- wpisanie specjałów lokalnych na Ministerialną listę krajowych produktów regionalnych i promocja specjałów regionalnych,
- edukacja regionalna mieszkańców,
- współorganizacja wycieczki wąskotorówką,
- organizacja konkursu fotograficznego „MAGIA ZIEMI RAWSKIEJ” - uroki rawskiej ziemi,
- organizacja konkursów związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym Powiatu Rawskiego;
- współpraca ze Społecznymi Opiekunami Zabytków,

Działanie 3: Rozwój turystyki kulturowej w oparciu o walory kulturowe i historię obszaru

Zadania:

- kreowanie markowych produktów np. kolejka wąskotorowa, krajobraz kulturowy dorzecza Rawki,
- promocja postaci historycznych związanych z Powiatem Rawskim,
- poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz obiektach sakralnych,

4.3.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych Powiatu rawskiego.

Powiat Rawa Mazowiecka posiada aktualny Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych. Dokument nie jest on dostępny na stronach internetowych powiatu rawskiego prezentowane poniżej uwagi dotyczą modelowego planu ochrony zabytków.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na wykonywaniu następujących przedsięwzięć:

- prace przygotowawcze w okresie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- prace w okresie podwyższonej gotowości, to jest w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia,
- reagowanie w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- zabezpieczenie i dokumentowanie po zakończeniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

4.3.3. Przynależność Gminy Rawa Mazowiecka do związków i stowarzyszeń na szczeblu wojewódzkim i powiatowym.

Gmina Rawa Mazowiecka należy do następujących związków i stowarzyszeń:

- Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej,
- Związek Gmin i Powiatów Dorzecza Bzury,
- Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Rawskiej,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”,
- Łódzkie Stowarzyszenie Samorządowe „PomagaMY”.

4.3.4. Inicjatywy Lokalne o charakterze regionalnym

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki” zostało utworzone 10 marca 2006 r. i swoim zasięgiem obejmuje obszar dziewięciu gmin: Biała Rawska, Cielądz, Kowiesy, Puszcza Mariańska, Rawa Mazowiecka, Regnów, Sadkowiec, Wiskitki, Żelechlinek położonych na terenie powiatów: rawskiego, skierniewickiego, tomaszowskiego i żyrardowskiego.

Stowarzyszenie „Dolina Pilicy” realizuje obecnie Strategię Rozwoju Lokalnego kierowanego przez Społeczność objętą Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, zaktualizowaną w kwietniu 2023 r. Nadrzędną misją Strategii jest poprawa poziomu życia mieszkańców, wykorzystując do tego celu lokalne zasoby i potencjał: surowce, miejscową infrastrukturę, lokalizację, regionalne i historyczne dziedzictwo, społeczny kapitał. Założony cel misji ma zostać osiągnięty za pomocą trzech celów ogólnych:

Cel ogólny 1:

„Kraina Rawki” mieszkańcami silna

Cel szczegółowy:

Zintegrowana i aktywna społeczność obszaru LGD „Kraina Rawki”;

Przedsięwzięcia

- Rozwój ogólnodostępnych miejsc kulturalno-integracyjnych.
- Rozwój ogólnodostępnych miejsc rekreacji dla dzieci i dorosłych.
- Stworzenie ofert spędzania wolnego czasu i podnoszenia kompetencji dla osób do 25 roku życia i osób w wieku 50+.
- Organizacja wydarzeń integrujących mieszkańców i rozwijających ich pasje

Cel ogólny 2:

„Obszar LGD „Kraina Rawki” atrakcyjny dla inwestorów”

Cel szczegółowy:

Mieszkańcy „Krainy Rawki” napędzają gospodarkę regionu;

Przedsięwzięcia

- Organizacja doradztwa prowadzonego przez ekspertów z zakresu pozyskiwania funduszy z budżetu LGD na podjęcie działalności gospodarczej.
- Organizacja doradztwa prowadzonego przez ekspertów z zakresu pozyskiwania funduszy z budżetu LGD na rozwój działalności gospodarczej.
- Podnoszenie wiedzy i kompetencji mieszkańców w zakresie przedsiębiorczości

Cel ogólny 3:

„LGD „Kraina Rawki” turystyczną marką region”

Cel szczegółowy:

Wzrost kompetencji turystycznych mieszkańców obszaru LGD „Kraina Rawki”

Przedsięwzięcia:

- Budowa infrastruktury turystycznej.
- Organizacja szkoleń z zakresu podniesienia wiedzy mieszkańców nt. działalności w sferze turystyki.
- Realizacja przedsięwzięć mających na celu renowację i promocję zabytków.
- Tworzenie obiektów pełniących funkcję lokalnych muzeów.
- Realizacja operacji mających na celu promocję obszaru.
- Promocja walorów turystycznych regionu.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rawa Mazowiecka zgodny jest z następującymi dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

Zagospodarowanie przestrzenne gminy Rawa Mazowiecka

24 września 2023 weszła w życie Ustawa z 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. Część zapisów ustawy wejdzie w życie z początkiem 2025 i 2026 r. Zgodnie z ustawą plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W przeciwieństwie do studium plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego. Jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. W planie ogólnym zostaną określone strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. Można będzie też ustalić obszary uzupełnienia zabudowy i obszary uzupełnienia zabudowy śródmiejskiej. Zgodnie z ustawą plany ogólne powinny zostać przyjęte do dnia 1 stycznia 2026 roku. Według aktualnie obowiązujących przepisów, w przypadku gdy gmina nie zdąży z uchwaleniem planu ogólnego do 2026 roku to nie będzie miała możliwości wydania nowych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego lub warunkach zabudowy. Ważność natomiast zachowałyby decyzje wydane wcześniej (i wciąż w mocy), a także realizować można byłoby inwestycje w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Znowelizowana ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym utrzymała w mocy wszystkie obowiązujące w dniu wejścia ustawy w życie, to jest 24 września 2023 r., akty planowania przestrzennego, czyli również miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

W celu realizacji rozwoju przestrzennego zmieniona została hierarchia aktów planowania przestrzennego, a ustawa zmieniająca nałożyła na gminy obowiązek obligatoryjnego sporządzenia strategii rozwoju gminy, co stanowi etap reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego zapisanej w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności. Do momentu wejścia w życie ustawy zmieniającej strategia rozwoju gminy, przewidziana w art. 10e ust. 1 ustawy z 8.3.1990 r. o samorządzie gminy, była aktem fakultatywnym. Obecnie staje się to dokumentem, który musi być przyjęty w każdej gminie, a dodatkowo musi zawierać postanowienia uszczegóławiające zakres modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, czyli strategia rozwoju gminy musi zawierać długookresową, strategiczną wizję rozwoju przestrzennego gminy, wynikającą z uwarunkowań związanych z jej położeniem, trendami rozwojowymi (zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla gminy), oraz kierunki zmian przestrzennych planowanych w związku z jej realizacją.

5.1.1. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akt prawa miejscowego i podstawę planowania przestrzennego w gminie stanowiąc powszechnie obowiązujące przepisy na terenie gminy, określający przeznaczenie, warunki zagospodarowania, zabudowy terenu a także rozmieszczenia inwestycji celu publicznego. Na terenie Gminy Rawa Mazowiecka obowiązuje 56 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W prezentowanym poniżej zestawieniu ujęto wszystkie obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Rawa Mazowiecka, z informacją o obecności

zapisów dotyczących ochrony dóbr kultury oraz z przytoczeniem zapisów ochronnych w planach, w których takie zapisy się pojawiły.

	NR UCHWAŁY I NAZWA PLANU	NUMER UCHWAŁY	DATA UCHWAŁY	ZAPISY DOTYCZĄCE OCHRONY ZABYTKÓW
1.	Uchwała Nr XLII/252/2002 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 września 2002r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka	XLII/252/2002	2002-09-26	TAK
2.	Uchwała Nr VII/44/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Boguszyce, Soszyce i Ścieki)	VII/44/03	2003-07-09	TAK
3.	Uchwała Nr VII/45/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Byszewice, Głuchówek, Nowy Głuchówek, Kaleń, Leopoldów, Matyldów, Pukinin i Świnice)	VII/45/03	2003-07-09	TAK
4.	Uchwała Nr VII/46/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Boguszyce Małe, Dziurdzioły, Garłów, Kaliszki, Księża Wola, Małgorzatów, Stare Byliny, Zarzecze, Zawady i Zielone oraz fragment wsi Chrusty)	VII/46/03	2003-07-09	TAK
5.	Uchwała Nr VII/47/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Jakubów, Konopnica, Przewodowice, Zagórze, Żdomice oraz fragment wsi Julianów)	VII/47/03	2003-07-09	TAK
6.	Uchwała Nr VII/48/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Lutkówka, Nowa Wojska, Stara Wojska i Wilkowice)	VII/48/03	2003-07-09	TAK
7.	Uchwała Nr VII/49/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Janolin, Huta Wałowska, Pasieka Wałowska, Stary Dwór i Wałowice)	VII/49/03	2003-07-09	TAK
8.	Uchwała Nr VII/50/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r. w sprawie korekty uchwały Nr XLII/252/2002 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 września 2002 roku w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka	VII/50/03	2003-07-09	NIE
9.	Uchwała NR XII/72/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 grudnia 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka	XII/72/03	2003-12-30	TAK
10.	Uchwała Nr XIX/105/04 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 16 września 2004 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Konopnica.	XIX/105/04	2004-09-16	NIE
11.	Uchwała Nr XXX/156/05 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 października 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Konopnica.	XXX/156/05	2005-10-26	NIE
12.	Uchwała Nr XXX/157/05 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 października 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Niwna.	XXX/157/05	2005-10-26	NIE
13.	Uchwała Nr XXX/158/05 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 października 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Nowy Kurzeszyn.	XXX/158/05	2005-10-26	NIE
14.		XXX/159/05	2005-10-26	
15.	Uchwała Nr XXXI/165/05 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 listopada 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania	XXXI/165/05	2005-11-25	TAK

	przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Konopnica.			
16.	Uchwała Nr X/64/07 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 10 października 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Nowa Wojska.	X/64/07	2007-10-10	TAK
17.	Uchwała Nr XIII/84/07 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Stare Byliny.	XIII/84/07	2007-12-14	NIE
18.	Uchwała Nr XIII/86/07 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Matyldów.	XIII/86/07	2007-12-14	TAK
19.	Uchwała Nr XVII/111/08 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 kwietnia 2008 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Konopnica	XVII/111/08	2008-04-28	NIE
20.	Uchwała Nr XXX/176/09 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Rawa Mazowiecka (fragment wsi Nowy Kurzeszyn)	XXX/176/09	2009-04-23	NIE
21.	Uchwała Nr XXXVII/217/09 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 2 grudnia 2009 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi Chrusty	XXXVII/217/09	2009-12-02	NIE
22.	Uchwała Nr XL/232/10 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 24 lutego 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmentów wsi: Boguszyce Małe, Boguszyce, Bogusławki Małe, Byszewice, Chrusty, Gaj, Głuchówek, Matyldów, Pasieka Wałowska, Przewodowice, Pukinin, Wałowice, Zarzecze i Zielone	XL/232/10	2010-02-24	TAK
23.	Uchwała NR XL/233/10 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 24 lutego 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi Konopnica	XL/233/10	2010-02-24	TAK
24.	Uchwała NR XLIII/241/10 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 24 czerwca 2010 r. w sprawie zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na obszarze gminy Rawa Mazowiecka	XLIII/241/10	2010-06-24	NIE
25.	Uchwała Nr V/17/11 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi Kaleń	V/17/11	2011-01-28	NIE
26.	Uchwała Nr V/18/11 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty obszaru wsi Podlas	V/18/2011	2011-01-28	NIE
27.	Uchwała Nr IX/37/11 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 29 czerwca 2011 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment obszaru wsi Kaliszki	IX/37/11	2011-06-29	NIE
28.	Uchwała Nr XX/104/12 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 7 września 2012 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment obszaru wsi Wałowice	XX/104/12	2012-09-07	NIE
29.	Uchwała Nr XXXVII/201/14 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 23 kwietnia 2014 r. w sprawie zmiany Uchwały Nr XLII/252/2002 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 września 2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka (obszary wsi Helenów, Julianów Raducki, Kurzeszynek, Linków, Nivna, Pokrzywna, Rogówiec, Stara i Nowa Rossocha, Wołucza, Gaj, Nowy Kurzeszyn, Kurzeszyn oraz Rossocha)	XXXVII/201/14	2014-04-23	NIE
30.	Uchwała Nr XXIII/138/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 27 października 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Boguszyce, Byszewice, Chrusty, Dziurdziół, Garłów, Głuchówek, Kaliszki, Leopoldów, Linków, Lutkówka, Małgorzatów, Nowa	XXIII/138/16	2016-10-27	TAK

	Wojska, Pasieka Wałowska, Pukinin, Stara Wojska, Stary Dwór, Ścieki, Świnice, Wilkowice, Wołucza, Zagórze, Zarzecze, Zielone i Żydomicie			
31.	Uchwała Nr XXIII/139/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 27 października 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Stare Byliny, Chrusty, Gaj, Garłów, Głuchówek, Helenów, Konopnica, Księża Wola, Lutkówka, Niwna, Nowy Kurzeszyn, Pasieka Wałowska, Pokrzywna, Pukinin, Stara Wojska, Stary Kurzeszyn, Ścieki, Wałowice, Wilkowice	XXIII/139/16	2016-10-27	TAK
32.	Uchwała Nr XXV/148/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 grudnia 2016r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Janolin, Chrusty, Nowy Kurzeszyn i Wałowice	XXV/148/16	2016-12-28	NIE
33.	Uchwała Nr XXV/149/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Konopnica i Ścieki	XXV/149/16	2016-12-28	NIE
34.	Uchwała Nr XXV/150/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie zmiany niektórych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka	XXIII/150/16	2016-12-28	NIE
35.	Uchwała Nr XXVIII/175/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment wsi Konopnica	XXVIII/175/17	2017-03-31	TAK
36.	Uchwała Nr XXVIII/176/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment wsi Kaleń	XXVIII/176/17	2017-03-31	NIE
37.	Uchwała Nr XXVIII/177/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Julianów, Podlas i Przewodowice	XXVIII/177/17	2017-03-31	TAK
38.	Uchwała Nr XXVIII/178/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Jakubów i Zagórze, Konopnica, Soszyce i Ścieki	XXVIII/178/17	2017-03-31	TAK
39.	Uchwała Nr XLIII.277.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/44/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r.	XLIII.277.18	2018-06-25	NIE
40.	Uchwała Nr XLIII.278.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/45/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r.	XLIII.278.18	2018-06-25	NIE
41.	Uchwała Nr XLIII.279.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/46/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r.	XLIII.279.18	2018-06-25	NIE
42.	Uchwała Nr XLIII.280.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/47/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r.	XLIII.280.18	2018-06-25	NIE
43.	Uchwała Nr XLIII.281.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/48/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r.	XLIII.281.18	2018-06-25	NIE
44.	Uchwała Nr XLIII.282.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr VII/49/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003 r.	XLIII.282.18	2018-06-25	NIE
45.	Uchwała Nr XLIII.283.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XXIII/138/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 27 października 2016 r.	XLIII.283.18	2018-06-25	NIE
46.	Uchwała Nr XLIII.285.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 czerwca 2018 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XLII/252/2002 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 września 2002 r.	XLIII.285.18	2018-06-25	NIE
47.	Uchwała NR XLVI.293.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 11 października 2018 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi:	XLVI.293.18	2018-10-11	NIE

	Stare Byliny, Chrusty, Gaj, Garłów, Głuchówek, Helenów, Konopnica, Księża Wola, Lutkówka, Niwna, Nowy Kurzeszyn, Pasięka Wałowska, Pokrzywna, Pukinin, Stara Wojska, Stary Kurzeszyn, Ścieki, Wałowice, Wilkowice (na fragmencie wsi Niwna)			
48.	Uchwała NR XLVI.293.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 11 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty obszarów wsi Dziurdzioły i Zarzecze	XLVI.294.18	2018-10-11	TAK
49.	Uchwała NR XLVI.295.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 11 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dla fragmentu obszaru położonego w miejscowościach Chrusty i Podlas	XLVI.295.18	2018-10-11	TAK
50.	Uchwała Nr XVIII.102.20 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 29 stycznia 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment wsi Konopnica	XVIII.102.20	2020-01-29	TAK
51.	Uchwała Nr XXIV.152.20 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 września 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty obszarów wsi Rossocha i Soszyce	XXIV.152.20	2020-09-25	NIE
52.	Uchwała Nr XXIV.153.20 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 września 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka dla fragmentu obszaru położonego w obrębie Chrusty	XXIV.153.20	2020-09-25	NIE
53.	Uchwała Nr XLIII.279.22 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 28 czerwca 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka – fragmenty obrębu Ścieki	XLIII.279.22	2022-06-28	NIE
54.	Uchwała Nr XLIV.290.22 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 sierpnia 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka – fragmenty obrębu Pasięka Wałowska	XLIV.290.22	2022-08-30	TAK
55.	Uchwała Nr XLVIII.309.22 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 grudnia 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment obrębu Helenów	XLVIII.309.22	2022-12-30	TAK
56.	Uchwała Nr XLVIII.310.22 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 grudnia 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, obrębów: Zakład Doświadczalny Rossocha i Bogusławki Małe.	XLVIII.310.22	2022-12-30	NIE

Poniżej przytoczono w pełnym brzmieniu te fragmenty tekstów Uchwał, które odnoszą się do ochrony dóbr kultury.

5.1.1.1. Uchwała Nr XLII/252/2002 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 września 2002r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania terenów obowiązujące na całym obszarze zmiany planu
§ 10

Zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych,
- 2) 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego,
- 3) 3) na terenach o symbolach: 50.31.MRj, 51.07.R,RLW, 51.12.R,RL, 51.15.MN,U, 51.18.MN,U, 51.39.U,KSp, 51.40.R,RL,W, 52.03.PRz,PU i 52.32.R,RL,W położonych w otoczeniu parków i kubaturowych obiektów

zabytkowych, realizacja obiektów kubaturowych, ogrodzeń oraz linii napowietrznych i kablowych wymaga zachowania:

- warunków ekspozycji obiektu zabytkowego wzdłuż głównych osi kompozycyjnych w tym: dróg wjazdowych, alei i linii łączącej bramę wjazdową z zabudową parku,
- odległości obiektów budowlanych od systemu korzeniowego drzew zapewniającej ochronę drzewostanu uznanego za zabytkowy.

§ 22

W obszarze urbanistycznym Nr 51 - Kurzeszyn (Rysunki zmiany planu Nr 2, 3, 4 i 5), wyznacza się poniższe tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania, oznaczone symbolami:

51.10.ZCc,KSp.

Przeznaczenie terenu - cmentarz czynny z parkingiem ogólnodostępnym.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 9 niniejszej uchwały,
- istniejący cmentarz parafialny z terenami powiększenia cmentarza,
- stary cmentarz wpisany do rejestru zabytków, realizację zagospodarowania w obrębie starego cmentarza podlegają nadzorowi konserwatorskiemu określonego przepisami szczególnymi.

51.16.OS.

Przeznaczenie terenu - kult religijny.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 9 niniejszej uchwały,
- budynek kościoła wpisany do rejestru zabytków, realizację zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,
- zabudowa towarzysząca obiektom sakralnym wymaga zharmonizowania z dominantą architektoniczną terenu.

51.17.MN,U.

Przeznaczenie terenu - zabudowa jednorodzinna i użyteczność publiczna.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- plebania wpisana do rejestru zabytków, realizację zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,

51.35.R,RL.

Przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- w obrębie terenu występuje stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, realizację zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,

§ 23

W obszarze urbanistycznym Nr 52 - Rossocha (Rysunki zmiany planu Nr 1 i 6), wyznacza się poniższe tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania, oznaczone symbolami:

52.08.ZPL.

Przeznaczenie terenu - park leśny.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- zakaz realizacji budynków,
- szerokość dojazdów gospodarczych minimum 5m,
- zagospodarowanie drzewostanem w formie parku leśnego z podporządkowaniem zabytkowej osi założenia parkowego w terenie o symbolu 52.30.ZPp,U.

52.30.ZPp,U.

Przeznaczenie terenu - parki i użyteczność publiczna.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- park i pałac wpisane do rejestru zabytków, realizację zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,
- ukształtowanie zieleni podporządkowane zachowaniu i ekspozycji pałacu oraz kierunku osi głównej założenia parkowego - brama-pałac-stawy,
- istniejące ogrodzenie do zachowania,
- realizacji sieci infrastruktury technicznej podporządkowana warunkom ochrony drzewostanu,
- we wschodniej części terenu (poza obszarem zabytkowego parku) dopuszczalna realizacja obiektów użyteczności publicznej przy spełnieniu następujących zasad i warunków zagospodarowania:
 - odległość budynków od granicy zabytkowego parku co najmniej 25m,
 - wysokość budynków użyteczności publicznej do 2 kondygnacji,
 - nachylenie połaci dachowych od 30 do 80%,
 - udział terenów zieleni - minimum 50% powierzchni działki,
 - poziom posadzki parteru, w części frontowej, wyniesiony nad poziom terenu maksymalnie do wysokości 1,0m.

5.1.1.2. Uchwała Nr VII/44/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Boguszyce, Soszyce i Ścieki).

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

§ 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego.

Rozdział III

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach

§ 11. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Boguszyce, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku Nr1, 2 i 4 zmiany planu:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami

17) symbolem 3.20.KZ: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

21) symbolem 3.24.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

23) symbolem 3.26.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

33) symbolem 3.36.KK: a) przeznaczenie terenu: komunikacja kolejowa,

46) symbolem 3.49.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

50) symbolem 3.53.R,RL,MR: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i zabudowa zagrodowa,

54) symbolem 3.57.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo,

55) symbolem 3.58.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo,

56) symbolem 3.59.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,

68) symbolem 3.72.KL: a) przeznaczenie terenu - droga lokalna,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

5.1.1.3. Uchwała Nr VII/45/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Byszewice, Głuchówek, Nowy Głuchówek, Kaleń, Leopoldów, Matyldów, Pukinin i Świnice).

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

§ 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego.

Rozdział III

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania w wyodrębnionych terenach

§ 11. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Bogusławki Duże wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu nr 1:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami

12) symbolem 1.12.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe:

b) zasady i warunki zagospodarowania: - fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały,

§ 12. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Bogusławki Małe, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1:

14) symbolem 2.14.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe

b) zasady i warunki zagospodarowania: - fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały,

§ 13. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Byszewice, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr1:

Nr1: [uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami

1) symbolem 4.01.KL: a) przeznaczenie terenu - droga lokalna,

2) symbolem 4.02.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo,

3) symbolem 4.03.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo

4) symbolem 4.04.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

5) symbolem 4.05.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,

6) symbolem 4.06.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

7) symbolem 4.07.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo

8) symbolem 4.08.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)

9) symbolem 4.09.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

10) symbolem 4.10.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

11) symbolem 4.11.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

12) symbolem 4.12.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

13) symbolem 4.13.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

14) symbolem 4.14.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

15) symbolem 4.15.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

16) symbolem 4.16.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe

17) symbolem 4.17.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

20) symbolem 4.20.R,RL,MR: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo oraz zabudowa zagrodowa

22) symbolem 4.22.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

25) symbolem 4.25.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

26) symbolem 4.26.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

27) symbolem 4.27.MRj" a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

28) symbolem 4.28.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

29) symbolem 4.29.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

30) symbolem 4.30.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

31) symbolem 4.31.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§ 14. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Głuchówek, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**

18) symbolem 8.19.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo

19) symbolem 8.20.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd),

20) symbolem 8.21.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

27) symbolem 8.31.R,MR,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, zabudowa zagrodowa i wody powierzchniowe,

28) symbolem 8.32.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe,

36) symbolem 8.40.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową

37) symbolem 8.41.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

41) symbolem 8.45.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§ 15. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Kaleń, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 2:

21) symbolem 14.23.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo,

b) zasady i warunki zagospodarowania: - fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały,

§ 17. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Matyldów, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku planu Nr 1: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**

6) symbolem 23.06.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

7) symbolem 23.07.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

9) symbolem 23.09.MR: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa,

10) symbolem 23.10.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

12) symbolem 23.12.Wj: a) przeznaczenie terenu - wody w jeziorach i stawach

13) symbolem 23.13.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd),

14) symbolem 23.14.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

15) symbolem 23.15.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

16) symbolem 23.16.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

17) symbolem 23.17.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna

22) symbolem 23.22.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§ 18. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Pukinin, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunkach zmiany planu Nr 2, 3 i 4: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**

2) symbolem 30.02.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

3) symbolem 30.03.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

4) symbolem 30.04.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)

5) symbolem 30.05.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

7) symbolem 30.07.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

8) symbolem 30.08.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

9) symbolem 30.09.U: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna,

10) symbolem 30.10.U: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna,

12) symbolem 30.12.KZ: a) przeznaczenie terenu - ulica zbiorcza,

13) symbolem 30.13.KG: a) przeznaczenie terenu - ulica główna

14) symbolem 30.14.PU,KS: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy, obsługa komunikacji samochodowej i zaplecza techniczne motoryzacji,

18) symbolem 30.18.KG: a) przeznaczenie terenu - droga główna,

21) symbolem 30.21.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

22) symbolem 30.22.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna,

23) symbolem 30.23.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna

37) symbolem 30.37.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe

38) symbolem 30.38.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo

39) symbolem 30.39.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo

40) symbolem 30.40.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo,

43) symbolem 30.43.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo

45) symbolem 30.45.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo,

57) symbolem 30.57.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)

58) symbolem 30.58.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

59) symbolem 30.59.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

61) symbolem 30.61.KDg: a) przeznaczenie terenu - droga dojazdowa,

62) symbolem 30.62.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

5.1.1.4. Uchwała Nr VII/46/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Boguszyce Małe, Dziurdzioły, Garłów, Kaliszki, Księża Wola, Małgorzatów, Stare Byliny, Zarzecze, Zawady i Zielone oraz fragment wsi Chrusty).

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

§ 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego.
- 3) na terenach o symbolach 7.04.KZ, 7.06.MN, 7.07.MNp, 7.11.R,RL,MR, 48.01.KZ, 48.11.MRj i 48.14.MRj, położonych w otoczeniu obiektów zabytkowych (Kościół z dzwonnica i cmentarzem przykościelnym w Garłowie - parafia Boguszyce) oraz 36.23.PRz, 36.22.M, 36.23.Wj,R,RL i 36.21.R,RL,W (Zabytkowy park, spichlerz i pałac w Starych Bylinach), realizacja obiektów kubaturowych, ogrodzeń oraz linii napowietrznych i kablowych wymaga zachowania:
 - a) warunków ekspozycji obiektu zabytkowego wzdłuż głównych osi kompozycyjnych w tym: dróg wjazdowych, alei i linii łączącej bramę wjazdową z zabudową parku,
 - b) odległości obiektów budowlanych od systemu korzeniowego drzew, zapewniającej ochronę drzewostanu uznanego za zabytkowy.

Rozdział III

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania w wyodrębnionych terenach

§. 11. W obszarze urbanistycznym - wieś Chrusty, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunkach zmiany planu Nr 1 i 5:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

5) symbolem 5.05.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

6) symbolem 5.06.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

12) symbolem 5.12.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

38) symbolem 5.39.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 12. W obszarze urbanistycznym - wieś Dziurdzioły, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 2:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

7) symbolem 6.07.KZ: a) przeznaczenie terenu - droga zbiorcza

9) symbolem 6.09.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

10) symbolem 6.10.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd),

11) symbolem 6.11.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

12) symbolem 6.12.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

15) symbolem 6.15.R,RL,MR,ZR: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo, zabudowa zagrodowa i zieleń rekreacyjna,

17) symbolem 6.17.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

20) symbolem 6.20.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 13. W obszarze urbanistycznym - wieś Garłów, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1, 3 i 4:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

4) symbolem 7.04.KZ: a) przeznaczenie terenu - ulica zbiorcza

5) symbolem 7.05.OS: a) przeznaczenie terenu - kult religijny, b) zasady i warunki zagospodarowania: - fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze występowania i ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały,

- budynek kościoła, dzwonnicy i cmentarza przykościelnego, wpisane do rejestru zabytków, realizacje zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,

- zabudowa towarzysząca obiektom sakralnym wymaga zharmonizowania z dominantami architektonicznymi terenu;

6) symbolem 7.06.MN: a) przeznaczenie terenu - zabudowa jednorodzinna,

7) symbolem 7.07.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna,

9) symbolem 7.09.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

10) symbolem 7.10.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

11) symbolem 7.11.R,RL,MR,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo, zabudowa zagrodowa i wody powierzchniowe,

13) symbolem 7.13.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe

14) symbolem 7.14.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§ 14. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Kaliszki, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**

4) symbolem 15.04.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

5) symbolem 15.05.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

6) symbolem 15.06.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

7) symbolem 15.07.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,,

10) symbolem 15.10.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo,

11) symbolem 15.11.R,RL,MR: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i zabudowa zagrodowa,

14) symbolem 15.14.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§ 15. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Księża Wola, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1 i 6: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**

2) symbolem 17.02.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna,

3) symbolem 17.03.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

4) symbolem 17.04.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

5) symbolem 17.05.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,,

6) symbolem 17.06.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

7) symbolem 17.07.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,,

8) symbolem 17.08.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

11) symbolem 17.11.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

12) symbolem 17.12.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

14) symbolem 17.14.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,

18) symbolem 17.18.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo,

19) symbolem 17.19.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,

- 21) symbolem 17.21.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- § 16. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Małgorzatów, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 2:: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 7) symbolem 22.07.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 8) symbolem 22.08.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 9) symbolem 22.09.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 10) symbolem 22.10.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
- 11) symbolem 22.11.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- § 17. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Stare Byliny, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 2:
- 24) symbolem **36.24.ZPp,U,M:** a) przeznaczenie terenu - parki i użyteczność publiczna oraz zabudowa mieszkaniowa,
- b) zasady i warunki zagospodarowania:
- park, spichlerz i pałac wpisane do rejestru zabytków, realizacje zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,
 - nawierzchnia ciągów pieszych - żwirowa,
 - ukształtowanie zieleni podporządkowane zachowaniu i ekspozycji pałacu oraz kierunku osi głównej założenia parkowego - brama-pałac,
 - istniejące ogrodzenie do zachowania,
 - realizacji sieci infrastruktury technicznej podporządkowana warunkom ochrony drzewostanu,
 - istniejące budynki do utrzymania,
 - teren stanowi jedną działkę budowlaną;
- § 18. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Zarzecze, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 2:: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 1) symbolem 44.01.KZ: a) przeznaczenie terenu - droga zbiorcza
- 2) symbolem 44.02.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
- 3) symbolem 44.03.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową, 4)
- symbolem 44.04.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
- 5) symbolem 44.05.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 11) symbolem 44.11.R,RL,MR: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i zabudowa zagrodowa,
- 28) symbolem 44.29.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- § 19. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Zawady, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1:: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 15) symbolem 45.16.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
- b) zasady i warunki zagospodarowania: - fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- § 20. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Zielone, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 2:: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 17) symbolem 46.17.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 18) symbolem 46.18.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe
 - 20) symbolem 46.20.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd),
 - 21) symbolem 46.21.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 22) symbolem 46.22.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
- obowiązuje zapis:** fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- § 20. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Boguszyce Małe, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1 i Nr 3:: **[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 1) symbolem 48.01.KZ: a) przeznaczenie terenu - ulica zbiorcza,
 - 2) symbolem 48.02.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 3) symbolem 48.03.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
 - 4) symbolem 48.04.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna,,
 - 5) symbolem 48.05.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 6) symbolem 48.06.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd),
 - 7) symbolem 48.07.U: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna,
 - 8) symbolem 48.08.PU,KS: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy, obsługa komunikacji samochodowej i zaplecza techniczne motoryzacji,
 - 9) symbolem 48.09.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 10) symbolem 48.10.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)
 - 11) symbolem 48.11.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 12) symbolem 48.12.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 13) symbolem 48.13.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 14) symbolem 48.14.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 15) symbolem 48.15.KK: a) przeznaczenie terenu: komunikacja kolejowa,
 - 16) symbolem 48.16.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo,
 - 17) symbolem 48.17.KL: a) przeznaczenie terenu - droga lokalna
 - 18) symbolem 48.18.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
 - 20) symbolem 48.20.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo,
 - 21) symbolem 48.21.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 23) symbolem 48.23.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
 - 24) symbolem 48.24.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
 - 27) symbolem 48.27.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
 - 29) symbolem 48.29.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
 - 30) symbolem 48.30.KZ: a) przeznaczenie terenu - droga zbiorcza,
 - 31) symbolem 48.31.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo
- obowiązuje zapis:** fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

5.1.1.5. Uchwała Nr VII/47/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Jakubów, Konopnica, Przewodowice, Zagórze, Żydowice oraz fragment wsi Julianów).

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

- § 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:
- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych;

- 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego,
- 3) na terenach o symbolach: 16.11.MRj, 16.15.MRj, 16.28.MNp, 16.19.U, 16.21.MNp, 16.22.MNp, 16.23.MRj, 16.25.MNp, 16.35.R,RL, 16.48.KD, 16.45.R, 16.40.R,RL, 16.52.U,PU,KS, 16.54.R, 16.62.PU, 16.66.MNp, 16.67.MNp, 16.84.MRj, 16.85.MRj, 16.88.M,U, 47.22.MRj, położonych w otoczeniu parku i alei zabytkowej, realizacja obiektów kubaturowych, ogrodzeń oraz linii napowietrznych i kablowych wymaga zachowania:
 - a) warunków ekspozycji obiektu zabytkowego wzdłuż głównych osi kompozycyjnych w tym: dróg wjazdowych, alei i linii łączącej bramę wjazdową z zabudową parku,
 - b) odległości obiektów budowlanych od systemu korzeniowego drzew zapewniającej ochronę drzewostanu uznanego za zabytkowy.

Rozdział III

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach

§. 11. W obszarze urbanistycznym - wieś Chrusty, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku Nr 1 zmiany:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 6) symbolem 12.06.KGP: a) przeznaczenie terenu - droga główna ruchu przyspieszonego
- 13) symbolem 12.13.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy,
- 27) symbolem 12.27.PU,KS: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy, obsługa komunikacji samochodowej i zaplecza techniczne motoryzacji,
- 28) symbolem 12.28.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna,
- 44) symbolem 12.44.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 13. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Konopnica, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunkach Nr 2, 6 i 7 zmiany planu:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 4) symbolem 16.04.KGP: a) przeznaczenie terenu - droga główna ruchu przyspieszonego,
- 5) symbolem 16.05.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
- 6) symbolem 16.06.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 7) symbolem 16.07.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd),
- 8) symbolem 16.08.U,KSp: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna i parking ogólnodostępny
- 9) symbolem 16.09.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 10) symbolem 16.10.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
- 11) symbolem 16.11.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 12) symbolem 16.12.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

b) zasady i warunki zagospodarowania:

- aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;

- 13) symbolem 16.13.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

- 14) symbolem 16.14.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)

b) zasady i warunki zagospodarowania:

- aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;

- 15) symbolem 16.15.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

b) zasady i warunki zagospodarowania:

- teren graniczy z aleją wpisaną do rejestru zabytków, zagospodarowanie w pasie terenu o szerokości 15m przylegającym do alei podporządkowane ochronie drzewostanu,;

- 16) symbolem 16.16.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,

- 17) symbolem 16.17.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,

- 18) symbolem 16.18.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

- 19) symbolem 16.19.U: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna,

- 20) symbolem 16.20.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna

b) zasady i warunki zagospodarowania:

- aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;
- 21) symbolem 16.21.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
- 23) symbolem 16.23.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 24) symbolem 16.24.EG: a) przeznaczenie terenu - obiekty gazownictwa
- 25) symbolem 16.25.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
- 26) symbolem 16.26.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna;
- 27) symbolem 16.27.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna,
- 28) symbolem 16.28.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
- 29) symbolem 16.29.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)
- 30) symbolem 16.30.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i skład
- 31) symbolem 16.31.KGP: a) przeznaczenie terenu - droga główna ruchu przyspieszonego
- 32) symbolem 16.32.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
- 34) symbolem 16.34.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy
- 35) symbolem 16.35.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
- 36) symbolem 16.36.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
- 37) symbolem 16.37.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
- b) zasady i warunki zagospodarowania:
 - aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;
 - 40) symbolem 16.40.R, MR: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo z zabudową zagrodową
 - 45) symbolem 16.45.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo,
 - 46) symbolem 16.46.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 47) symbolem 16.48.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
 - 48) symbolem 16.49.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
 - 49) symbolem 16.50.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe,
 - 50) symbolem 16.51.MN,U: a) przeznaczenie terenu - zabudowa jednorodzinna i użyteczność publiczna,
 - 51) symbolem 16.52.U,PU,KS: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna, produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy, obsługa komunikacji samochodowej i zaplecza techniczne motoryzacji,
 - 52) symbolem 16.53.ZPp,U,M: a) przeznaczenie terenu - parki, użyteczność publiczna oraz zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i jednorodzinna,
- b) zasady i warunki zagospodarowania:
 - fragment terenu wchodzi w skład parku wpisanego do rejestru zabytków, realizację zagospodarowania podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonym przepisami szczególnymi,
 - w obszarze zabytkowego parku realizacja budynków wyłącznie w miejscach udokumentowanego istnienia budynków pierwotnego zagospodarowania,
 - obszar zabytkowego parku stanowi jedną działkę budowlaną;
 - 53) symbolem 16.54.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
 - 54) symbolem 16.55.KGP: a) przeznaczenie terenu - droga główna ruchu przyspieszonego
 - 56) symbolem 16.57.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe
 - 59) symbolem 16.60.NO: a) przeznaczenie terenu - obiekty odprowadzenia i oczyszczania ścieków sanitarnych,
 - 60) symbolem 16.61.NO: a) przeznaczenie terenu - obiekty odprowadzenia i oczyszczania ścieków sanitarnych
 - 61) symbolem 16.62.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy
 - 62) symbolem 16.63.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 63) symbolem 16.64.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy
 - 64) symbolem 16.65.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy
 - 65) symbolem 16.66.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
 - 66) symbolem 16.67.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
 - 68) symbolem 16.69.U,PU: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna, produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy
 - 69) symbolem 16.70.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
 - 83) symbolem 16.84.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 84) symbolem 16.85.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 85) symbolem 16.86.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 86) symbolem 16.87.KDX: a) przeznaczenie terenu - ulica pieszo-jezdna (dojazd)
- b) zasady i warunki zagospodarowania:
 - aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;
 - 87) symbolem 16.88. M,U: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna i jednorodzinna oraz użyteczność publiczna

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 14. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Przewodowice, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunkach Nr 1 i 3 zmiany planu

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 1) symbolem 29.01.KGP: a) przeznaczenie terenu - droga główna ruchu przyspieszonego,
- 12) symbolem 29.12.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna,,
- 13) symbolem 29.13.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna,
- 14) symbolem 29.14.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 15) symbolem 29.15.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 16) symbolem 29.16.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 17) symbolem 29.17.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
- 18) symbolem 29.18.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 19) symbolem 29.19.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
- 20) symbolem 29.20.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 21) symbolem 29.21.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
- 29) symbolem 29.29.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe
- 30) symbolem 29.30.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe
- 31) symbolem 29.31.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 32) symbolem 29.32.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe
- 36) symbolem 29.36.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 37) symbolem 29.37.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
- 39) symbolem 29.39.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 15. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Zagórze, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunkach Nr 1 i 3 zmiany planu

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 2) symbolem 43.02.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo,
- 3) symbolem 43.03.KL: a) przeznaczenie terenu - droga lokalna
- 4) symbolem 43.04.RL-B: a) przeznaczenie terenu - zabudowa leśna,
- 5) symbolem 43.05.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 16. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Żydowice, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunkach Nr 2 i 63 zmiany planu

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 12) symbolem 47.12.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
- 15) symbolem 47.15.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 16) symbolem 47.16.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe
- 17) symbolem 47.17.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
- 18) symbolem 47.18.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 22) symbolem 47.22.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 23) symbolem 47.23.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna

b) zasady i warunki zagospodarowania:

- aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;

24) symbolem 47.24.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa

b) zasady i warunki zagospodarowania:

- aleja drzew w pasie drogowym wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podlega nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych;

25) symbolem 47.25.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe

26) symbolem 47.26.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna

30) symbolem 47.30.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

5.1.1.6. Uchwała Nr VII/48/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Lutkówka, Nowa Wojska, Stara Wojska i Wilkowice.

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

§ 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego,
- 3) na terenach o symbolach: 41.17.R,W, 41.72.R,RL,W, 41.14.W, 41.15.PRz,PU i 41.66.R,RL,W, położonych w otoczeniu obiektów zabytkowych (park i dwór w Wilkowicach), realizacja obiektów kubaturowych, ogrodzeń oraz linii napowietrznych i kablowych wymaga zachowania:
 - a) warunków ekspozycji obiektu zabytkowego wzdłuż głównych osi kompozycyjnych w tym: dróg wjazdowych, alei i linii łączącej bramę wjazdową z zabudową parku,
 - b) odległości obiektów budowlanych od systemu korzeniowego drzew zapewniającej ochronę drzewostanu uznanego za zabytkowy

Rozdział III

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach

§. 12.1. W obszarze urbanistycznym - wieś Nowa Wojska, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 1) symbolem 25.01.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
- 2) symbolem 25.02.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy
- 3) symbolem 25.03.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,
- 9) symbolem 25.10.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
- 11) symbolem 25.12.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
- 12) symbolem 25.13.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 13) symbolem 25.14.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- 14) symbolem 25.15.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową
- 15) symbolem 25.16.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową
- 16) symbolem 25.17.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe
- 17) symbolem 25.18.R,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i wody powierzchniowe
- 18) symbolem 25.19.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową

obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

§. 13.1. W obszarze urbanistycznym - wieś Stara Wojska, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.

2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1:

[uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:

- 1) symbolem 35.01.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna,
 - 2) symbolem 35.02.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 3) symbolem 35.03.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna,
 - 4) symbolem 35.04.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 5) symbolem 35.05.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową
 - 6) symbolem 35.06.MNp: a) przeznaczenie terenu - zabudowa mieszkaniowo-usługowa jednorodzinna
 - 7) symbolem 35.07.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 8) symbolem 35.08.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 9) symbolem 35.09.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,
 - 10) symbolem 35.10.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 11) symbolem 35.11.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 12) symbolem 35.12.U: a) przeznaczenie terenu - użyteczność publiczna
 - 13) symbolem 35.13.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 14) symbolem 35.14.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 15) symbolem 35.15.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 16) symbolem 35.16.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
 - 18) symbolem 35.18.PE,RL: a) przeznaczenie terenu: - powierzchnia eksploatacja surowców mineralnych i leśnictwo,
 - 19) symbolem 35.19.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 20) symbolem 35.20.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 21) symbolem 35.21.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
 - 23) symbolem 35.23.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,
 - 24) symbolem 35.24.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
 - 25) symbolem 35.25.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,
- obowiązuje zapis:** fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- §. 14.1. W obszarze urbanistycznym - wieś Wilkowice, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1 do 7:
- [uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 10) symbolem 41.10.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy
 - 11) symbolem 41.11.PU: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy,
 - 13) symbolem 41.13.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 14) symbolem 41.14.W: a) przeznaczenie terenu - wody powierzchniowe
 - 18) symbolem 41.18.ZPp,M,U: a) przeznaczenie terenu - parki i użyteczność publiczna,
- b) zasady i warunki zagospodarowania:
- park i dwór wpisane do rejestru zabytków, realizacje zagospodarowania w obrębie niniejszego terenu podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonego przepisami szczególnymi,
- 38) symbolem 41.39.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową
 - 39) symbolem 41.40.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową
 - 40) symbolem 41.41.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 42) symbolem 41.43.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
 - 43) symbolem 41.44.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową
 - 54) symbolem 41.55.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 59) symbolem 41.60.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 61) symbolem 41.62.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 62) symbolem 41.63.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
 - 63) symbolem 41.64.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
 - 64) symbolem 41.65.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 66) symbolem 41.67.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 67) symbolem 41.68.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
 - 69) symbolem 41.70.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
 - 70) symbolem 41.71.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo
 - 71) symbolem 41.72.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
 - 72) symbolem 41.73.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
 - 73) symbolem 41.74.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 74) symbolem 41.75.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe
 - 76) symbolem 41.77.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo
 - 77) symbolem 41.78.R: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo,

- 80) symbolem 41.81.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo,
obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

5.1.1.7. Uchwała Nr VII/49/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 9 lipca 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka. (obszary wsi: Janolin, Huta Wałowska, Pasieka Wałowska, Stary Dwór i Wałowice).

Rozdział II

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

- § 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego:
- 1) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach występowania znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych;
 - 2) na terenach lub fragmentach terenów, które położone są w obszarach ochrony znalezisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego,

Rozdział III

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wydzielonych terenach

- §. 12.1. W obszarze urbanistycznym - wieś Pasieka Wałowska, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1:
- [uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 1) symbolem 26.01.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa,
 - 2) symbolem 26.02.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
 - 3) symbolem 26.03.PRz, PU: a) przeznaczenie terenu - zwierzęca produkcja rolnicza, produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy,
 - 4) symbolem 26.04.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
 - 5) symbolem 26.05.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo,
 - 6) symbolem 26.06.RL: a) przeznaczenie terenu - leśnictwo,
 - 7) symbolem 26.07.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 8) symbolem 26.08.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 9) symbolem 26.09.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
 - 11) symbolem 26.11.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
 - 13) symbolem 26.13.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 14) symbolem 26.14.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
- obowiązuje zapis:** fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały
- §. 12.1. W obszarze urbanistycznym - wieś Wałowice, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku zmiany planu Nr 1 do 5:
- [uwaga: dla niżej wymienionych terenów wyszczególnionych wymienionymi symbolami:**
- 25) symbolem 40.25.KL: a) przeznaczenie terenu - ulica lokalna,
 - 26) symbolem 40.26.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy
 - 27) symbolem 40.27.KD: a) przeznaczenie terenu - ulica dojazdowa
 - 28) symbolem 40.28.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 29) symbolem 40.29.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
 - 30) symbolem 40.30.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 32) symbolem 40.32.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
 - 33) symbolem 40.33.KG: a) przeznaczenie terenu - droga główna
 - 45) symbolem 40.45.R,RL,W: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo, leśnictwo i wody powierzchniowe,
 - 47) symbolem 40.47.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo

- 49) symbolem 40.49.R: a) przeznaczenie terenu – rolnictwo
51) symbolem 40.51.KDg: a) przeznaczenie terenu - dojazd gospodarczy,
53) symbolem 40.53.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
62) symbolem 40.62.ZR: a) przeznaczenie terenu - zieleń rekreacyjna,
63) symbolem 40.63.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo
64) symbolem 40.64.R,RL: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo i leśnictwo,
66) symbolem 40.66.RM: a) przeznaczenie terenu - rolnictwo z zabudową zagrodową,
70) symbolem 40.70.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową,
71) symbolem 40.71.MRj: a) przeznaczenie terenu - zabudowa zagrodowa z mieszkaniowo-usługową
obowiązuje zapis: fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne podlegają nadzorowi konserwatorskiemu na warunkach określonych w przepisach szczególnych oraz w § 10 niniejszej uchwały

5.1.1.8. Uchwała NR XII/72/03 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 grudnia 2003r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka.

Rozdział 2

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na obszarze zmiany planu

- § 10. Na obszarze objętym zmianą planu ustala się następujące zasady i warunki zagospodarowania wynikające z potrzeb ochrony środowiska kulturowego - na terenie o symbolu 27.16.KSd położonym w otoczeniu zabytkowej kapliczki, realizacja obiektów kubaturowych, ogrodzeń oraz linii napowietrznych i kablowych wymaga zachowania warunków ekspozycji obiektu zabytkowego wzdłuż głównych osi kompozycyjnych w tym: z drogi Nr 8 i drogi o symbolu 27.03.KL.

Rozdział 3

Zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach

- § 11. 1. W obszarze urbanistycznym - wieś Podlas, wyznacza się tereny o różnych funkcjach lub różnych warunkach zagospodarowania.
2. Ustala się następujące funkcje oraz szczególne zasady i warunki zagospodarowania dla kolejnych terenów, które zostały oznaczone na rysunku Nr1 i 2 zmiany planu:
16) symbolem 27.16.KSd: a) przeznaczenie terenu - obsługa podróżnych,
b) zasady i warunki zagospodarowania:
- przy pasie drogowym drogi lokalnej o symbolu 27.03.KL. istnieje kapliczka wpisana do rejestru zabytków, realizacje zagospodarowania podlegają nadzorowi konserwatorskiemu, określonym przepisami szczególnymi,
- otoczenie obiektu zabytkowego w odległości do 15m winno być zagospodarowane w formie zieleni wysokiej z zachowaniem ekspozycji z kierunku Wrocław-Warszawa na drodze Nr 8,
26) symbolem 27.26.PU,KS: a) przeznaczenie terenu - produkcja i usługi produkcyjne oraz magazyny i składy, obsługa komunikacji samochodowej i zaplecza techniczne motoryzacji,
b) zasady i warunki zagospodarowania:
- na styku z drogą o symbolu 27.03.KL i 27.01.KGP kapliczka wpisana do rejestru zabytków, zagospodarowanie terenu podporządkowane ekspozycji obiektu zabytkowego,

Rozdział 4

Postanowienia końcowe

- § 13. 2. Ustala się obowiązujący zakres:
1) rysunku Nr 1 zmiany planu miejscowego:
c) granice obszarów występowania i ochrony stanowisk archeologicznych,
d) granice obszarów ochrony stanowisk archeologicznych,

5.1.1.9. Uchwała Nr XXXI/165/05 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 25 listopada 2005 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Konopnica.

Rozdział 3

Sposoby zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów, w tym terenów górniczych, a także narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej

§ 8. Ze względu na istniejące uwarunkowania nie określa się granic i sposobów zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie lub narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych, określonych na podstawie przepisów szczególnych, w tym terenów górniczych.

§ 9.

1. Na załączniku Nr 1 naniesiono:

- 1) granice obszaru stanowiska archeologicznego;
- 2) granice obszaru ochrony stanowiska archeologicznego;
- 3) aleję lipową wpisaną do rejestru zabytków.

2. Realizacja inwestycji w zakresie prac ziemnych w obszarze występowania stanowiska archeologicznego oraz w obszarze ochrony stanowiska archeologicznego wymaga nadzoru archeologicznego z możliwością przekształcenia w badanie ratownicze, na warunkach określonych przepisami szczególnymi.

4. Od pni drzew zabytkowej alei lipowej wzdłuż drogi powiatowej nr 4111E Konopnica - Żydowice, realizacja wyznaczonego planem zagospodarowania wymaga się zachowania:

- 1) 20 m odległości przy lokalizowaniu obiektów i instalacji nieuciążliwych;
- 2) 100 m odległości przy lokalizowaniu obiektów i instalacji uciążliwych.

5.1.1.10. Uchwała Nr X/64/07 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 10 października 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Nowa Wojska.

**Rozdział 1
Przepisy ogólne**

§ 2. Załącznikami do niniejszej uchwały są:

- 1) część graficzna planu (rysunek planu w skali 1:1000), stanowiąca załącznik Nr 1, obejmujący (rysunek planu Nr 1 i 2):
 - f) obszar stanowiska archeologicznego
 - g) granica strefy ochrony stanowiska archeologicznego

Rozdział 3

Sposoby zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów, w tym terenów górniczych, a także narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej

§ 8. Ze względu na istniejące uwarunkowania nie określa się granic i sposobów zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie lub narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych, określonych na podstawie przepisów szczególnych, w tym terenów górniczych.

§ 9. Niniejszym planem nie określa się obiektów i terenów, które wymagają ustanowienia szczegółowych zasad zabudowy i zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dóbr kultury współczesnej

§ 10.

1. Na załączniku numer 1 (rysunek Nr 1) naniesiono granice obszaru stanowiska archeologicznego oraz granice strefy ochrony stanowiska archeologicznego.
2. Realizacja inwestycji na obszarze stanowiska archeologicznego wymaga wykonania wyprzedzających, ratowniczych badań wykopaliskowych.
3. Realizacja inwestycji w obszarze ochrony stanowiska archeologicznego wymaga sprawowania nadzoru archeologicznego.

**Rozdział 7
Przeznaczenie terenu, parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy
oraz zagospodarowania terenu**

§ 27. Dla terenu o symbolu 1 MN, U, określa się:

- 13) część obszaru położona w strefie występowania stanowiska archeologicznego i w strefie ochrony stanowiska archeologicznego - zagospodarowanie na zasadach określonych w § 9;

5.1.1.11. Uchwała Nr XIII/86/07 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dotyczącego fragmentu wsi Matyldów.

Rozdział 3

Sposoby zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów, w tym terenów górniczych, a także narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i osuwania się mas ziemnych. Zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej

§ 8.

1. Na załączniku Nr 1 naniesiono granice strefy ochrony stanowiska archeologicznego.
2. Realizacja inwestycji w zakresie prac ziemnych w obszarze ochrony stanowiska archeologicznego wymaga nadzoru archeologicznego z możliwością przekształcenia w badanie ratownicze, na warunkach określonych przepisami szczególnymi.

Rozdział 7

Przeznaczenie terenu, parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu

§ 24. Dla terenu o symbolu 1 MN, określa się:

- 13) część obszaru położona w strefie występowania stanowiska archeologicznego i w strefie ochrony stanowiska archeologicznego - zagospodarowanie na zasadach określonych w § 9;

5.1.1.12. Uchwała Nr XL/232/10 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 24 lutego 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmentów wsi: Boguszyce Małe, Boguszyce, Bogusławki Małe, Byszewice, Chrusty, Gaj, Gluchówek, Matyldów, Pasieka Wałowska, Przewodowice, Pukinin, Wałowice, Zarzecze i Zielone.

Rozdział 1

Ustalenia ogólne

§ 3. 3. Obowiązujący zakres rysunku miejscowego planu obejmuje:

- 9) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
- 10) granice obszarów ochrony stanowisk archeologicznych;

Rozdział 2

Zasady ochrony i kształtowania ład przestrzennego oraz zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach.

§ 7. 1. W obszarze urbanistycznym Nr 3 - Boguszyce, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.

7. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 3 symbolem 3.84.KDD:

2) zasady i warunki zagospodarowania:

b) fragment terenu (wg rysunku zmiany planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych,

8. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 3 symbolem 3.85.KDW::

2) zasady i warunki zagospodarowania:

c) teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.

9. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenów, które zostały oznaczone na rysunku planu Nr 3 symbolami 3.86.RM, 3.88RM::

2) zasady i warunki zagospodarowania:

c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- fragment terenu o symbolu 3.88.RM (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,

- realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych.

- fragment terenu o symbolu 3.88.RM (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.

10. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenów, które zostały oznaczone na rysunku planu Nr 3 symbolami 3.87.MNu i 3.89.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) fragmenty terenów (wg rysunku planu) położone są w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
- § 8.** 1. W obszarze urbanistycznym Nr 4 – Byszewice, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.
2. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenów, które zostały oznaczone na rysunku planu Nr 4 symbolami 4.35.MNu i 4.36.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:
- c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- fragment terenu o symbolu 4.36.MNu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,
 - realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
 - fragmenty terenów (wg rysunku planu) położone są w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
- § 12.** 1. W obszarze urbanistycznym Nr 26 - Pasięka Wałowska, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.
3. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 13 symbolem 26.20.R:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
4. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 13 symbolem 26.21.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
- § 14.** 1. W obszarze urbanistycznym Nr 30 - Pukinin, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.
2. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 15 symbolem 30.63.KDD:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych, realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
- d) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
3. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 15 symbolem 30.64.KDD:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- d) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
4. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 15 symbolem 30.65.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.

5. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 15 symbolem 30.66.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,
 - realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
 - fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
6. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 15 symbolem 30.67.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,
 - realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
 - fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych,.
- § 15.** 1. W obszarze urbanistycznym Nr 40 - Wałowice, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.
3. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 17 symbolem 40.73.KDD:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych, realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych,
- d) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
5. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 17 symbolami 40.77.RMu i 40.78.RMu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- fragment terenu o symbolu 40.78.RMu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,
 - realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
 - fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych
- § 18.** 1. W obszarze urbanistycznym Nr 48 - Boguszyce Małe, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.
3. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 21 symbolami: 48.39.MNu, 48.41.MNu, 48.42.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- fragment terenu o symbolach 48.39.MNu, 48.41.MNu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,
 - realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
 - fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych

4. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 21 symbolem 48.40.U:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych,
 - realizacja zagospodarowania wymagającego prac ziemnych dopuszczalna po wykonaniu ratowniczych badań wykopaliskowych na warunkach określonych w przepisach szczególnych.
 - fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, prace ziemne wymagają sprawowania nadzoru archeologicznego na warunkach określonych w przepisach szczególnych

5.1.1.13. Uchwała NR XL/233/10 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 24 lutego 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi Konopnica

Rozdział 2

Zasady ochrony i kształtowania ład przestrzennego oraz zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach.

- § 6 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 1 symbolem 16.94.KDD:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- b) droga z zabytkową aleją lipową, wpisaną do rejestru zabytków decyzją Nr 559 z dnia 20.06.1981r., teren podlega ochronie na podstawie przepisów szczególnych,
- c) teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego na warunkach przepisów szczególnych.
- § 7 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 1 symbolem 16.95.MN:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) cały teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego na warunkach przepisów szczególnych.
- d) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia wyprzedzających ratowniczych badań wykopaliskowych
- § 13 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 4 symbolem 16.101.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- d) cały teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego na warunkach przepisów szczególnych.
- § 14 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 4 symbolem 16.102.MNu:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- d) cały teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego na warunkach przepisów szczególnych.
- § 15 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 4 symbolem 16.103.KDD:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
- c) cały teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego na warunkach przepisów szczególnych.
- § 16 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 5 symbolem 16.104.R:
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:

- b) teren położony w granicach obszaru ochrony widokowej i ekologicznej zabytkowego parku obejmujący system zadrzewień śródpolnych wpisanej do rejestru zabytków decyzją Nr 479 z dnia 16.09.1978r., teren podlega ochronie na podstawie przepisów szczególnych,
- c) cały teren położony jest w obszarze ochrony stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga nadzoru archeologicznego na warunkach przepisów szczególnych.
- d) fragment terenu (wg rysunku planu) położony jest w obszarze występowania stanowisk archeologicznych, wykonywanie prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia wyprzedzających ratowniczych badań wykopaliskowych.

5.1.1.14. Uchwała Nr XXIII/138/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 27 października 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Boguszyce, Byszewice, Chrusty, Dziurdzioły, Garłów, Głuchówek, Kaliszki, Leopoldów, Linków, Lutkówka, Małgorzatów, Nowa Wojska, Pasieka Wałowska, Pukinin, Stara Wojska, Stary Dwór, Ścieki, Świnice, Wilkowice, Wołuczka, Zagórze, Zarzeczce, Zielone i Żydomice

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

- § 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego są rysunki Nr 1 do 33 miejscowego planu będące załącznikami Nr 2 do 34 do uchwały.
3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:
- 9) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
 - 10) granice stref ochrony archeologicznej;
- § 4. 1. Pojęcia i określenia użyte w planie, a nie zdefiniowane w niniejszym paragrafie, należy rozumieć zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa obowiązującego wg stanu na dzień podjęcia niniejszej uchwały.
3. Ilekroć w planie miejscowym jest mowa o:
- 15) "badaniach archeologicznych w formie nadzorów", należy przez to rozumieć badania polegające na obserwacji robót ziemnych związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności, sporządzeniu dokumentacji rysunkowej, opisowej i fotograficznej a w przypadku stwierdzenia stanowiska, niezwłocznego poinformowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- § 7. Na obszarach objętych miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- 1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;
 - 2) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru;
 - 3) w obszarach występowania stanowisk archeologicznych położone są tereny (fragmenty terenów) wskazanych na rysunku planu:
 - a) Nr 2 o symbolach: 2.30.MNu, 2.31.RMu, 39.14.RMu, 39.16.RMu, 39.17.R,
 - b) Nr 5 o symbolu 3.104.MNu,
 - c) Nr 10 o symbolu 5.97.R,
 - d) Nr 16 o symbolu 15.19.MN,
 - e) Nr 19 o symbolach 22.15.KD-D, 22.16.MNu i 22.17.RMu,
 - f) Nr 20 o symbolach: 26.25.MNu, 26.26.MNu, 26.27.MNu, 26.28.KD-D,
 - g) Nr 22 o symbolach: 30.79.RMu, 30.80.ZL, 30.81.R,RM,
 - h) Nr 26 o symbolu 41.103.PRZ,
 - i) Nr 29 o symbolach: 42.75.MNu, 42.77.PRZ,
 - j) Nr 33 o symbolach: 47.34.MN, 47.35.MN, 47.37.MNu, 47.38.MNu, 47.41.RMu, 47.42.R,RM
 - 4) w strefach ochrony archeologicznej położone są tereny (fragmenty terenów) wskazanych na rysunku planu:
 - a) Nr 2 o symbolach: 39.10.KD-L, 39.11.KD-D, 39.14.RMu, 39.15.RMu, 39.16.RMu, 39.17.R, 39.18.R,
 - b) Nr 10 o symbolu 5.97.R,
 - c) Nr 19 o symbolu 22.16.MNu,
 - d) Nr 23 o symbolu 41.87.RMu,

- e) Nr 26 o symbolach: 41.88.KD-L, 41.91.RMu, 41.99.U, 41.107.W,RZ,
- f) Nr 29 o symbolach: 42.71.KD-L, 42.73.RMu,
- g) Nr 33 o symbolach: 47.31.KD-D, 47.32.KD-D, 47.33.KDW, 47.34.MN, 47.35.MN, 47.36.MN, 47.37.MNu, 47.38.MNu, 47.39.MNu, 47.40.ZL, 47.41.RMu, 47.42.R,RM.

§ 33. 1. W obszarze urbanistycznym Nr 41 – wieś Wilkowice, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.

17. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 26 symbolem **41.105.ZPp**:

- 1) przeznaczenie: tereny zieleni parkowej;
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
 - a) park (decyzja nr 594 z dnia 28.07.1983r.) i dwór (decyzja nr 481 z dnia 16.09.1978 r.) wpisane do rejestru zabytków, realizacje zagospodarowania na warunkach przepisów odrębnych,
 - b) nawierzchnia ciągów pieszych - żwirowa,
 - c) ukształtowanie zieleni podporządkowane zachowaniu i ekspozycji pałacu oraz kierunku osi głównej założenia parkowego - brama-pałac,
 - d) realizacji sieci infrastruktury technicznej podporządkowana warunkom ochrony drzewostanu,
 - e) zabudowa istniejącego dworu do zachowania w pozostałym zakresie zakaz realizacji budynków,
 - f) w istniejącym budynku dworu dopuszczalna funkcja mieszkaniowa i usług z zakresu kultury,
 - g) istniejący staw do zachowania.

§ 36. 1. W obszarze urbanistycznym Nr 44 – wieś Zarzecze, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym

9. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 12 symbolem **44.42.ZC**:

- 1) przeznaczenie - cmentarze;
- 2) zasady i warunki zagospodarowania:
 - a) na osi bramy cmentarnej wymagane nasadzenie alei ze szpalerami drzew,
 - b) główne aleje o szerokości minimum 5m o nawierzchni utwardzonej,
 - c) zakaz realizacji budynków za wyjątkiem realizacji domu przedpogrzebowego, kostnicy lub kaplicy,
 - d) łączna powierzchnia zabudowy budynków: domu przedpogrzebowego, kostnicy i kaplicy do 1000m²,
 - e) wysokość budynków domu przedpogrzebowego, kostnicy lub kaplicy do 9m licząc od poziomu terenu do najwyższego punktu przekrycia, pozostałych budynków do 5m licząc od poziomu terenu do najwyższego punktu przekrycia,
 - f) połacie dachowe o nachyleniu od 10% do 100%,
 - g) minimalna odległość budynków od linii rozgraniczającej drogi o symbolu 44.37.KD-L – 6m,
 - h) w zagospodarowaniu cmentarza wymagane jest uwzględnienie realizacji alei prowadzącej do terenu o symbolu 4.153.ZC przeznaczonego pod mogiły zbiorowe,
 - i) istniejące ujęcie wody, służące wyłącznie do zaopatrzenia w wodę terenów cmentarza do zachowania,
 - j) cmentarz wpisany do gminnej ewidencji zabytków, obowiązują również warunki zagospodarowania określone w przepisach odrębnych.

5.1.1.15. Uchwała NR XXIII/139/16 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 27 października 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Stare Byliny, Chrusty, Gaj, Garłów, Głuchówek, Helenów, Konopnica, Księża Wola, Lutkówka, Niwna, Nowy Kurzeszyn, Pasięka Wałowska, Pokrzywna, Pukinin, Stara Wojska, Stary Kurzeszyn, Ścieki, Wałowice, Wilkowice

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

§ 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego są rysunki Nr 1 do 21 miejscowego planu będące załącznikami Nr 1 do 21 do uchwały.

3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:

- 9) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
- 10) granice stref ochrony archeologicznej;

§ 4. 1. Pojęcia i określenia użyte w planie, a nie zdefiniowane w niniejszym paragrafie, należy rozumieć zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa obowiązującego wg stanu na dzień podjęcia niniejszej uchwały.

3. Ilekroć w planie miejscowym jest mowa o:

14) "badaniach archeologicznych w formie nadzorów", należy przez to rozumieć badania polegające na obserwacji robót ziemnych związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności, sporządzeniu dokumentacji rysunkowej, opisowej i fotograficznej a w przypadku stwierdzenia stanowiska, niezwłocznego poinformowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

§ 7. Na obszarach objętych miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;

2) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru;

3) fragmenty terenów: wg rysunku Nr 1 planu o symbolach: 5.67.KD-D, 5.68.UOS i 5.69.UOS, wg rysunku Nr 3 planu o symbolach 7.20.U i 7.25.MNu, wg rysunku Nr 9 planu o symbolu 24.40.RMu, wg rysunku Nr 10 planu o symbolu 24.42.P, wg rysunku Nr 11 planu o symbolach 24.48.MNu i 40.82.KDW, wg rysunku Nr 12 planu o symbolach 40.90.MN, 40.89.ZL i 26.23.MNu, 26.24.MNu, wg rysunku Nr 13 planu o symbolu 28.71.R,RM, wg rysunku Nr 15 planu o symbolach 30.69.KD-D, 30.70.MNu, 30.71.MNu, 30.72.MNu, 30.78.RO, wg rysunku Nr 20 planu o symbolu 50.44.MNu, położone są w obszarach występowania stanowisk archeologicznych;

4) tereny: wg rysunku Nr 12 planu o symbolach 26.24.MNu i 26.23.MNu, oraz fragmenty terenów: wg rysunku Nr 9 planu o symbolu 24.40.RMu, wg rysunku Nr 11 planu o symbolach 24.48.MNu, 40.81.KD-D, 40.82.KDW, 40.84.MNu, 40.85.MNu, wg rysunku Nr 15 planu o symbolach 30.71.MNu, 30.73.MNu i 30.78.RO, Nr 20 planu o symbolu 50.44.MNu, położone są w strefie ochrony;

§ 17. 1. **W obszarze urbanistycznym Nr 16 – wieś Konopnica**, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.

2. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 6 symbolem **16.105.U**:

1) przeznaczenie - tereny zabudowy usługowej;

2) zasady i warunki zagospodarowania:

a) zabudowa ograniczona do funkcji oświaty, kultury i opieki społecznej,

b) dopuszcza się realizację w budynku o funkcji usługowej lokali mieszkalnych o udziale powierzchni użytkowej budynku do 20 %,

c) budynki usługowe o wysokości do dwóch kondygnacji nadziemnych do 10 m,

d) wysokość pozostałych budynków – jedna kondygnacja nadziemna, maksymalnie do 9 m,

e) udział powierzchni terenu biologicznie czynnej co najmniej 25 % powierzchni działki budowlanej,

f) wielkość powierzchni zabudowy w stosunku do powierzchni działki do 35 %,

g) wskaźnik intensywności zabudowy na działce budowlanej od 0,1 do 0,5,

h) w pasie terenu pomiędzy linią zabudowy a linią rozgraniczającą drogi powiatowej Nr 4111E obowiązuje ochrona systemu korzeniowego zabytkowej alei drzew usytuowanych w pasie drogowym drogi powiatowej,

i) teren stanowi jedną działkę budowlaną.

3. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 6 symbolem **16.106.MNu**:

1) przeznaczenie: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami;

2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:

a) budynki mieszkalne i usługowe o wysokości do trzech kondygnacji nadziemnych w tym trzecia w poddaszu użytkowym,

b) wysokość pozostałych budynków – jedna kondygnacja nadziemna, maksymalnie do 6 m,

c) wielkość powierzchni zabudowy w stosunku do powierzchni działki do 50 %,

d) wskaźnik intensywności zabudowy na działce budowlanej od 0,05 do 0,8,

e) udział powierzchni terenu biologicznie czynnej, co najmniej 35 % działki budowlanej,

f) istniejące działki ewidencyjne stanowią odrębne działki budowlane,

g) w pasie terenu pomiędzy linią zabudowy a linią rozgraniczającą drogi powiatowej Nr 4111E obowiązuje ochrona systemu korzeniowego zabytkowej alei drzew usytuowanych w pasie drogowym drogi powiatowej.

4. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 6 symbolem **16.107.MNu**:

- 1) przeznaczenie: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami;
- 2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:
 - a) budynki mieszkalne i usługowe o wysokości do trzech kondygnacji nadziemnych w tym trzecia w poddaszu użytkowym,
 - b) wysokość pozostałych budynków – jedna kondygnacja nadziemna, maksymalnie do 6 m,
 - c) wielkość powierzchni zabudowy w stosunku do powierzchni działki do 50 %,
 - d) wskaźnik intensywności zabudowy na działce budowlanej od 0,05 do 0,8,
 - e) udział powierzchni terenu biologicznie czynnej, co najmniej 35 % działki budowlanej,
 - f) w pasie terenu pomiędzy linią zabudowy a linią rozgraniczającą drogi powiatowej Nr 4111E obowiązuje ochrona systemu korzeniowego zabytkowej alei drzew usytuowanych w pasie drogowym drogi powiatowej.

5.1.1.16. Uchwała Nr XXVIII/175/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment wsi Konopnica

Rozdział 2

Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego na obszarze planu.

§ 7. Na obszarze objętym miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru;

Rozdział 3

Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego oraz zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wydzielonych terenach

§ 13. 1. W obszarze urbanistycznym Nr 16 – wieś Konopnica, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym.

§ 14. 4. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu symbolem **16.126.P**:

2) zasady i warunki zagospodarowania:

- h) fragmenty terenu (wg rysunku planu) położone są w obszarze występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne,
- i) fragmenty terenu (wg rysunku planu) położone są w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru,

5. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 6 symbolem **16.127.MNu**:

- g) fragment terenu o symbolu (wg rysunku planu) położony jest w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru,

6. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu Nr 6 symbolem **16.128.P**:

- l) fragment terenu o symbolu (wg rysunku planu) położony jest w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru.

5.1.1.17. Uchwała Nr XXVIII/177/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Julianów, Podlas i Przewodowice

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

- § 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego są rysunki Nr 1 do 3 miejscowego planu będące załącznikami Nr 1 do 3 do uchwały.
3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:
- 9) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
- 10) granice stref ochrony archeologicznej;
- § 4. 1. Pojęcia i określenia użyte w planie, a nie zdefiniowane w niniejszym paragrafie, należy rozumieć zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa obowiązującego wg stanu na dzień podjęcia niniejszej uchwały.
3. Ilekroć w planie miejscowym jest mowa o:
- 14) "badaniach archeologicznych w formie nadzorów", należy przez to rozumieć badania polegające na obserwacji robót ziemnych związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności, sporządzeniu dokumentacji rysunkowej, opisowej i fotograficznej a w przypadku stwierdzenia stanowiska, niezwłocznego poinformowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- § 7. Na obszarach objętych miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- 1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru;
- 3) fragmenty terenów: fragmenty terenów: wg rysunku Nr 1 planu o symbolach: 12.62.P i 12.65.P, wg rysunku Nr 2 planu o symbolu 27.78.RMu i wg rysunku Nr 3 o symbolu 29.61.RMu, położone są w obszarach występowania stanowisk archeologicznych;
- 4) fragmenty terenów: wg rysunku Nr 1 planu o symbolach: 12.53.KD-E, 12.56.KD-D, 12.57.KD-D, 12.62.P, 12.63.P, 12.65.P, 12.68.RPZ, i wg rysunku Nr 3 o symbolu 29.61.RMu, położone są w strefie ochrony archeologicznej;

5.1.1.18. Uchwała Nr XXVIII/178/17 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty wsi: Jakubów i Zagórze, Konopnica, Soszyce i Ścieki

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

- § 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego są rysunki Nr 1 do 3 miejscowego planu będące załącznikami Nr 1 do 3 do uchwały.
3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:
- 9) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
- 10) granice stref ochrony archeologicznej;
- § 4. 1. Pojęcia i określenia użyte w planie, a nie zdefiniowane w niniejszym paragrafie, należy rozumieć zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa obowiązującego wg stanu na dzień podjęcia niniejszej uchwały.
3. Ilekroć w planie miejscowym jest mowa o:
- 14) "badaniach archeologicznych w formie nadzorów", należy przez to rozumieć badania polegające na obserwacji robót ziemnych związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności, sporządzeniu dokumentacji rysunkowej, opisowej i fotograficznej a w przypadku stwierdzenia stanowiska, niezwłocznego poinformowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- § 7. Na obszarach objętych miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;
- 2) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru;
- 3) fragmenty terenów: wg rysunku Nr 2 planu o symbolach: 16.118.P i 16.119.MNu, położone są w obszarach występowania stanowisk archeologicznych;
- 4) fragmenty terenów: wg rysunku Nr 2 planu o symbolach: 16.114.KD-D, 16.116.KD-D, 16.118.P i 16.119.MNu, położone są w strefie ochrony archeologicznej;

5.1.1.19. Uchwała NR XLVI.293.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 11 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragmenty obszarów wsi Dziurdzióły i Zarzecze

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

- § 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego są rysunki Nr 1 do 3 miejscowego planu będące załącznikami Nr 1 do 3 do uchwały.
3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:
 - 8) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
- § 7. Na obszarach objętych miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- 1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;
 - 2) fragmenty terenów: wg rysunku Nr 1 planu o symbolach: 6.30.KD-Z, 6.31.KD-D, 6.32.RMu, 6.33.RMu, 6.34.RMu, położone są w obszarach występowania stanowisk archeologicznych;
 - 4) fragmenty terenów: wg rysunku Nr 2 planu o symbolach: 16.114.KD-D, 16.116.KD-D, 16.118.P i 16.119.MNu, położone są w strefie ochrony archeologicznej;

5.1.1.20. Uchwała Nr XLVI.295.18 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 11 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, dla fragmentu obszaru położonego w miejscowościach Chrusty i Podlas

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

- § 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego jest rysunek miejscowego planu będący załącznikiem nr 1 do uchwały.
3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:
 - 8) granice obszarów występowania stanowisk archeologicznych;
 - 9) granice stref ochrony archeologicznej;
 - 10) symbol stanowiska archeologicznego – wał graniczny;
 - 11) symbol kapliczki przydrożnej wpisanej do rejestru zabytków.
- § 4. 1. Pojęcia i określenia użyte w planie, a nie zdefiniowane w niniejszym paragrafie, należy rozumieć zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa obowiązującego wg stanu na dzień podjęcia niniejszej uchwały.
3. Ilekroć w planie miejscowym jest mowa o:
 - 13) "badaniach archeologicznych w formie nadzorów", należy przez to rozumieć badania polegające na obserwacji robót ziemnych związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności, sporządzeniu dokumentacji rysunkowej, opisowej i fotograficznej a w przypadku stwierdzenia stanowiska, niezwłocznego poinformowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- § 7. Na obszarach objętych miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:
- 1) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w obszarach występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne;

- 2) na terenach lub fragmentach terenów, położonych w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru;
- 3) fragmenty terenów: wg rysunku planu o symbolach: 5.110.P, 5.111.ZL, 27.82.KD-D, 27.83.KD-D, 27.86.P, 27.87.P, 27.89.KS., położone są w obszarach występowania stanowisk archeologicznych;
- 4) fragmenty terenów: wg rysunku planu o symbolach: 5.110.P, 5.113.KD-D, 27.82.KD-D, 27.83.KD-D, 27.86.P, 27.87.P, 27.89.KS., położone są w strefie ochrony archeologicznej;
- 5) w obrębie terenów o symbolach 27.87.P i 27.90.ZL występuje stanowisko archeologiczne – wał graniczny, podlegające ochronie na warunkach przepisów odrębnych.

§ 14. 1. W obszarze urbanistycznym Nr 27 – wieś Podlas, wyznacza się tereny o różnym przeznaczeniu lub różnych zasadach zagospodarowania określone na rysunku planu liniami rozgraniczającymi oraz symbolem cyfrowym i literowym

3. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu symbolem **27.81.KD-D:**

2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:

- f) w zagospodarowaniu zielenią wysoką pasa drogowego wymagane zachowanie wglądu na zabytkową kapliczkę.

9. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu symbolem **27.87.P:**

2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:

- f) w granicy z terenami Lasów Państwowych ochronie podlega stanowisko archeologiczne – wał graniczny, w pasie terenu pomiędzy wałem granicznym a linią zabudowy wymagane jest zachowanie wglądu na stanowisko archeologiczne od strony północnej.

9. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu symbolem **27.90.ZL:**

2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:

- c) w granicy z terenami Lasów Państwowych ochronie podlega stanowisko archeologiczne – wał graniczny.

5.1.1.21. Uchwała Nr XVIII.102.20 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 29 stycznia 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment wsi Konopnica

Rozdział 1

Ustalenia ogólne.

§ 3. 1. Integralną częścią uchwały w sprawie planu miejscowego jest rysunek miejscowego planu będący załącznikiem do uchwały.

3. Obowiązujący zakres rysunków miejscowego planu obejmuje:

7) granice stref ochrony archeologicznej;

§ 4. 1. Pojęcia i określenia użyte w planie, a nie zdefiniowane w niniejszym paragrafie, należy rozumieć zgodnie z ogólnie obowiązującymi przepisami prawa obowiązującego wg stanu na dzień podjęcia niniejszej uchwały.

3. Ilekroć w planie miejscowym jest mowa o:

- 13) "badaniach archeologicznych w formie nadzorów", należy przez to rozumieć badania polegające na obserwacji robót ziemnych związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności, sporządzeniu dokumentacji rysunkowej, opisowej i fotograficznej a w przypadku stwierdzenia stanowiska, niezwłocznego poinformowania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Rozdział 2

Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego na obszarze planu

§ 7. Na obszarze objętym miejscowym planem ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- 1) w obszarze planu podlega ochronie stanowisko archeologiczne;
- 2) dla ochrony stanowiska archeologicznego ustala się strefę ochrony archeologicznej.

Rozdział 3

Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego oraz zasady i warunki kształtowania zagospodarowania na wyodrębnionych terenach.

§ 14. 1. Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu symbolem 16.130.P:

2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:

i) fragmenty terenu (wg rysunku planu) położone są w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru,.

§ 15 Ustala się następujące przeznaczenie i szczególne warunki zagospodarowania oraz ograniczenia w użytkowaniu dla terenu, który został oznaczony na rysunku planu symbolem 16.133.P:

2) zasady i warunki zagospodarowania terenu:

h) fragmenty terenu (wg rysunku planu) położone są w obszarze występowania stanowiska archeologicznego, realizacja robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na stanowisku archeologicznym regulują przepisy odrębne,

i) fragmenty terenu (wg rysunku planu) położone są w strefie ochrony archeologicznej, w przypadku robót ziemnych, związanych z dokonywaniem zmian charakteru dotychczasowej działalności na terenie strefy, nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru,

5.1.1.22. Uchwała Nr XLIV.290.22 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 sierpnia 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka – fragmenty obrębu Pasieka Wałowska a

Rozdział 1

Przepisy ogólne.

§ 5. 1. Na rysunkach planu następujące oznaczenia są oznaczeniami obowiązującymi

8) obszar stanowiska archeologicznego;

9) strefa ochrony stanowiska archeologicznego

Rozdział 2.

Ustalenia ogólne dla obszarów objętych planem

§ 12. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się:

1) fragment terenu oznaczonego na rysunku planu Nr 2 symbolem 1 MNu położony jest w obszarze występowania stanowiska archeologicznego, na którym przy realizacji robót ziemnych lub dokonywaniu zmiany charakteru dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu należy przeprowadzić badania archeologiczne, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków;

2) fragment terenu oznaczonego na rysunku planu Nr 2 symbolem 1 MNu, położony jest na obszarze strefy ochrony archeologicznej, w której nakazuje się przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego przy realizacji robót ziemnych lub dokonywaniu zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu.

5.1.1.23. Nr XLVIII.309.22 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 30 grudnia 2022 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka, fragment obrębu Helenów

Rozdział 1

Przepisy ogólne.

§ 5. 1. Na rysunkach planu następujące oznaczenia są oznaczeniami obowiązującymi

7) obszar stanowiska archeologicznego;

Rozdział 2.

Ustalenia ogólne dla obszarów objętych planem

§ 12. W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej ustala się - fragment terenu oznaczony o symbole 4 R według oznaczenia na rysunku planu, położony jest w obszarze występowania stanowiska archeologicznego, na którym przy realizacji robót ziemnych lub dokonywaniu zmiany charakteru dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu należy przeprowadzić badania archeologiczne, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka

Do czasu przyjęcia planu ogólnego, to jest do końca 2025 r. na terenie gminy Rawa Mazowiecka obowiązuje Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rawa Mazowiecka przyjęte przyjęto Uchwałą Nr XXVIII/154/13 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 26 kwietnia 2013 r.

Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego. Jest dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy, w którym zostają określone zasady zagospodarowania przestrzennego, w tym wytyczne dotyczące użytkowania terenów, obszarów zabudowań czy proponowane rozwiązania w zakresie rozwoju infrastruktury komunikacyjnej, technicznej i społecznej. Studium musi uwzględniać zasady określone w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, planach zagospodarowania przestrzennego województwa oraz strategii rozwoju gminy. Studium sporządza się dla obszaru w granicach administracyjnych gminy. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W części Studium poświęconej dziedzictwu kulturowemu, zabytkom oraz dobrom kultury współczesnej stwierdzono, że na obszarze gminy Rawa Mazowiecka wyróżniają się:

- obiekty zabytkowe z ich bezpośrednim otoczeniem,
- miejsca na styku form terenu stanowiące o odbiorze krajobrazu w tym:
 - granica pomiędzy łąkami w dolinie Rawki i dolinach jej dopływów a terenami rolnymi wymagająca ekspozycji i utrzymania bez zadrzewień,
 - granice pomiędzy otwartymi kompleksami terenów rolnych a pasmową zabudową kształtowaną na obrzeżach dolin rzecznych,
- miejsca historyczne obejmujące:
 - zespoły zabudowy dworsko-parkowej z pozostałościami zabudowy folwarcznej,
 - zabudowę sakralną oraz cmentarze,
- stanowiska archeologiczne,
- zagospodarowanie terenu a w tym:
 - układ zabudowy zagrodowej ukształtowanej wzdłuż dróg wymagający ograniczenia możliwości tworzenia zabudowy rozproszonej - śródpolnej,
 - kompleksy leśne skoncentrowane w południowej i wschodniej części gminy.

W Studium wymieniono także obiekty objęte prawną ochroną na skutek wpisu do rejestru zabytków oraz obiekty zakwalifikowane do gminnej ewidencji zabytków, przy czym podkreślono, że „w opracowaniach inwentaryzacyjnych do gminnej ewidencji zabytków umieszczono również inne obiekty, z uwagi na stan tych obiektów: uległy przebudowie z nadbudową przez co utraciły pierwotną formę, - brak użytkowania i ruinę” tak więc obiektów tych „nie zaproponowano do objęcia ochroną”.

W Studium stwierdzono, że podstawowymi elementami wymagającymi ochrony są:

- ogrodzenia i drzewostany parkowe niejednokrotnie wpisane do rejestru pomników przyrody,
- główne osie kompozycyjne parku i dworu,
- architektura dworów, kościołów i cmentarzy (przykościelnego i grzebalnego).

Obiekty wymienione wskazane są do ochrony lub odtworzenia w celu zachowania walorów krajobrazowych a w szczególności formy i skali zabudowy wiejskiej i podworskiej. W wielu przypadkach ochrona związana będzie z całkowitym odtworzeniem obiektów i zagospodarowaniem w ich otoczeniu.

Zasadą rozwoju przestrzennego gminy będzie ochrona tych wartości kulturowych, które podnoszą jego atrakcyjność i promują rozwój funkcji turystyczno-krajoznawczej. Najbardziej cenne elementy zagospodarowania skupione są w miejscowościach – siedzibach dworów. Obszary te jak i

obszary położone w otoczeniu obiektów zabytkowych podporządkowane są rygorom ochrony konserwatorskiej.

5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Rawa Mazowiecka na lata 2023-2030

Strategia Rozwoju Gminy Rawa Mazowiecka na lata 2023 - 2030 została przyjęta uchwałą nr XLVIII.313.22 z dnia 30 grudnia 2022 r. Strategia Rozwoju Gminy Rawa Mazowiecka jest dokumentem, który ujmuje główne cele i priorytety w kilkuletnim horyzoncie a jej konstruowanie jak i realizacja odbywa się przy czynnym uczestnictwie społeczeństwa lokalnego. Dokument ten stanowi spójną koncepcję działań na rzecz długotrwałego rozwoju Gminy, w sposób kompleksowy określając jej kierunki i cele rozwoju w zadanej perspektywie. Strategia rozwoju gminy jest najbardziej istotnym dokumentem samorządu gminnego – ogólnym programem działań podejmowanych w gminie, przy wykorzystaniu posiadanych zasobów zmierzających do osiągnięcia założonych celów.

W dokumencie nakreślono wizję i misję rozwoju gminy. Wizja, to określony stan, do którego dążą samorząd i społeczność lokalna nadając kierunek działaniom władz poprzez realizację celów operacyjnych i strategicznych. Wizja Gminy Rawa Mazowiecka: *Gmina Rawa Mazowiecka jest miejscem przyjaznym inwestorom, atrakcyjnym do zamieszkania z nowoczesną infrastrukturą techniczną. Miejscem, gdzie rozwój gospodarczy i społeczny jest zrównoważony z dbałością o zachowanie środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.*

Misję, rozumianą jako nadrzędny cel funkcjonowania Gminy Rawa Mazowiecka, zgodny z oczekiwaniami wszystkich zainteresowanych zdefiniowano następująco: *Misją Gminy Rawa Mazowiecka jest zrównoważony rozwój, w tym poprawa jakości życia mieszkańców, budowa i rozbudowa infrastruktury technicznej oraz stworzenie atrakcyjnej przestrzeni do zamieszkania, wypoczynku i inwestowania.*

Rozwój Gminy Rawa Mazowiecka do 2030 roku ukierunkowany został na zrównoważony rozwój w następujących sferach: gospodarczej, społecznej i przestrzennej. W odpowiedzi na zdiagnozowane problemy kluczowe:

1. stagnacja gospodarcza Gminy Rawa Mazowiecka,
2. niski poziom identyfikacji mieszkańców z Gminą,
3. niski stopień wykorzystania potencjału przestrzennego Gminy,

wskazano trzy cele strategiczne:

1. konkurencyjna i odporna gospodarka Gminy Rawa Mazowiecka,
2. gmina Rawa Mazowiecka - dobre miejsce do życia,
3. atrakcyjna i funkcjonalna przestrzeń Gminy Rawa Mazowiecka,

które wskazują zakres i kierunek niezbędnych działań, jakie należy podjąć w perspektywie do roku 2030, aby przy wykorzystaniu dostępnego potencjału, przezwyciężaniu barier i wyzwań, przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska naturalnego osiągnąć zamierzony poziom rozwoju Gminy Rawa Mazowiecka w kluczowych sferach: gospodarczej, społecznej i przestrzennej.

W Strategii sprecyzowano szereg najpilniejszych działań inwestycyjnych na terenie Gminy Rawa Mazowiecka, z których należy przytoczyć:

- budowa i rozbudowa infrastruktury służącej integracji społecznej (m. innymi świetlicy w miejscowości Podlas,
- rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej);
- rozwój obiektów użyteczności publicznej (prace remontowe w szkołach),
- rozwój mieszkalnictwa komunalnego,
- rozwój miejsc opieki dla dzieci w wieku do lat 3 oraz dla osób ze szczególnymi potrzebami o ograniczonej samodzielności,

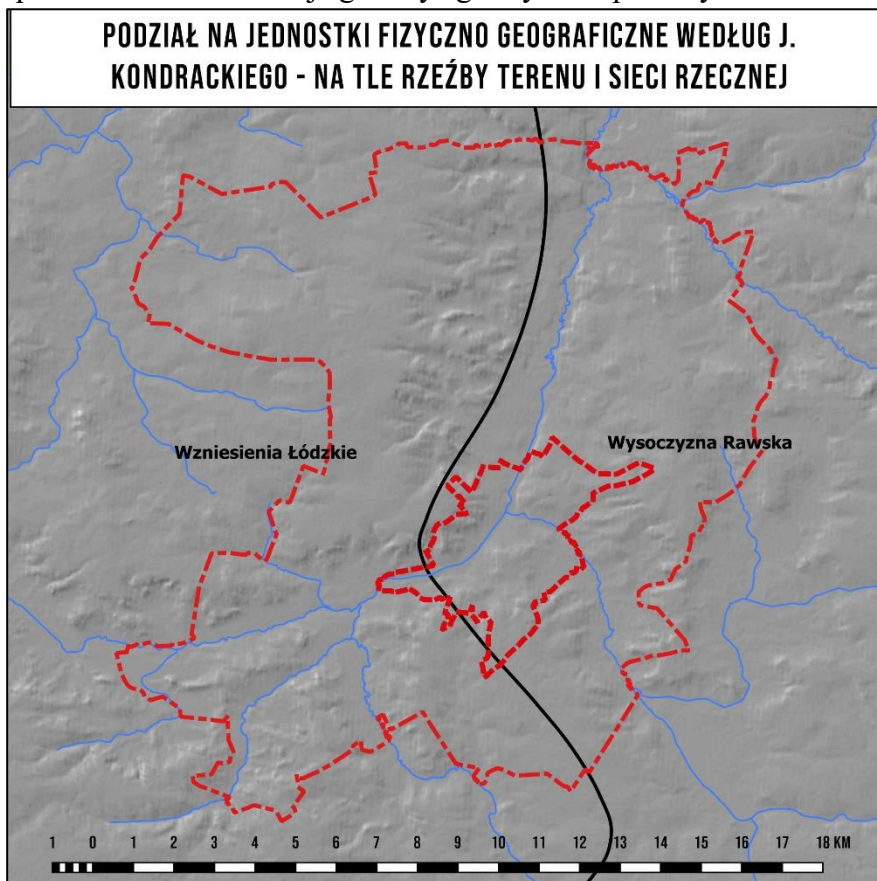
- rozwój i budowa ścieżek pieszo-rowerowych i infrastruktury kolejowej,
- ochrona i wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych,
- ochrona i wzmocnienie wartości dziedzictwa kulturowego Gminy (Planowane jest podejmowanie działań mających na celu ochronę, wzmocnienie, ale również promocję dziedzictwa kulturowego Gminy Rawa Mazowiecka. W zależności od potrzeb mogą to być publikacje (w tym w wersji audio i wideo), doposażenie zespołów ludowych, Kół Gospodyń Wiejskich oraz organizacji kultywujących i promujących dziedzictwo kulturowe jak również organizacja (udział) szkoleń czy wydarzeń promocyjnych),
- budowa marki lokalnej Gminy.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza gminy Rawa Mazowiecka

Gmina Rawa Mazowiecka jest gminą wiejską położoną we wschodniej części województwa łódzkiego, w powiecie Rawa Mazowiecka. Gmina okala miasto Rawa Mazowiecka będące siedzibą Urzędu Gminy, Miasta, a także Powiatu. Gmina Rawa Mazowiecka graniczy z następującymi gminami: Cielądz, Regnów, Biała Rawska w powiecie rawskim, Nowy Kawęczyn Skierniewice, Głuchów w powiecie skierniewickim, Żelechlinek i Czerniewice w powiecie tomaszowskim.

Pod względem fizycznogeograficznym (w podziale według J. Kondrackiego) gmina położona jest w całości w prowincji Nizy Środkowoeuropejskiego, podprowincji Nizin Środkowopolskich, w makroregionie Wzniesienia Południowomazowieckie, w mezoregionach: Wzniesienia Łódzkie i Wysoczyzna Rawska, pomiędzy którymi granica przebiega doliną Rawki, która przepływa od południowo-zachodniej granicy gminy ku północy. Wzniesienia Łódzkie to falista morenowa

wysoczyzna zbudowana z glin morenowych i piasków fluwioglacjalnych, przez jej teren przebiega dział wodny pomiędzy dorzecziami Wisły i Odry. Wysoczyzna Rawska położona jest po wschodniej stronie doliny Rawki. Typową formą rzeźby terenu są tu równiny urozmaicone morenowymi pagórkami i dolinami rzecznyymi, w wysokościami bezwzględnyymi od 150 do 210 m n.p.m.

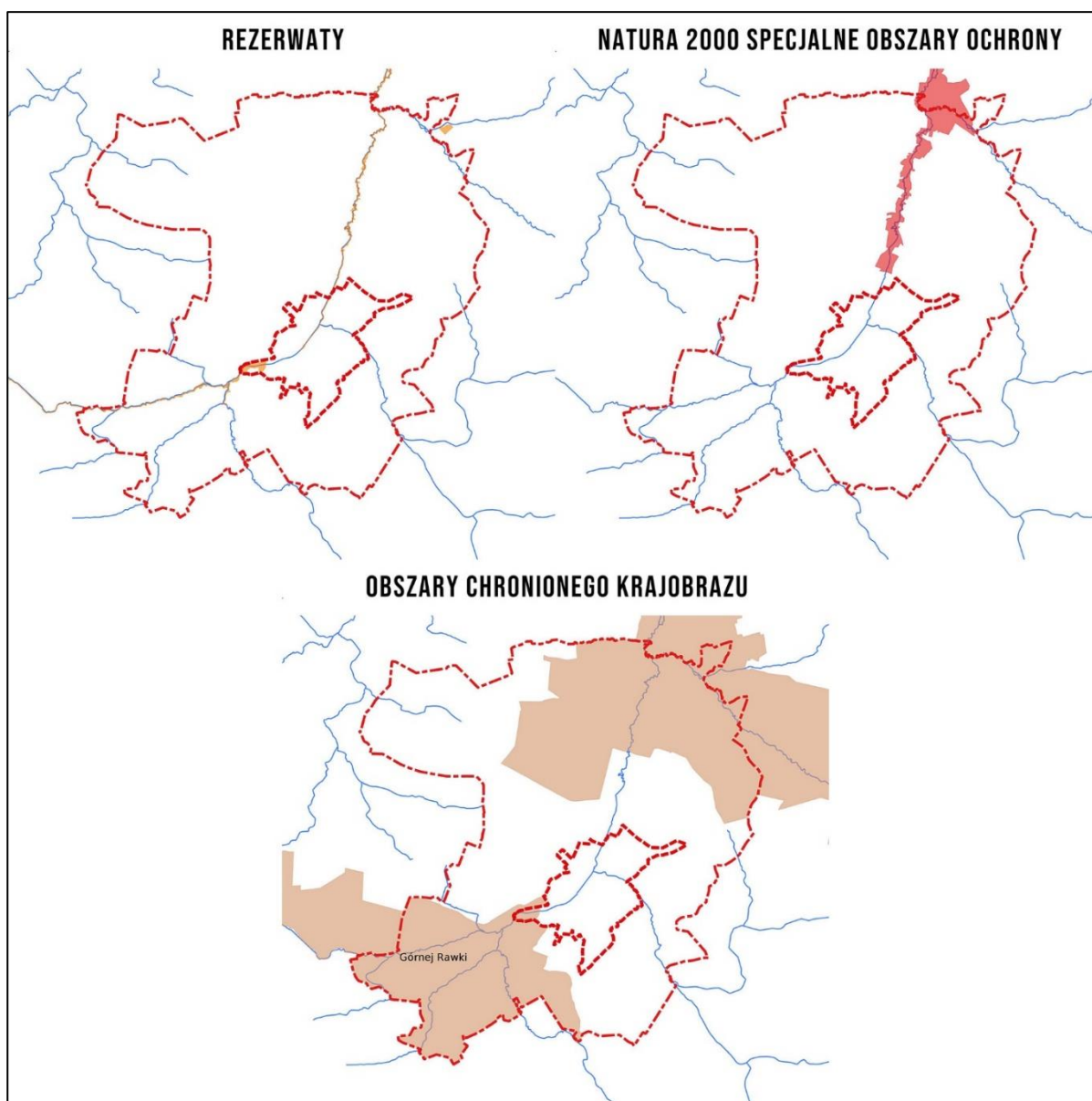
Powierzchnia terenu o charakterze urozmaiconym, została ukształtowana wskutek procesów wycofywania się lądolodu zlodowacenia Warty i późniejszych procesów denudacyjno-erozyjnych, tworząc sieć dolin, miejscami o

wyraźnych krawędziach. Wysokości bezwzględne wahają się do 140-170 m. n.p.m. do 190 m n.p.m. w okolicach Małgorzatowa. Nieliczne kulminacje terenu mają charakter wzgórz kemowych lub wzgórz morenowych. W krajobrazie gminy przeważają pasy pagórków i wzgórz morenowych o przebiegu równoleżnikowym, na południe od Rawy Mazowieckiej deniwelacje terenu sięgają miejscami 40 m. Dolina Rawki z towarzyszącymi jej bocznymi dolinami, najczęściej suchymi, wykształciła rozległe tarasy wysokie oraz taras zalewowy.

Gminę odwadnia rzeka Rawka o charakterze nizinym, dobrze zachowana w stanie nienaruszonym z dopływami: Rylką, Białką, Krzemionką i Czerwonką. Zachodnią część gminy odwadniają rowy prowadzące do rzeki Łupi. W obrębie wysoczyzny morenowej występują formy wytopiskowe, tworząc oczka wodne. W południowo-zachodnich obrzeżach gminy znajdują się rozległe stawy rybne.

Część powierzchnia Gminy Rawa Mazowiecka objęta jest obszarami prawnie chronionej przyrody, które sprawiają, że tereny Gminy są bardzo atrakcyjne turystycznie, szczególnie do uprawiania turystyki kwalifikowanej:

Rezerwat przyrody „Rawka” – który obejmuje koryto Rawki od źródeł do Bzury, ze starorzeczami i dolnymi odcinkami prawobrzeżnych dopływów, między innymi Krzemionki oraz pas gruntu

przylegającego do brzegu o szerokości 10 m. Rawka jest rzeką o czystej wodzie, szybkim nurcie i silnie meandrującą. Rezerwat został uznany 1 stycznia 1984 r. a celem ochrony jest Zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych w naturalnym stanie typowej rzeki nizinnej średniej wielkości wraz z krajobrazem jej doliny oraz środowiska życia wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt. Dolina Rawki z przyległymi dolinami bocznymi i lasami tworzy korytarz powiązań ekologiczny o znaczeniu ponadregionalnym stanowiący główny element systemu przyrodniczego gminy. Na terenie rezerwatu występują zespoły i zbiorowiska roślinności nieleśnej oraz zespoły leśne i zaroślowe. Większość powierzchni zajmują łąki, lasy łęgowe i olszowe, torfowiska oraz roślinność szuwarowa. W dolinie Rawki gniazduje około 100 gatunków ptaków, między innymi: zimorodek, bielik, orlik krzykliwy, żuraw, czapla, derkacz, bekas kszysk. Ssaki reprezentują: wydra, piżmak, bобр, który został tutaj reintrodukowany w 1983 r., jednak bobry ze względu na szybki nurt Rawki nie budują tam, lecz gnieźdzą się w piaszczystym brzegu. Na odcinku od Starej Rawy do Bolimowa rezerwat leży w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, odcinki rezerwatu położone poza terenem Bolimowskiego Parku Krajobrazowego w dużej części leżą na terenie Obszarów Chronionego Krajobrazu Górnej Rawki.

Obszar Chronionego Krajobrazu Górnej Rawki – ustanowiony w 1986 r. Jest to teren o urozmaiconej rzeźbie, położony w całości w dorzeczu Rawki, obejmując jej tereny źródłkowe. W budowie geologicznej przeważają utwory morenowe: żwiry i piaski strefy krawędziowej. O walorach krajobrazowych stanowi tu zróżnicowanie rzeźby, korzystna mozaika niewielkich terenów leśnych, łąk i gruntów rolnych. Największe kompleksy leśne na terenie gminy Rawa Mazowiecka występują w okolicach Boguszyca. W dolinach rzecznych znajdują się duże kompleksy stawów rybnych. Najbardziej zróżnicowany fragment lasu mieszanego obejmujący starodrzew sosnowy i łęg olszowy objęty jest ochroną rezerwatową (rez. Popień). Z obiektów kulturowych na uwagę zasługuje zespół zabytków architektury sakralnej z XVI w. w Boguszycach (właściwie w Garłowie).

Obszar Chronionego Krajobrazu Bolimowsko-Radziejowski z Doliną Środkowej Rawki – ustanowiony w 1986 r. Obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, o dużych walorach turystycznych.

Obszar Natura 2000: Dolina Rzeki Rawki – obejmuje część doliny Rawki od Żydomic i jest to obszar specjalnej ochrony siedlisk. Obszar charakteryzuje się naturalnym, meandrującym korytem i licznymi starorzeczami. Obszar chroniony jest ze względu na bogatą różnorodność siedlisk i związanych z nimi gatunków roślin i zwierząt. W dolinie występują gleby bagienne, mułowo-bagienne, torfowe i murszowe. Liczne starorzecza i zagłębienia są miejscem występowania interesującej roślinności: wodnej, bagiennej, szuwarowej i zaroślowej. Z cennych siedlisk wymienić należy zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, torfowiska, bory i lasy.

Rolnictwo jest główną gałęzią gospodarki na terenie Gminy Rawa Mazowiecka. Około 69% ogólnej powierzchni Gminy zajmują grunty pozostające w użytkowaniu gospodarstw rolnych. Jednakże ponad 50% gospodarstw to gospodarstwa o powierzchni 1- 5 ha. Taka sytuacja rzutuje na relatywnie niską towarowość rolnictwa, co z kolei wpływa na słabą kondycję ekonomiczną gospodarstw. Z tych też względów niezbędne jest tworzenie na obszarach wiejskich nowych miejsc pracy poza rolnictwem tj. w usługach, drobnym przetwórstwie oraz agroturystyce, która ma duże szanse rozwoju na terenie Gminy.

5.2.2. Zarys dziejów obszaru gminy

Osadnictwo w Gminie Rawa Mazowiecka od pradziejów do średniowiecza

Tereny gminy Rawa Mazowiecka dzięki urozmaiconej rzeźbie terenu, sprzyjającym warunkom klimatycznym, a także odpowiednim warunkom glebowym, były bardzo atrakcyjne dla osadnictwa grup

ludzkich od pradziejów do czasów nam współczesnych. Potwierdzeniem tego są liczne stanowiska archeologiczne odkryte podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w latach 1980, 1983, 1984, 2003, 2009, 2010, 2011 i 2023 w ramach projektu Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) a także badań wcześniejszych, które jako dane archiwalne podlegały weryfikacji w trakcie badań AZP w wyżej wymienionych latach. W ramach I etapu AZP przebadano teren całej gminy, co pozwoliło na ujawnienie 359 stanowisk, w zdecydowanej większości nowo odkrytych.

Nowoodkryte stanowiska archeologiczne datowane są od mezolitu poprzez neolit, epokę brązu, okres halsztacki, okres lateński, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, średniowiecze, późne średniowiecze do czasów nowożytnych, poświadczając fakt zasiedlenia terenów Gminy Rawa Mazowiecka od pradziejów do czasów nam współczesnych. Występujący na stanowiskach archeologicznych materiał zabytkowy (ceramika, narzędzia i półwytwory z krzemienia, narzędzia kamienne) w dużej został przypisany konkretnym kulturom archeologicznym, znanym z pradziejów Polski.

Na wyszczególnionych w tabeli nr 3, 359 stanowiskach archeologicznych wyróżniono 531 faktów osadniczych – dużej części stanowisk reprezentowane były znaleziska przynależne do więcej niż jednej jednostki chronologicznej. Prezentowane w tabeli rozróżnienie na ślady osadnicze, punkty osadnicze, obozowiska czy też osady związane jest jedynie z ilością znajdowanego materiału zabytkowego, i w przypadku większej liczby artefaktów znalezisko określane było jako „osada”, co oczywiście nie zawsze musi odzwierciedlać długotrwałość lub krótkotrwałość zasiedlania danego miejsca.

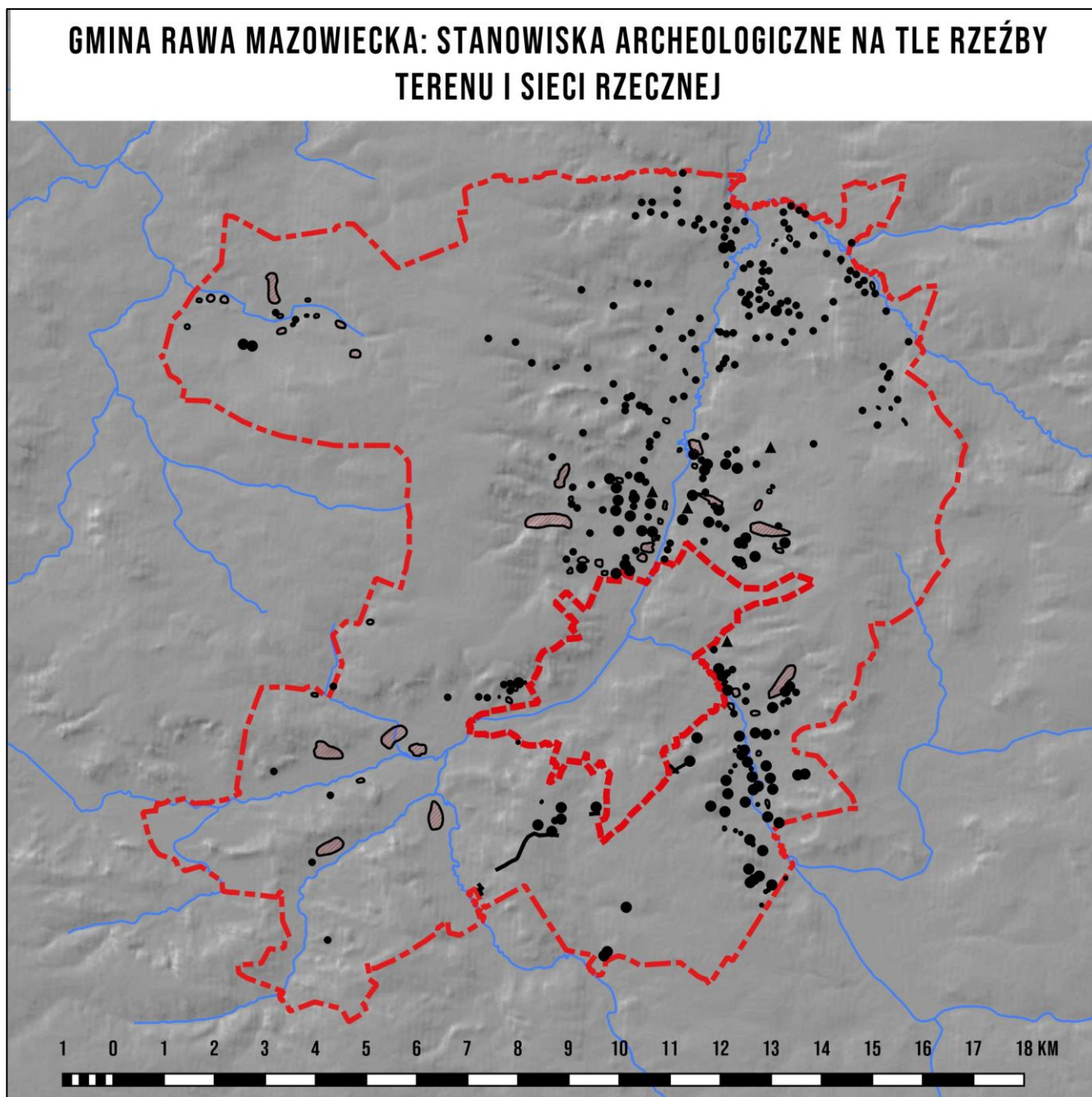
Prawie połowę wszystkich znalezisk – 259 zespołów - stanowią zabytki reprezentujące okresy pradziejowe: od środkowej epoki kamienia (mezolitu) do wczesnego średniowiecza, pozostałą grupę stanowią znaleziska datowane na okresy chronologicznie nam najbliższe, to jest od wczesnego średniowiecza do czasów nam współczesnych, z których na wczesne i późne średniowiecze, czyli wieki VI-XV przypadają 63 zespoły. Na okres nowożytny, wraz z materiałem zabytkowym datowanym przez badaczy na „późne średniowiecze-okres nowożytny” przypada 200 zespołów.

Bardzo cenne dla poznania najdawniejszych dziejów terenów dzisiejszej gminy Rawa Mazowiecka są znaleziska z najdawniejszych okresów pradziejowych. Wśród zespołów zabytków reprezentujących najstarsze okresy w pradziejach Polski wyróżniono: 4 zespoły z mezolitu, wśród których wyróżniono między innymi zabytki kultury chojnicko-pieńkowskiej (1 zespół) oraz kultury janisławickiej (2 zespoły); 33 zespoły neolityczne wśród których 17 zespołów datowano szerzej na neolit-wczesną epokę brązu lub neolit-epokę brązu, część neolitycznego materiału zabytkowego przypisano kulturom archeologicznym: 5 zespołów ludności kultury pucharów lejkowatych, 3 zespoły ludności kultury amfor kulistych, 1 zespół ludności kultury ceramiki sznurowej, 1 zespół kulturom strefy leśnej z okresu neolitu i epoki brązu. Bardzo cenne są znaleziska przypisane ludności kultury trzcinieckiej, która przebywała na terenach gminy Rawa Mazowiecka w II okresie epoki brązu i które poświadczono na 7 stanowiskach oraz wyróżnione na 1 stanowisku zabytki związane z ludnością kultury mierzanowickiej z wczesnego okresu epoki brązu. Dość nieliczne są pozostałości po ludności zasiedlającej tereny obecnej gminy we wczesnym okresie epoki brązu. Być może, że wśród znalezisk określanych jako „epoka kamienia”, „epoka kamienia-wczesna epoka brązu”, „neolit-wczesna epoka brązu” są znaleziska należące do kultur z wczesnej epoki brązu. Na wspomniane znaleziska składają się materiały, których nie da się przyporządkować konkretnym kulturom archeologicznym. Spowodowane jest to małą liczebnością materiału zabytkowego, z reguły bardzo rozdrobnionego materiału ceramicznego, mało charakterystycznych znalezisk jak np. wytwory i półwytwory krzemienne, które

były w użyciu przez cały okres pradziejów, lub fragmentów przedmiotów o niemożliwej do określenia funkcji a tym samym „nieczułych” na ich datowanie.

Najliczniejszą grupę znalezisk pradziejowych stanowią zabytki przypisane ludności kultury łużyckiej - 81 zespołów, które są dokładnie datowane - co stanowi ewenement wśród zespołów wyróżnianych na podstawie znalezisk z badań powierzchniowych: 8 zespołów przypisano ludności kultury łużyckiej z epoki brązu, 22 zespoły z okresu epoki brązu-okresu halsztackiego, 33 zespoły z okresu halsztackiego, 7 zespołów z okresu halsztackiego-okresu lateńskiego oraz 10 zespołów określonych jako przynależne do kultury łużyckiej, bez dokładniejszego datowania. Mniej liczną niż znaleziska ludności kultury łużyckiej, lecz nadal bardzo dużą grupę znalezisk stanowią zabytki związane z pobytem ludności kultury przeworskiej – 40 zespołów. Podobnie jak w przypadku kultury łużyckiej, w większości przypadków badacze dokładnie rozwarstwili chronologicznie zabytki tej kultury, wyróżniając 3 zespoły z okresu lateńskiego, 2 zespoły z okresu późnolateńskiego, 6 zespołów datowanych na okres od późno lateńskiego do późnego okresu wpływów rzymskich, 19 zespołów datowanych na okres wpływów rzymskich, 5 zespołów datowanych na późny okres wpływów rzymskich oraz 5 zespołów zabytków określanych jako kultura przeworska, bez wyraźnego dokładniejszego datowania.

Z przedstawionej powyżej analizy materiału zabytkowego, odkrytego podczas badań powierzchniowych należy wysnuć wniosek, że tereny gminy Rawa Mazowiecka były bardzo intensywnie zasiedlone w różnych okresach w pradziejach. Od czasów najdawniejszych osadnictwo grup ludzkich koncentrowało się wzdłuż cieków wodnych użytkując żyzne gleby w ich pobliżu. Dzięki znaleziskom z okresów pradziejowych z terenu gminy Rawa Mazowiecka, możliwe jest przedstawienie zarysu pradziejów gminy Rawa Mazowiecka. W próbie tej posiłkować się możemy dodatkowo licznymi znaleziskami zabytków archeologicznych na pozostałych ziemiach Polski, dzięki którym archeolodzy w miarę dobrze rozpoznali i opisali procesy osadnicze zachodzące w pradziejach.

Paleolit i mezolit – starsza i środkowa epoka kamienia (IX tys. pne – 8000 - 4000 pne)

Jak do tej pory na terenach gminy Rawa Mazowiecka nie natrafiono na znaleziska związane z pobytem najstarszych – paleolitycznych łowców i zbieraczy. Należy przypuszczać, że w okresie schyłkowego paleolitu tereny gminy Rawa Mazowiecka nawiedzane były przez ludność, którą można łączyć z kręgiem kultur ludów koczowniczych trudniących się głównie polowaniem na renifery i drobniejszą zwierzynę oraz zbieractwem. Paleolit schyłkowy obejmuje okres późnego zlodowacenia, nieznacznie przekraczając granicę plejstocenu i obejmuje początki holocenu, zamykającym się w przedziale czasowym pomiędzy 14 tysiącleciem p.n.e. do 8 -7 tysiąclecia p.n.e. Pobyt łowców i zbieraczy z tego okresu, ze względu na charakter gospodarki – sezonowe obozowiska - był krótkotrwały i dlatego znaleziska z tego okresu na terenie Polski należą do nielicznych i ubogich.

Okres mezolitu, nazywany środkową epoką kamienia, na ziemiach polskich datuje się na czas od około 8300 do około 4000 lat p.n.e. . Jest to okres ocieplenia klimatu, w którym panowały

sprzyjające warunki dla osadnictwa. Tereny w okolicach większych rzek i ich dopływów, z licznymi piaszczystymi pagórkami, były typowymi miejscami obozowisk mezolitycznych myśliwych i rybaków. Jedynymi pozostałościami po ludności mezolitycznej są materiały krzemienne, głównie są to odpadki powstałe podczas wytwarzania narzędzi krzemiennych lub napraw narzędzi krzemiennych. Nielicznie znajdowane gotowe wyroby krzemienne to najczęściej zbrojniki strzał, z reguły takie, które zostały porzucone lub zniszczone w trakcie użytkowania. Ludność w okresie mezolitu reprezentowała typ gospodarki zbieracko-łowieckiej, co wymuszało przemieszczanie się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu terenów obfitujących w pożywienie, często podążając za stadami zwierząt, na które polowano. Charakter gospodarki przyswajającej „dobra” natury rzutował z pewnością na strukturę społeczną i model osadniczy grup ludzkich. Na terenie gminy Rawa Mazowiecka na stanowiskach w Pukininie i Wałowicach natrafiono na zabytki związane z ludnością kultury janisławickiej, a w Wołuczy kultury chojnicko-pieńkowskiej. Czwarte stanowisko związane z pobytem ludności mezolitycznej na terenie gminy Rawa Mazowiecka odkryto w Byszewicach.

Neolit – młodsza epoka kamienna:

Najstarszymi kolonizatorami ziem Polskich w okresie neolitu była ludność pochodzenia południowego tzw. kręgu kultur naddunajskich, których śladów na terenie Gminy Rawa Mazowiecka jak do tej pory nie stwierdzono. Na terenie Gminy natrafiono na ślady kolonizatorów należących do rolniczej **kultury pucharów lejkowatych (KPL)**, która reprezentowała już zawansowane rolnictwo i hodowlę udomowionych zwierząt. Na pozostałości pobytu ludności tej kultury natrafiono w miejscowościach: Konopnica, Niwna, Pasięka Wałowska, Przewodowice i Pukinin. Ludność tej kultury zintensyfikowała na masową skalę rolnictwo, wprowadziła także orkę sprzężaną a jej nazwa pochodzi od charakterystycznych form naczyń glinianych których część wylewowa była ukształtowana w formie zbliżonej do lejka. Wylesiano ogromne obszary by prowadzić na ich uprawy i hodowlę. Jest to najczęściej występująca kultura archeologiczna neolitu. Trwała ona na naszych ziemiach od około 3900 lat p.n.e. do około 1900 lat p.n.e. Ludność tej kultury wytwarzała zawansowane narzędzia krzemienne np. sierpy, siekiery kamienne, motyki rogowe, topory kamienne i rogowe. Wysoko zawansowane było tkactwo o czym świadczą liczne znaleziska ciężarków tkackich. Ponadto zajmowała się wydobywaniem i obróbką na masową skalę krzemienia do wyrobu potrzebnych narzędzi. Z kulturą tą wiąże się też pierwsze w Polsce znaleziska drobnych przedmiotów metalowych – głównie miedzianych.

Kolejną grupą ludności neolitycznej, którą reprezentują trzy znaleziska na stanowiskach w Niwnej, Pokrzywniej i Wilkowicach jest ludność **kultury amfor kulistych**. Także w przypadku nazwy tej kultury, została ona zaczerpnięta od charakterystycznej formy naczyń wytwarzanych i użytkowanych przez jej ludność. Badacze przyjmują, że kultura ta powstała na podłożu kultury pucharów lejkowatych. Nasza wiedza o ludności tej kultury pochodzi przede wszystkim z nielicznych znalezisk grobów, w których wyposażeniu znajdowano gładzone krzemienne siekiery z krzemienia pasiastego. Groby ludności tej kultury z reguły występują na wyniosłościach, bardzo często są to pojedyncze groby, bardzo rzadko więcej niż trzy. Zmarli chowani byli w pozycji skurczonej, podczas gdy ludność kultury pucharów lejkowatych grzebała swoich zmarłych w pozycji wyprostowanej. Ponieważ zdarzało się, że wraz z ludźmi grzebano także bydło i inne zwierzęta domowe, wysnuto wniosek, że hodowla odgrywała dużą rolę u ludności tej kultury.

Okres neolitu zamyka na opisywanym obszarze **kultura ceramiki sznurowej**. Nazwa pochodzi od charakterystycznego sposobu zdobienia naczyń glinianych odciskami sznura. Posługiwała się już przedmiotami i ozdobami metalowymi (miedź, brąz, srebro i nawet złoto). Społeczność o charakterze, jak się przypuszcza, koczowniczym – pasterskim. Rozpowszechniona szeroko w Europie środkowej i wschodniej. Liczna w Polsce południowej i wschodniej. Okres jej występowania to w przybliżeniu

2800 – 1900 p.n.e. Ludność reprezentująca tą kulturę wypełniła terytoria opuszczane przez społeczności KPL. Na terenie Gminy Rawa Mazowiecka jej stanowisko odkryto w Wilkowicach.

Epoka brązu (1800 – ok. 700 p.n.e.)

Znaleziska z epoki brązu, szczególnie z najstarszych faz tej epoki są nielicznie reprezentowane na terenie Gminy Rawa Mazowiecka. Na ślady najwcześniejszych osadników związanych prawdopodobnie z ludnością **kultury mierzanowickiej** z wczesnego okresu epoki brązu natrafiono na jednym stanowisku archeologicznym w Niwnej. Liczniej na terenie gminy reprezentowana jest starsza kultura z wczesnej epoki brązu **kultura trzciniecka** (około 1900 -1000 p.n.e), której ślady osadnictwa zarejestrowano na 7 stanowiskach w miejscowościach: Konopnica, Niwna, Niwna/Żydomicie, Wołucza i Żydomicie. Ludność tej kultury posiadała umiejętność wytopu metali, w szczególności brązu i wytwarzała z niego zarówno narzędzia, broń jak i ozdoby. Nie odstąpiła jednak od wytwórczości krzemieniarskiej i właściwie przez cały okres jej trwania posługiwała się wyrobami krzemiennymi. Ludność tej kultury prowadziła raczej osiadły tryb życia trudniąc się głównie rolnictwem. Niektórzy badacze utożsamiali ją z ludnością prasłowiańską co nie jest jednoznaczne i do dziś toczą się spory o jej przynależność etniczną.

Największą grupę określonych kulturowo stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowica to stanowiska ludności **kultury łużyckiej**, najliczniej występującej na terenie gminy. Znaleziska tej kultury powszechnie występują na terenie Polski i Europy i datowane są od epoki brązu do epoki żelaza. Mieszczą się więc w dość rozległym przedziale chronologiczno-kulturowym, zarówno w środkowej jak i młodszej epoce brązu do epoki żelaza (od 1700-1500 p.n.e., faza środkowa do 700-400 p.n.e, faza późna sięgająca do epoki żelaza - tzw. Halsztat D). Kultura łużycka należy do tzw. kręgu kultur pól popielnicowych, do którego zaliczana jest głównie ze względu na formę pochówków ciałopalnych, w których zwęglone szczątki umieszczano w urnach i zakopywano w ziemi. Na cmentarzyskach znajdowane są liczne urny, często bogatym wyposażeniem. Ludność tej kultury opanowała w wysokim stopniu umiejętność wytopu metali kolorowych, a w późnej fazie swojego rozwoju, także żelaza. Charakteryzowała się bogatym zdobnictwem wytwarzanych przedmiotów i naczyń. Zamieszkiwała zamknięte osady, nie rzadko mające charakter obronny oraz budowała trudno dostępne warownie. Z terenu Polski znane są grodziska tej kultury. Stanowiska ludności kultury łużyckiej zostały odkryte w miejscowościach: Bogusławki Duże, Boguszyce, Byszewice, Konopnica, Kurzeszynek, Leopoldów, Niwna, Nowy Kurzeszyn, Pasięka Wałowska, Pokrzywna, Pukinin, Świnice, Wałowice, Wilkowice, Wołucza i Żydomicie.

Okres lateński:

Wśród stanowisk zarejestrowanych na podstawie znalezionych na powierzchni materiałów zabytkowych na terenie Gminy Rawa Mazowiecka znalazły się datowane na okres lateński – okres w pradziejach Europy Środkowej i Zachodniej trwający od 400 p.n.e. do początku naszej ery. W tym czasie Europa znajdowała się pod kulturowymi wpływami stylu lateńskiego wywodzącymi się z obszarów zamieszkanymi przez Celtów. Również do kręgu związanego z tzw. zespołem kultur pól popielnicowych należą stanowiska ludności **kultury grobów kloszowych** odkryte w miejscowościach Nowy Kurzeszyn, Pokrzywna oraz Wilkowice. Na obszarze swojego występowania w zwyczajach pogrzebowych ludności tej kultury występuje obrządek ciałopalny. Ubogie wyposażenie grobowe stanowią ozdoby oraz narzędzia, bardzo rzadko broń.

Okres Wpływów Rzymskich i Wędrówek Ludów:

Na terenie Gminy Rawa Mazowiecka odkryto bardzo liczne stanowiska z tego okresu, zamykającego się w przedziale czasowym III wieku p.n.e. do V wieku naszej ery – w zdecydowanej większości bez określenia przynależności kulturowej, a jedynie jako należące do okresu wpływów rzymskich, w okresie wykonywania badań określanych jako „okres rzymski”. Spośród materiałów, które przypisano konkretnym kulturom archeologicznym najliczniej jest reprezentowany głównie

przez stanowiska **kultury przeworskiej**. Geneza tej kultury jest nie jednoznaczna. Powstała prawdopodobnie na bazie kultury pomorskiej okresu lateńskiego. Tworzyły ją plemiona zaliczane przez starożytnych autorów do, między innymi germańskich ludów. Dla terenów Polskich byli by to Wandalowie. Nie brak jednak teorii o miejscowym - autochtonicznym pochodzeniu ludności, pozostającej pod wpływem starożytnego Rzymu i ludów migrujących przez jego prowincje. Liczni badacze sugerują że, ludność zamieszkująca w tym czasie tereny w dorzeczu Wisły mogła stanowić element protosłowiański. Znaleźiska przedmiotów kultury materialnej manifestują się elementami uzbrojenia, są to miecze, „umba” tarcz, noże, groty włóczni i strzał, oraz bogatym zdobnictwem przedmiotów metalowych, zarówno z metali szlachetnych, jak i brązu, miedzi. Są to głównie różnego rodzaju zapinki (fibule), guzy, pierścienie itp. Często spotykane są rzymskie denary zarówno z okresu Republiki jak i cesarstwa. Stanowiska ludności tej kultury odkryto w miejscowościach: Boguszyce, Boguszyce Małe, Byszewice, Dziurdzioły, Julianów Raducki, Kaliszki, Konopnica, Niwna, Nowy Kurzeszyn, Pasieka Wałowska, Pokrzywna, Pukinin, Soszyce, Wałowice, Wilkowice, Wołucza, Zagórze, Zarzecze i Żydomice.

Wczesne średniowiecze i średniowiecze

Okres wczesnośredniowieczny (VI - XII w.) rozpoczyna nowy etap dziejów - czasy historyczne, dla których dysponujemy zarówno zabytkami pochodzącymi z wykopalisk, jak i źródłami pisanymi. Okres ten jest nierozdzielnie związany z żywiołem słowiańskim i początkami Państwowości Polskiej. Wiemy, że okresie tym zmarłych chowano na cmentarzyskach płaskich i kurhanowych w obrządku pierwotnie ciałopalnym, a następnie - pod wpływem m. in. chrześcijaństwa - szkieletowym. Podstawą utrzymania było rolnictwo i hodowla, ze znaczącym udziałem rybołówstwa i myślistwa. Następowala specjalizacja produkcji i powstawały wyspecjalizowane warsztaty produkcyjne. Od VIII w. upowszechniło się koło garncarskie, ułatwiając wyrób naczyń glinianych. W okresie wczesnego średniowiecza i średniowiecza nastąpił rozwój osadnictwa grodowego

Ślady archeologiczne w postaci fragmentów ceramiki związane z późniejszym osadnictwem po XV w. zarejestrowane na licznych stanowiska z terenu gminy być może związane są już z rycerskimi nadaniami, które z czasem przechodzą w większe jednostki tworzące majątki szlacheckie zaliczane już do okresu Staropolskiego. Z okresu tego dysponujemy już źródłami pisanymi, z których pochodzą wzmianki o najstarszych miejscowościach w gminie.

Dla porządku poniższe informacje dotyczące najstarszych wzmianek o miejscowościach w gminie podajemy w porządku alfabetycznym a dane skąd je zaczerpnięto pochodzą z następujących źródeł: *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, pod red. Kazimierza Rymuta; Wikipedia (<https://pl.wikipedia.org/>), Leszek Zugaj „Historia administracji w gminie Rawa Mazowiecka”.

Bogusławki Małe pierwsza wzmianka 1448 r.: *Boguslawczice* alias *Swyenicze*; w 1452 *Boguslawkowicze*; w 1460 *Boguslawcevice*; w 1511-1523 *Boguslawczewycze triplex*; w 1579 *Boguslawczewice Imky*, *Boguslawczewice Lenarty*, *Boguslawczewice Starawieś*, *Boguslawczewice Swinice*; w 1782 *Bogusławki Inkililiarty*, *Bogusławki Janki*, *Bogusławki Stara Wieś*; w 1880 r. w I tomie Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich jako *Bogustawki Duże*, *Bogusławki Małe*. W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Ossowice, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Boguszyce po raz pierwszy w źródłach 1374 r. jako *Bogusicze* (Kodeks Dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszaw 1863); w 1400 r. jako *Bogusszicze*, 1531

Boguschicze, de Minori Boguschicze, 1661 jako *Boguszyce Wielkie*, z *Boguszycami Małemi*, w 1789 *Buguszyce Wielkie*, do *Boguszyce Mniejszych*, z *Boguszycami Kościelnymi*; 1792 *Boguszyce Królewskie*, 1839 *Boguszyce Królewskie*, *Boguszyce Szlacheckie*, 1880 *Boguszyce królewskie i kościelne* lub *Walewskiego i Frydrycha* inaczej *Boguszyce Nadzieja* i *Boguszyce małe*. W okresie Królestwa Polskiego *Boguszyce* należały do powiatu rawskiego w guberni piotrkowskiej; w okresie międzywojennym gmina *Boguszyce* należała do powiatu rawskiego w województwie warszawskim a od 1 kwietnia 1939 r. wraz z całym powiatem przeniesiona do województwa łódzkiego. W 1827 r. były tu 53 domy i 294 mieszkańców, parafia erygowana w 1521 przez Wojciecha Boguskiego, dziedzica *Boguszyce*. W latach 1867-1954 do gminy *Boguszyce*, w latach 1954-1972 do gromady *Boguszyce*, od 1973 roku do gminy *Rawa Mazowiecka*

Byszewice po raz pierwszy w źródłach 1511-1533 r. jako *Byszowycze*, *Byschevycze*; w 1579 r. jako *Bysewice*, 1792 *Byszewice*. W latach 1867-1954 do gminy *Regnów*, w latach 1954-1959 do gromady *Komorów*, w latach 1960-1972 do gromady *Rawa Mazowiecka*, od 1973 roku do gminy *Rawa Mazowiecka*

Chrusty osiedla mieszkaniowe, w źródłach od 1967 – Spis miejscowości Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1967. W latach 1867-1969 do miasta *Rawa Mazowiecka*, w latach 1969-1972 do gromady *Rawa Mazowiecka*, od 1973 roku do gminy *Rawa Mazowiecka*.

Dziurdzioły po raz pierwszy w źródłach 1511-1533 r. jako *Dzerdzolowo*, *Dzyerdzolow*; w 1564 r. w Lustracji województwa rawskiego jako *ze wsią Dzirndziali*, w 1579 *Dziurdziołow* seu *Wola Lechowska*, w 1792 *Dziurdzioły*. W latach 1867-1954 do gminy *Boguszyce*, w latach 1954-1968 do gromady *Teklin/Dziurdzioły*, w latach 1969-1972 do gromady *Boguszyce*, od 1973 roku do gminy *Rawa Mazowiecka*.

Garłów pierwsza wzmianka w 1921: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 IX 1921 r.: I: woj. warszawskie. Warszawa 1925; II: woj. łódzkie. Warszawa 1925. W latach 1867-1954 do gminy *Boguszyce*, w latach 1954-1972 do gromady *Boguszyce*, od 1973 roku do gminy *Rawa Mazowiecka*.

Głuchówek dziś *Głuchówek* i *Nowy Głuchówek*, 1511-23 jako *Głuchów*; 1564 z *Gluchowkiem*, 1579 *Gluchow*, w 1792 jako *Gluchówek*. Wieś i folwark, w 1827 r. było tu 12 domów i 68 mieszkańców. W latach 1867-1954 do gminy *Regnów*, w latach 1954-1959 do gromady *Komorów*, w latach 1960-1972 do gromady *Rawa Mazowiecka*, od 1973 roku do gminy *Rawa Mazowiecka*.

Huta Wałowska pierwsza wzmianka 1882: *Huta wałowska*, *folwark*: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom III s. 233, w tomie XII jako *Wałowska Huta*.

- Jakubów** jako folwark, pierwsza wzmianka 1877: I. Zinberg, Skorowidz Królestwa Polskiego czyli Spis alfabetyczny miast, wsi, folwarków... I s. 232; 1882: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom III s. 382. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Janolin** jako *Janolin* lub *Budy Wałowskie*, pierwsza wzmianka w 1882: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom III s. 413. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Julianów** jako *Juljanów*, w 1933: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej z oznaczeniem terytorialnie ich właściwych władz i urzędów oraz urządzeń komunikacyjnych. Pod red. T. Bystrzyckiego. Przemysł-Warszawa 1933. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Kaleń** po raz pierwszy w 1827 r. w Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności. I-II. Warszawa 1827. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Kaliszki** pierwsza wzmianka w 1921: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 IX 1921 r.: I: woj. warszawskie. Warszawa 1925; II: woj. łódzkie. Warszawa 1925. W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Konopnica** po raz pierwszy w źródłach 1452 r. jako *Conopnica*; w 1511-1523 r. jako *Konopnycza*, 1564 *pod Konopnicze*; 1579 jako *Konopnica*. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Księża Wola** po raz pierwszy w źródłach 1417 r. jako na *Woli Rawskiej, którą zowią Xzieza Wolya*; w 1437 r. *in villa nostra Wolija in suburbio nostro Rawensi*, w 1494 *Vola sub Rawa*, w 1511-23 *Kseza Vola, Kxeza Volya*; 1528 *Kxyaza Wolya*, 1579 *Xięza Wola*, od 1883 *Księża Wol*. Pierwotnie jako Wola Rawska – w znaczeniu osadniczym, osada zwolniona na pewien czas od podatków. Obocznie funkcjonowała nazwa Wola Księża, wskazując na własność kościelną i nazwa ta utrwaliła się. W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

- Kurzeszyn** po raz pierwszy w źródłach 1415 jako *Grazeszino*; w 1437 jako *Curzeschino*; w 1456 *Kurzessino*; w 1505 *Curzeschin*; w 1511-12 *Kurzeschyn maior*; w 1511-23 *Kurzeschyn*; w 1531 *Curzeszin Maior*; w 1579 jako *Kurzeszyn*; 1602 *Kurzesyn*; 1661 *Kurzęszyn*; od 1827 *Kurzeszyn*. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Leopoldów** pierwsza wzmianka w 1901: A. Bobiński, J. M. Bazewicz, Przewodnik po Królestwie Polskim zawierający Spis alfabetyczny miast, osad, wsi, kolonii... I-II. Warszawa 1901. W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Podkonice Duże, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Linków** po raz pierwszy wzmiankowany w 1839: Topograficzna karta Królestwa Polskiego. (Warszawa) 1839. Jako *Linków* al. *Budy Pokrzywińskie*, kolonia w 1884 w Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom V s. 241; w 1900 w Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom XV/1 s. 262 jako *Budy Pokrzywińskie*; od 1921 jako *Linków* w Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 IX 1921 r.: I: woj. warszawskie. Warszawa 1925; II: woj. łódzkie. Warszawa 1925. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Lutkówka** po raz pierwszy jako Lutkówka wzmiankowany w 1884: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom V s. 469; jako *Lutkówka* od 1921: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 IX 1921 r.: I: woj. warszawskie. Warszawa 1925; II: woj. łódzkie. Warszawa 1925. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Małgorzatów** po raz pierwszy wzmiankowany w 1854: Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, tom VI s. 62. W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1968 do gromady Teklin/Dziurdzioły, w latach 1969-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Matyldów** po raz pierwszy wzmiankowany w 1921: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 IX 1921 r.: I: woj. warszawskie. Warszawa 1925; II: woj. łódzkie. Warszawa 1925. W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Ossowice, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

- Niwna** Pierwsza wzmianka w Liber Beneficiorum Jana Łaskiego (1511-1523) , wspominana przy opisie parafii Kurzeszyn; w 1827 r. we wsi było 11 domów i 72 mieszkańców. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Pasieka Wałowska** W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Podlas** *Pod Lasem* - pierwsza wzmianka w 1937 na Taktyczna Mapa Polski w skali 1:100 000 wydana przez Wojskowy Instytut Geograficzny w Warszawie w latach 1924-1938. W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Przewodowice** po raz pierwszy w źródłach 1489 jako *Przewodowicze*; w 1511-23 jako *Przewodowicze*; w 1579 *Przewodowice*; Toponim należący do starego typu nazw z sufiksem -owice, od wyrażenia przyimkowego *prze wodę* określającego początkowo mieszkańców osiedla położonego za wodą. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Pukinin** po raz pierwszy w źródłach 1434 jako *Puczinino*; w 1446 jako *Pukynyno*; w 1494 *Pukynyn*, *Pukynyno*; wieś funkcjonuje jako wieś włościańska (Liber Beneficiorum Jana Łaskiego – 1511-1523), założona na prawie niemieckim, liczyła wówczas 42 domy, 312 mieszkańców i 1191 mórg ziemi, w tym 548 uprawnej – ornej. Z łąnów kmiecych i wójtowskich odprowadzano plebanowi w Rawie dziesięcinę w wysokości 6 groszy z łąna; w 1827 r. we wsi było 25 domów i 260 mieszkańców. W latach 1867-1954 do gminy Regnów, w latach 1954-1959 do gromady Komorów, w latach 1960-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Rogówiec** po raz pierwszy w źródłach 1511-12 jako *Rogawiecz*; w 1511-23 jako *Rogowyecz*; w 1531 *Rogowiecz* , w 1579 *Rogowiec*. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Rossocha** po raz pierwszy w źródłach 1435 jako *Rosocha*; w 1439 *Rossocha*; w 1511-12 jako *Rosocha*; w 1511-23 *Roschocha*; w 1531 jako *Roszochowa*; w 1579 *Rossocha*. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.
- Soszyce** po raz pierwszy w rejestrach z lat 1783-84 jako Soszyce po jezuj. w 1789 Suszyce; w 1792 na Mappa szczegulna woiewodztwa rawskiego zrzadzona... przez K. de Perthees jako *Suszyce*. W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w

latach 1954- 1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Stara Wojska W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Stare Byliny po raz pierwszy jako *Byliny* w 1827” Tabella miast, wsi, osad Królestwa Polskiego z wyrażeniem ich położenia i ludności. I-II. Warszawa 1827. W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1968 do gromady Teklin/Dziurdzioły, w latach 1969-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Ścieki W latach 1867-1969 do miasta Rawa Mazowiecka, w latach 1969-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Wałowice według Liber Beneficiorum Jana Łaskiego (1511-1523) na początku XVI w. jako „*Valovycze triplex*” mają łąny folwarczne dające dziesięciny kościołowi w Rawie, podczas gdy łąny kmieccie dają na stół arcybiskupi, zaś plebanowi tylko kolędę po groszu z domu a zagrodnicy po pół grosza; według rejestrów poborowych pow. Rawskiego z 1579 r. wieś Wałowice, w parafii Rawa, miała częściowych posiadaczy. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Niwna, w latach 1961-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Wilkowice Wieś szlachecka położona była w drugiej połowie XVI wieku w powiecie rawskim ziemi rawskiej województwa rawskiego. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1968 do gromady Wilkowice, w latach 1969-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Wolucza Wieś szlachecka położona była w drugiej połowie XVI wieku w powiecie rawskim ziemi rawskiej województwa rawskiego. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa skierniewickiego. We wsi urodziła się Maria Grzegorzewska. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1972 do gromady Kurzeszyn, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka.

Zagórze W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka..

Zawady Wieś szlachecka położona była w drugiej połowie XVI wieku w powiecie rawskim ziemi rawskiej województwa rawskiego. W latach 1867-1954 do gminy Boguszyce, w latach 1954-1972 do gromady Boguszyce, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa skierniewickiego.

Żydowice

Wieś szlachecka położona była w drugiej połowie XVI wieku w powiecie rawskim ziemi rawskiej województwa rawskiego. W latach 1867-1954 do gminy Wałowice/Niwna, w latach 1954-1961 do gromady Julianów, w latach 1962-1972 do gromady Rawa Mazowiecka, od 1973 roku do gminy Rawa Mazowiecka. W latach 1975–1998 miejscowość administracyjnie należała do województwa skierniewickiego.

Ziemia Rawska wchodziła w skład Księstwa Mazowieckiego, które powstało na mocy testamentu Bolesława Krzywoustego, który w 1138 podzielił Polskę na dzielnice. Dzielnica mazowiecka została nadana Bolesławowi Kędzierzawemu. Początkowo uznawała zwierzchnictwo Krakowa, lecz zmieniło się to za panowania Konrada Mazowieckiego, który uniezależnił Mazowsze i Kujawy od Krakowa, ale również przyłączył nowe ziemie. Księstwo mazowieckie było jednym z trzech terytoriów polskich, niezależnych od siebie (obok państwa Henryków śląskich i Pomorza Gdańskiego). W 1226 Konrad sprowadził Krzyżaków na ziemię chełmińską, którą oddał im w dzierżawę. W 1320 w Krakowie koronował się na króla Polski Władysław Łokietek (książę kujawski, pomorski, wielkopolski, krakowski, sandomierski, łęczycki i sieradzki). Mazowsze było księstwem piastowskim i znajdowało się w orbicie wpływów czeskich, krzyżackich, polskich i litewskich. W 1321 książę płocki Waław płocki zawarł przymierze z zakonem krzyżackim, w trakcie wojny w 1326 roku, 2 stycznia 1326 w Brodnicy przystąpili do sojuszu antypolskiego jego bracia Siemowit II (książę rawski) i Trojden I (książę czerski, warszawski i liwski). Spowodowało to w 1327 roku najazd wojsk Władysława Łokietka na Płock i Gostynin oraz Litwinów od wschodu. W związku z wyniszczeniem księstwa najazdami w 1329 Waław płocki złożył hołd lenny Janowi Luksemburskiemu jako królowi Polski i Czech. W tym samym roku, w wyniku przegranej wojny z Zakonem, pozostali dwaj książęta mazowieccy zobowiązali się nie wspierać w żaden sposób króla Polski Władysława Łokietka. W 1351, w wyniku zbrojnej interwencji po bezpotomnej śmierci księcia płockiego Bolesława III, Kazimierz Wielki włączył większą część ziemi płockiej do Królestwa Polskiego. Zmusił też do hołdu lennego książąt czersko-warszawskich Siemowita III i Kazimierza I warszawskiego. Po śmierci księcia Kazimierza w 1355 hołd z całego Mazowsza złożył królowi polskiemu Siemowit III, w zamian za co otrzymał z powrotem Płock i Zapilicze. W latach 1351–1526 księstwo było lennem Polski i zostało ostatecznie przez Polskę wcielone w 1526, po śmierci ostatniego władcy, Janusza III jako województwo mazowieckie.

Województwo rawskie leżało powstało po inkorporacji do Korony Polskiej ziemi rawskiej i ziemi gostynińskiej w 1462 po śmierci Władysława II i Siemowita VI oraz inkorporacji

Perthées, Karol de (1740-1815): Mappa szczególna województwa rawskiego : zrządzona z innych wielu mapp miejscowych tak dawniej iak i świeżo odrysowanych tudzież goscincowych i niewątpliwych wiadomości wszystko

ziemi sochaczewskiej w 1476 roku. Województwo istniało do 1793, kiedy po II rozbiórze znalazło się w granicach Królestwa Prus.

Samorząd gminny na Ziemi Rawskiej został zapoczątkowany w czasach Księstwa Warszawskiego, w 1809 r. Utworzono wówczas gminy miejskie i wiejskie pod ścisłą kontrolą właścicieli ziemskich, którzy sprawowali również obligatoryjnie urząd wójta. Każda wieś stanowiła oddzielną gminę wiejską. Po Kongresie Wiedeńskim organizacja gmin wiejskich w Królestwie Polskim pozostawała taka sama jak w czasach Księstwa Warszawskiego. Dopiero w 1859 roku władze rosyjskie przeprowadziły reformę ustroju gminnego, zgodnie z którą gmina musiała składać się z przynajmniej 50 dymów i pozostawać pod zarządem jednego wójta. Powołano więc większe jednostki terytorialne - jeżeli właściciel ziemski miał co najmniej 50 dymów i posiadał kwalifikacje, to zostawał wójtem. Właściciele ziemscy wybierali spośród siebie wójta i przedstawiali do zatwierdzenia przez Komisję Rządową do Spraw Wewnętrznych, w razie kłopotów ze znalezieniem kandydata, wójta wyznaczała Komisja Rządowa na koszt właścicieli. Do pomocy wójt miał radnych wybranych przez mieszkańców

zatwierdzonych przez naczelnika powiatu. Na wsiach powołano sołtysów wybieranych przez społeczność wiejską. Po klęsce powstania styczniowego i przeprowadzeniu reformy uwłaszczeniowej, w której chłopci otrzymali na własność ziemię dworską (którą musieli spłacić), przeprowadzono w 1864 r. reformę powołującą samorządowe gminy wiejskie. Po raz pierwszy gmina miała charakter samorządowy i została oddzielona od władzy właścicieli ziemskich (dziedziców). Władze preferowały na urzędach gminy ludzi chłopskiego pochodzenia. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie), jak i dworskie (folwarki). Od tej pory każda gmina składała się z wiosek, kolonii, folwarków i dworów, niezależnie od podziałów własności dworskiej. Utworzono gromady wiejskie na czele z zebraniem gromadzkim i sołtysem. Nowe gminy zostały wyłączone spod władzy właścicieli ziemskich.

W 1866 roku w Królestwie Polskim przeprowadzono reformę administracji państwa, unifikując je z Cesarstwem Rosji. Na początku 1867 roku zreorganizowano podział na gubernie. Powołano powiat rawski w ramach nowo powołanej guberni piotrkowskiej oraz przeprowadzono nowy podział na gminy wiejskie w ramach guberni i powiatów. W ramach powiatu rawskiego powołano gminy: *Marjanów, Wałowice, Byliny (Boguszyce – władze nie mogły się zdecydować gdzie umieścić siedzibę gminy i jak ją nazwać, ostatecznie pozostała gmina Boguszyce z siedzibą w Boguszycach), Żelechlin, Budziszewice, Stara- Wieś, Regnów, Czerniewice, Lubochnia, Rzeczyca, Gartatowice, Lubania i Góra*. Obszar współczesnej gminy Rawa Mazowiecka został podzielony między trzy dawne gminy: Byliny (Boguszyce), Regnów i Wałowice. Otaczały one miasto Rawa Mazowiecka od południa, wschodu i północy. W 1882 roku gmina Boguszyce należała do powiatu rawskiego. Siedziba gminy znajdowała się w Boguszycach odległych o 4 wiorsty od Rawy. W siedzibie gminy miał też siedzibę sąd gminny I okręgu. Gmina liczyła 3151 mieszkańców. W skład gminy wchodziły miejscowości: Aleksandrów, Boguszyce Frydrychsa, Boguszyce Walewskiego, Byliny Nowe, Byliny Stare, Chociwek, Czerwonka, Dzielnica, Dziurdzioły, Garłów, Janówka, Janów, Kaliszki, Księża Wola, Lucjanów, Łochów, Małgorzatów, Nadzieja, Podkonice Duże, Podkonice Małe, Radwanka Duża, Rawska Wola, Soszyce, Teklin, Wolica, Zarzecze, Zawady, Zielone, Zubki Duże i Zubki Małe. Miejscowości: Pukinin, Głuchówek, Byszewice, Matyldów, Bogusławki Duże, Bogusławki Małe i Świnice należały do gminy Regnów. Miejscowości: Huta Wałowska, Janolin, Kaleń, Konopnica, Kurzeszyn, Kurzeszynek, Linków, Lutkówka, Niwna, Pokrzywna, Przewodowice, Rogowiec, Rosocha, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Wołucza, Zagórze, Zglinna Duża, Zglinna Mała, Żydomice należały do gminy Wałowice. W gminie Marianów (obecnie Biała Rawska) znajdowała się miejscowość Julianów Raducki (budki), która dziś leży w granicach Rawy Mazowieckiej. Ustrój ten obowiązywał praktycznie do 1933 roku.

Po wybuchu I wojny światowej latem 1914 r. działania wojenne wkroczyły na terytorium Królestwa Polskiego. W końcu 1914 roku Ziemia Rawska została zajęta przez wojska niemieckie i austriackie: Niemcy zajęli północną część regionu łódzkiego, natomiast Austriacy południową, czyli powiaty: radomszczański, piotrkowski oraz część łaskiego, łódzkiego, rawskiego i wieluńskiego. W 1915 roku po zajęciu całego Królestwa Polskiego Niemcy i Austriacy podzielili między dawne Królestwo na dwie strefy okupacyjne, tworząc Generał Gubernatorstwo Warszawskie, w strefie niemieckiej oraz Generał Gubernatorstwo Lubelskie w strefie austriackiej. Rawa i okolice, jako powiat rawski zostały włączone do niemieckiej strefy okupacyjnej (Generał Gubernatorstwo Warszawskie). W strukturze tej funkcjonowały dawne urzędy gminne z wójtem na czele, podległe obecnie władzy okupacyjnej. Nowością było to, że akta spisywane były w języku polskim. Głównym zadaniem gmin było zbieranie kontyngentów dla wojsk okupacyjnych. Władze niemieckie zezwoliły na działalność polskiego szkolnictwa, co spowodowało, że lata I wojny światowej to czas powstawania polskich małych szkół wiejskich opłacanych przez rodziców.

7 listopada 1918 roku w Lublinie ogłoszono powstanie Rządu Ludowego Republiki Polskiej. Władze lokalne tworzone w oparciu o dawne powiaty. W sierpniu 1919 roku powołano województwo

warszawskie wraz z powiatem rawskim i gminami Wałowice i Boguszyce. Na ziemiach byłego Królestwa Polskiego obowiązywała ustawa z marca 1864 r. o samorządzie gminnym, zmodyfikowana dekretem Naczelnika Państwa z 27 listopada 1918 r., zgodnie z którym gmina pozostawała formą samorządu z wchodzącymi w jej skład sołectwami. Podstawową instytucją gminy pozostało zgromadzenie gminne z tym, że odtąd mogli w nim uczestniczyć wszyscy pełnoletni obywatele gminy, także kobiety, bez względu na stan majątkowy.

23 marca 1933 w nowej ustawie gminnej dokonano reformy w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce likwidując Zebranie Gminne, którego kompetencje przekazano Radzie Gminnej oraz wprowadzono zebranie gromadzkie. Utworzono nowy organ – Zarząd Gminy, który przejął część uprawnień dawnej rady gminy, sprawując władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym. Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawo reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy, należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd. Gmina Boguszyce została podzielona na gromady: Boguszyce, Boguszyce Nowe, Byliny, Byliny Nowe, Czerwonka Nowa, Czerwonka, Chociwek, Dziurdzioły, Garłów, Księża Wola, Kaliszki, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Podkonice Duże, Podkonice, Podkonice Małe, Radwanka, Soszyce, Teklin, Wolica, Zarzecze, Zubki Duże, Zubki, Zawady i Zielone. W skład gminy Wałowice weszły gromady: Gaj, Huta Wałowska, Helenów, Janolin, Jakubów, Konopnica, Kaleń, Kurzeszynek, Kurzeszyn, Linków, Lutkówka, Niwna, Pokrzywna, Przewodowice, Rogówiec, Rossocha, Stary Dwór, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Wojska Nowa, Wołucza, Zagórze, Zglinna Duża, Zglinna Mała i Żydomicie. W gminie Regnów powołano gromady: Annosław, Bogusławki Małe, Bogusławki Duże, Byszewice, Cielądz, Gacpary, Gułki, Głuchówek, Głuchówek Nowy, Kazimierzów, Komorów, Komorów Nowy, Leopoldów, Łaszczyn, Matyldów, Niemgłowy, Niemgłowy Nowe, Ossowiec, Podskarbice Królewskie, Podskarbice Szlacheckie, Pukinin, Regnów, Regnów Nowy, Ryłsk Duży, Ryłsk, Ryłsk Mały, Sangoszcz, Sowidół, Świnice, Turobowice, Turobowice Nowe, Wólka Strońska, Zuski. W gminie Marianów powołano gromadę Julianów Raducki. 1 kwietnia 1939 roku do województwa łódzkiego włączono powiat rawski wyłączony z województwa warszawskiego. Od tej pory okolice Rawy Mazowieckiej należały już do regionu łódzkiego.

W okresie II wojny światowej okolice Rawy Mazowieckiej w całości weszły w skład Generalnej Guberni, podzielonej na 4 dystrykty, w ramach których powołano powiaty i gminy Boguszyce, Wałowice i Regnów włączono w skład powiatu opoczyńskiego w dystrykcie radomskim. Władze niemieckie zniósły samorząd wiejski, rozwiązano rady gminne oraz zarządy gmin i rady gromadzkie. Pozostawiono jedynie organy wykonawcze – wójtów i sołtysów oraz urząd gminy z sekretarzem.

Po wyzwoleniu podział administracyjny oparto na przedwojennym, przywracając przedwojenny podział na województwa, powiaty, gminy i gromady i gminy Boguszyce, Regnów i Wałowice powróciły do powiatu rawskiego w województwie łódzkim. Wprowadzono nowe rozwiązania ustrojowe, powołując na wzór sowiecki rady narodowe, które funkcjonowały aż do 1990 r. Według danych z 1952 roku w skład gminy Boguszyce wchodziły gromady: Boguszyce, Boguszyce Nowe, Byliny, Byliny Nowe, Chociwek, Czerwonka, Czerwonka Nowa, Dziurdzioły, Garłów, Kaliszki, Księża Wola, Lucjanów, Łochów, Łochów Nowy, Małgorzatów, Podkonice, Podkonice Duże, Podkonice Małe, Radwanka, Soszyce, Teklin, Wolica, Zarzecze, Zawady, Zielone, Zubki i Zubki Duże. W skład gminy Wałowice (od 21 września 1953 r. gmina Niwna) wchodziły gromady: Gaj, Helenów, Huta Wałowska, Jakubów, Janolin, Kaleń, Konopnica, Kurzeszyn, Kurzeszynek, Linków, Lutkówka, Niwna, Pokrzywna, Przewodowice, Rogówiec, Rossocha, Stary Dwór, Wałowice, Wilkowice, Wojska, Wojska

Nowa, Wołucza, Zagórze, Zglinna Duża, Zglinna Mała i Żydomicie. W gminie Regnów notowano gromady: Annosław, Bogusławki Duże, Bogusławki Małe, Byszewice, Cielądz, Gacpary, Głuchówek, Głuchówek Nowy, Gułki, Kazimierzów, Komorów, Komorów Nowy, Leopoldów, Łaszczyn, Matyldów, Niemgłowy, Niemgłowy Nowe, Ossowice, Podskarbice Królewskie, Podskarbice Szlacheckie, Pukinin, Regnów, Regnów Nowy, Ryłsk, Ryłsk Duży, Ryłsk Mały, Sangoszcz, Sowidół, Świnice, Turobowice, Turobowice Nowe, Wólka Strońska, Zuski. W gminie Marianów funkcjonowała gromada Julianów Raducki.

W 1954 roku przeprowadzono reformę podziału terytorialnego na miasta, osiedla i gromady, likwidując gminy. W miejsce gmin wprowadzono mniejsze gromady, które w założeniu miały stać się załącznikiem kolektywnych gospodarstw rolnych – na wzór sowieckich kołchozów, wraz z gminami zlikwidowano samorząd gminy.

29 listopada 1972 roku Sejm uchwalił ustawę *utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych*. W okolicy Rawy Mazowieckiej utworzono dużą gminę Rawa Mazowiecka. W jej skład weszły sołectwa: Bogusławki Małe, Boguszyce, Byszewice, Chrusty, Dziurdzioły, Garłów, Głuchówek, Helenów, Janolin, Julianów, Julianów Raducki, Kaleń, Kaliszki, Konopnica, Księża Wola, Kurzeszyn, Leopoldów, Linków, Małgorzatów, Matyldów, Niwna, Nowa Wojska, Nowy Kurzeszyn, Pasieka, Rogówiec, Podlas, Pokrzywna, Przewodowice, Pukinin, Rogówiec, Soszyce, Stara Rossocha, Stara Wojska, Stare Byliny, Ścieki, Wałowice, Wilkowice, Wołucza, Zagórze, Zarzecze, Zawady, Zielone i Żydomicie.

27 maja 1990 roku weszła w życie nowa ustawa o samorządzie gminnym z 8 marca 1990 roku. Przeprowadzono pierwsze wybory do rad gminnych. Ustawa nadała samorząd i osobowość prawną gminom. Funkcję uchwałodawczą stanowi rada gminy wybierana w wyborach powszechnych. Organem wykonawczym był początkowo zarząd gminy na czele z wójtem wybierany przez radę gminy. Od 2002 roku organem wykonawczym w gminie jest jednoosobowo wójt wybierany przez mieszkańców gminy w bezpośrednich wyborach. Do końca 1998 gmina Rawa Mazowiecka wchodziła w skład województwa skierniewickiego. Z dniem 1 stycznia 1999 roku została włączona w skład województwa łódzkiego i powiatu rawsko-mazowieckiego.

5.2.3. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne jest źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie. Termin ten został przyjęty przez organizację UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu w Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji dziedzictwem niematerialnym są: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, zgodne z definicją podaną powyżej, przejawia się w następujących dziedzinach:

- tradycje i przekazy ustne, których nośnikiem jest język: bajki, legendy, przysłowia, zagadki, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, modlitwy, śpiewy, lamenty pogrzebowe, zawołania, zaklęcia;
- sztuki widowiskowe;

- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne: rytuały i zwyczaje doroczne, sytuacyjne, rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremonie lokalne, zwyczaje odpustowe, pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki nawiązywania kontaktów międzyludzkich, gwarę;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata: tradycyjne sposoby leczenia, zamawiania medyczne, meteorologia ludowa, wiedza o wszechświecie.

Na ziemi rawskiej wykształcił się odrębny styl, nazwany przez etnografów stylem rawskim, który wyróżnia się zdobnictwem, strojami, kolorystyką a także obchodzi się wiele świąt i kultywuje zwyczaje świadczące o odrębności tego terenu. W Rawie Mazowieckiej w Muzeum Ziemi Rawskiej eksponowana jest na wystawie stałej „Izba rawska z początku XX w.”, na której prezentuje się elementy wyposażenia izby wiejskiej średniozamożnej ludności chłopskiej zamieszkującej na terenie regionu rawskiego. Wnętrza chat zdobiono jednobarwnymi wycinankami: kolistymi, kwadratowymi, oraz charakterystycznymi dla regionu w kształcie „różgi”, oraz papierowymi koronkami, firankami, kwiatami, pajakami. Popularne były również dekoracyjne tkaniny wytwarzane lokalnie.

Jednym z podstawowych wyznaczników wyróżniających dany teren jest strój ludowy, który można obecnie zobaczyć w czasie świąt religijnych, dożynek lub występów zespołów ludowych. W stroju ludowym na obszarze powiatu rawskiego wykształcił się odrębny styl rawski, obecnie można go wciąż zobaczyć w czasie świąt religijnych, dożynek lub występów zespołów ludowych. Strój kobiecy składał się z białej bogato haftowanej bluzki, chustki w kwiaty na głowę i spódnicy w pasy, a „pasiaki” są wyróżnikiem dla subregionu i pozwalają odróżnić strój rawski od łowickiego czy sieradzkiego. Na spódnicę zakładana była zapaska, również w pasy. Buty z cholewami, sznurowane, które w dawnych czasach zakładano tylko na wielkie uroczystości oraz na wyjście do kościoła. Tradycyjny strój męski składał się z białej koszuli z zawiązaną pod kołnierzykiem wstążką, z wełnianych spodni wpuszczanych w buty z cholewami. Na głowie mężczyźni nosili kaszkiet lub maciejówkę. Powszechność stroju ludowego była ściśle związana z umiejętnościami tkackimi, ponieważ tkaniny lniane, z których szyto koszule i bieliznę pościelową jak i materiały wełniane wykorzystywane do produkcji sukman, były wyrabiane samodzielnie.

Tkanina użytkowa w Rawskim (zarówno tradycyjna jak i ubraniowa) reprezentuje tzw. „styl polski” czyli jest lniano-wełnianym pasiakiem o powtarzającym się charakterystycznym tle, początkowo czerwonym, potem cynobrowym, pąsowym i w końcu pomarańczowym, przedzielonym wiązkami wielobarwnych prążków różnej szerokości o kompozycji symetrycznej lub asymetrycznej. Z czasem w tkaninie wprowadzono dodatkowy element zdobniczy w postaci geometrycznych wzorów kostkowych tzw. „koziełki”, wykonany specjalną techniką tkacką – tkaniem „przez deskę”, kuloski” oraz wielonicielnicowe tkaniny „kilimy w koziełki”. Ornament pasowy posiadają także chodniki zwane „szmaciakami” o lnianej osnowie i wątku z pakuł lub pociętych fragmentów tkanin oraz tkaniny parciane przeznaczone na fartuchy, derki i nakrycia, używane do lat 60. XX wieku. Region rawski to nie tylko pasiaki ale również kraty, które dominowały w tkaninie dekoracyjnej, służącej do przykrywania łóżek.

Szczególnie dekoracyjny wystrój nadawał tkaninom haft ludowy, stosowany głównie w stroju odświętnym, jak kolorowy haft liczony (krzyżykowy i płaski) o motywach geometrycznych lub zgeometryzowanych formach roślinnych. Podobnie tradycyjne obrzędy i zwyczaje, które stanowiły część składową lokalnej kultury obecnie odchodzą w niepamięć a folklor i sztuka ludowa odgrywają coraz mniejszą rolę w życiu codziennym społeczności wiejskiej. Gmina Rawa Mazowiecka może się poszczycić zespołami folklorystycznymi, jak na przykład:

- Ludowy Zespół Obrzędowy „Wilkowianie”, który powstał w 1994 r. i podtrzymuje i kultywuje lokalne tradycje ludowe, reprezentując Gminę Rawa Mazowiecka i Region Rawski na przeglądach i festiwalach;
- Zespół Śpiewaczy z Boguszyca, który kultywuje tradycje ludowe, prezentując swój dorobek podczas przedstawień obrzędowych na różnych lokalnych uroczystościach kulturalnych;
- Szkolny Zespół Ludowy Podchlebny, który powstał w 2012 r. w Szkole Podstawowej w Starej Wojskiej. Dzieci i młodzież wykonuje ludowe piosenki i zabawy dziecięce oparte na folklorze Mazowsza;
- Zespół „Pod Różą” z Wilkowic, który powstał w 2021 r., wykonuje utwory ludowe, biesiadne, religijne, jak i patriotyczne.
- Zespół „Linkowiacy” z Linkowa, powstał w 2007 r. Zespół ten bierze udział m.in. w przeglądach zespołów ludowych, jarmarkach, piknikach, dożynkach, majówkach i festiwalach w województwie łódzkim, jak również poza jego granicami promując Gminę Rawa Mazowiecka i Powiat Rawski. „Linkowiacy” jest zespołem wielopokoleniowym, którego nadrzędnym celem jest przekazywanie młodzieży dawnej muzyki ludowej oraz obyczajów, takich jak: chodzenie po dyngusie w Wielkanoc, śpiewanie majówek przy przydrożnych kapliczkach, przebierańcy i malowanie kozaków na półpoście. Członkinie zespołu przyrządzają również i prezentują tradycyjne potrawy regionalne.
- Zespół Ludowy „Wspomnienie”, powstał 7 stycznia 2003 roku w celu zachowania dla młodego pokolenia dawnych obrzędów, zapomnianych melodii, zespół reprezentuje Gminę Rawa Mazowiecka i Powiat Rawski na różnych uroczystościach kulturalnych.

Na terenie powiatu istnieją miejsca kultywujące i przywracające dawny obraz wsi polskiej, z czołową rolą Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej. Oprócz tej placówki muzealnej w terenie działają m.in.: Izba tradycji ludowej w ZSO Stara Wojska, Izba tradycji ludowej w Wilkowicach. Elementem wyróżniającym dany obszar są także tradycje kulinarne. W wielu domach gospodynie nadal przygotowują weki i potrawy na zimę, według starych przepisów kisi się ogórki, piecze się babki drożdżowe, gotuje się zalewajkę na zakwasie. Panie z KGW z terenu powiatu rawskiego uczestniczą w wielu konkursach kulinarnych na których prezentują własnoręcznie wykonane potrawy jednocześnie promując swój region. Koło Gospodyń Wiejskich w Wilkowicach zdobyło główną nagrodę w konkursie Tradycyjna Potrawa Regionalna w Szadku.

Dziedzictwo niematerialne na terenie Ziemi Rawskiej kultywowane jest głównie poprzez zachowanie obrzędowości zwyczajów dorocznych – na przykład doroczne dożynki, tradycje związanych ze świętami kościelnymi, silną tradycję patriotyczną, najczęściej manifestowaną poprzez oprawę religijno-patriotyczną uroczystości i imprez. Obrzędowość kościelna to także dbałość o miejsca kultu: kościoły, cmentarze, kapliczki i krzyże przydrożne. Z terenu regionu rawskiego charakterystyczne dla rzemiosła i obrzędowej plastyki ludowej są rzeźba, ceramika, ozdoby z papieru, wycinanki, pisanki. Tradycyjna rzeźba ludowa charakteryzowała się głównie przedstawieniami o tematyce sakralnej, jak: Pieta, św. Rodzina, Madonna z Dzieciątkiem, Adam i Ewa. W rzeźbie o tematyce świeckiej dominowały przedstawienia typów ludzkich, często obrazujące życie codzienne wsi. Rzeźby często były polichromowane. Tradycyjna wytwórczość ozdób z papieru to wycinanki o mniej lub bardziej rozbudowanej płaskiej kompozycji rytmicznej, z motywami „różgi”, „kółka”, „kwadraty” i pasowe „laleczki” które zazwyczaj były skonstrastowane z barwą ściany, na której wisiały. Wycinano je ręcznie nożycami do strzyżenia owiec z glansowanego papieru. Kolejnym wyrazem rzemiosła połączonego z plastyką ludową było tradycyjne garncarstwo, którego reprezentanci jeszcze do lat 80-tych XX w. prowadzili działalność produkcyjną. Wyroby garncarzy z terenu regionu rawskiego to doniczki, figurki gliniane, garnki, dzbanki, dwojaki malowane i glazurowane, zdobione

rytami, z urozmaiconą kolorystyką i ornamentyką – najczęściej charakterystyczne dla poszczególnych warsztatów i twórców.

Tradycje kulinarne to także część dziedzictwa niematerialnego będąc także istotną częścią tożsamości kulturowej, a pielęgnowanie dziedzictwa kulinarnego w oparciu o produkty tradycyjne i regionalne jest kluczem do rozwoju regionu i szansą dla jego mieszkańców. Produkty tradycyjne, dzięki niezmiennej od lat recepturze wytwarzania, gwarantują wyjątkowe cechy i właściwości wyrobu. W wielu domach corocznie przygotowuje się weki i przechowuje potrawy na zimę: według starych przepisów kisi się ogórki, kapustę. Podczas świąt piecze się babki drożdżowe a w jadłospisie codziennym przygotowuje się zalewajkę na zakwasie. Depozytariuszem lokalnych tradycji kulinarnych są obecnie Koła Gospodyń Wiejskich, których członkinie biorą udział w konkursach kulinarnych organizowanych przy okazji świąt państwowych czy gminnych. KGW Wilkowice może się pochwalić zdobyciem głównej nagrody za udział w konkursie Tradycyjna Potrawa Regionalna w Szadku.

Równie ważnym elementem spójności obszaru są wspólne doświadczenia historyczne, świadczące o zaangażowaniu mieszkańców w walkę o odzyskanie niepodległości.

5.2.4. Instytucje kultury

Na terenie gminy Rawa Mazowiecka zadania w zakresie kultury realizują następujące placówki:

- Gminna Biblioteka Publiczna w Kurzeszynie, powołana Uchwałą Nr XXXVII/192/06 z dnia 22.06.2006 wskutek przekształcenia GBP w Kurzeszynie w samorządową instytucję kultury;
- Gminny Ośrodek Kultury w Matyldowie.

Gminna Biblioteka Publiczna w Kurzeszynie

Gminna Biblioteka Publiczna w Kurzeszynie jest samorządową instytucją kultury posiadającą osobowość prawną zapewniającą mieszkańcom dostęp do materiałów bibliotecznych, służącą do rozwijania i zaspakajania potrzeb oświatowych i kulturalnych społeczności gminnej oraz dbać o sprawne funkcjonowanie sieci bibliotecznej i systemu informacyjnego na terenie gminy działająca na podstawie Uchwały Nr XXXVII/192/06 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 22 czerwca 2006 roku. Gminna Biblioteka Publiczna w Kurzeszynie posiada dwie filie: w Boguszycach oraz w Hucie Wałowskiej.

Gminny Ośrodek Kultury w Matyldowie

Został powołany Uchwałą nr XIII.72.19 Rady Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 16 sierpnia 2019 i podstawowym zadaniem jest zaspokajanie potrzeb kulturalnych społeczności lokalnej, poprzez tworzenie i upowszechnianie oferty kulturalnej oraz tworzenie warunków do rozwoju lokalnego ruchu artystycznego. GOK w Matyldowie działa na podstawie przyjętego Programu działania instytucji kultury Gminnego Ośrodka Kultury w Matyldowie na lata 2019-2022, w którym zapisano, że Ośrodek w tym okresie stanie się regionalnym liderem życia kulturalnego, którego oferta będzie kierowana do wszystkich grup wiekowych mieszkańców gminy. Diagnozując sytuację sprzed powołania GOK w Matyldowie podkreślono, że na terenie gminy Rawa Mazowiecka nie funkcjonował żaden ośrodek kultury. W swoich działaniach GOK będzie współpracował z innymi podmiotami: ośrodkami kultury, muzeami, bibliotekami, stowarzyszeniami, fundacjami, szkołami, KGW, OSP, grupami nieformalnymi, wolontariuszami. Wśród celów długoterminowych, jakie w Programie wskazano znalazły się następujące działania:

- realizacja projektów obejmujących współpracę lokalną (aktywne wspieranie funkcjonujących grup i podmiotów — np. zespoły, KGW, stowarzyszenia);

- organizacja cyklicznej oraz okazjonalnej oferty kulturalnej dla dzieci i młodzieży np. warsztaty/zajęcia/spotkania/animacje / grupy zabawowe (inicjatywy okazjonalne realizowane stacjonarnie oraz terenowo np. „Latający animatorzy kultury”);
- organizacja cyklicznej oferty kulturalnej dla osób dorosłych, w tym również seniorów zajęcia/kursy/spotkania/warsztaty. Cel może obejmować również powołanie do życia Uniwersytetu Trzeciego Wieku;
- organizacja cyklicznych międzypokoleniowych spotkań skierowanych do sympatyków i pasjonatów gry w szachy;
- organizacja koncertów o charakterze ponadlokalnym obejmującym zasadniczo skrajne gatunki muzyczne np. muzyka symfoniczna i jazz,
- organizacja wydarzenia promującego tradycję ludową, kulturę, zwyczaje i lokalną obrzędowość Dożynki Gminne,
- organizacja wydarzeń patriotycznych, łączących również inne walory i wartości (np. promocję kultury fizycznej i sportu, promocję wartości rodzinnych),
- organizacja plenerowych wydarzeń rozrywkowych skierowanych do całych rodzin — np. festyn rodzinny, kino plenerowe, święto strażaków;
- organizacja wystaw promujących lokalnych i regionalnych twórców/artystów;
- organizacja konkursów dla dzieci i młodzieży promujących lokalne dziedzictwo historyczne i kulturowe;
- powołanie i funkcjonowanie przy Ośrodku Kultury dziecięcej grupy artystycznej (np. zespół folklorystyczny);
- organizacja przeglądu/konkursu młodych talentów — przegląd muzyki dziecięcej i młodzieżowej;
- rozszerzenie formy komunikacji i przekazu z potencjalnymi jak i aktualnymi odbiorcami oferty kulturalnej.

Wśród celów krótkoterminowych, jakie w Programie wskazano znalazły się następujące działania:

- nawiązanie i budowanie współpracy kulturalnej z innymi podmiotami/grupami organizacja wspólnych tzw. roboczych spotkań i konsultacji;
- realizacja projektów obejmujących współpracę lokalną (wspieranie funkcjonujących grup i podmiotów);
- organizacji cyklicznej oferty kulturalnej dla dzieci i młodzieży — warsztaty/zajęcia/spotkania;
- organizacja okazjonalnej oferty kulturalnej dla dzieci i młodzieży — akcja zimowa i letnia;
- organizacja cyklicznej oferty kulturalnej dla osób dorosłych — zajęcia (np. fitness lub zajęcia taneczne);
- organizacja cyklicznej oferty kulturalnej dla seniorów — spotkania/warsztaty/wyjazdy;
- organizacja cyklicznych międzypokoleniowych spotkań skierowanych do sympatyków i pasjonatów gry w szachy;
- organizacja koncertu „Kolory Polski” realizowanego przez Filharmonię Łódzką;
- organizacja wydarzenia promującego tradycję ludową, kulturę, zwyczaje i lokalną obrzędowość — Dożynki Gminne;
- organizacja wydarzenia patriotycznego promującego wartości narodowo-historyczne oraz kulturę fizyczną i sportu — rajd pieszy lub rowerowy;
- organizacja wieczorku z okazji obchodów Dnia Kobiet;
- organizacja otwartego plenerowego wieczoru kinowego;
- organizacja wystaw promujących lokalnych lub regionalnych twórców/artystów;
- organizacja konkursów dla dzieci i młodzieży;

- stworzenie cyfrowej platformy kulturalnej promującej realizowane na terenie gminy inicjatywy - strona na serwisie facebook.

GOK w Matyldowie w swoim dorobku może się poszczycić bogatym kalendarzem imprez kulturalnych, które ośrodek realizuje i współrealizuje. Wydarzenia kulturalne odbywają się w poszczególnych sołectwach Gminy i często są to wydarzenia plenerowe, w świetlicach wiejskich. Gminny Ośrodek Kultury w Matyldowie w 2022 roku rozpoczął realizację projektu „Rawskie Inicjatywy Lokalne” we współpracy z Narodowym Centrum Kultury, którego celem jest poznanie potencjału i potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy, aby przygotować lepszą ofertę dla społeczności. Z wydarzeń kulturalnych, które miały miejsce w 2022 r. należy wymienić między innymi:

- „Mieszkańcy gminy i ich pasje” – cykl publikowanych wywiadów z osobami posiadającymi ciekawe zainteresowania;
- „Tradycyjna Palma Wielkanocna” – konkurs rękodzieła ludowo-obrzędowego z nagrodami;
- „Gminne Obchody Roku Marii Grzegorzewskiej” oraz Maria Grzegorzewska - znana/nieznana Mieszkanka Gminy” – część obchodów Roku Marii Grzegorzewskiej, poświęcony wybitnej pedagog, psycholog, profesor, twórczyni pedagogiki specjalnej w Polsce, która urodziła się 18 kwietnia 1887 r. w Wołuczy, na terenie gminy Rawa Mazowiecka;
- Majówka w Wilkowicach „U Zofii na imieninach” plenerowe święto kultury ludowej z przeglądem zespołów ludowych oraz piknikiem rodzinnym zorganizowane przy Izbie Tradycji Ludowej w Wilkowicach,
- „Raz na ludowo” - plenerowy przegląd muzyki ludowej;
- „Piknik z Produktem Polskim – Bitwa Regionów 2022” – konkurs kulinarny,
- „Przywołujemy pamięć o bohaterach” – plenerowe spotkanie historyczno-militarne zorganizowane w miejscowości Rossocha w ramach projektu „Rawskie Inicjatywy Lokalne”
- Warsztaty garncarstwa tradycyjnego – plenerowe spotkanie zorganizowane w Pukininie w ramach inicjatywy „Kulturalnie aktywni w każdym wieku” projektu „Rawskie Inicjatywy Lokalne”;
- „Pożegnanie lata” – wydarzenie plenerowe, którego tematem przewodnim były zwyczaje i tradycje związane z lokalną kulturą agrarną, z tradycyjnymi wykopkami ziemniaków,
- „Jak to dawniej ze lnem w Janolinie było” – plenerowe warsztaty obróbki lnu połączone z inscenizacją opowiadania oraz okazjonalnymi gramami i zabawami,
- „Na ludową nutę” – spotkanie folklorystyczne z nauką śpiewu, tańca i dawnych ludowych zabaw oraz specjalami kuchni tradycyjnej;
- „Kobieta kiedyś, kobieta dziś” – pokaz mody dawnej i współczesnej połączony z prezentacją taneczną oraz elementami kabaretu; wydarzenie plenerowe zorganizowane przy Centrum Aktywności Kulturalnej w Boguszycach
- „To nas kręci” – wycieczka rowerowa szlakiem regionalnych atrakcji kulturalnych i historycznych; partnerem wydarzenia było Województwo Łódzkie;
- Warsztaty rękodzieła ludowego – warsztaty wikliniarstwa organizowane, w siedzibie Gminnego Ośrodka Kultury w Matyldowie;
- „Rawska kultura ludowa” – spotkania folklorystyczne organizowane w siedzibie Gminnego Ośrodka Kultury w Matyldowie;
- „Barwna Gmina w kolorach jesieni” – konkurs fotograficzny z nagrodami;
- „Drogi do niepodległości” – organizowane z okazji rocznic odzyskania niepodległości,
- „Mikołajkowa Moc Prezentów” – zabawa konkursowa z nagrodami dla najmłodszych z okazji Dnia Św. Mikołaja;
- „Podzielmy się świąteczną radością” – konkurs plastyczny na kartkę bożonarodzeniową dla uczniów szkół podstawowych;
- „Świąteczne Warsztaty Kreatywności” – warsztaty dla dzieci i młodzieży z wykonywania ozdób bożonarodzeniowych;
- „Cicha Noc, Święta Noc” – koncert kolęd i pastorałek

Organizacje pozarządowe prowadzące oraz działalność pożytku publicznego

Miarą aktywności społecznej Mieszkańców danego obszaru jest przede wszystkim liczba aktywnie działających organizacji pozarządowych na tym terenie. Gmina Rawa Mazowiecka posiada relatywnie duży potencjał kapitału społecznego i rozwija się też dzięki działalności grupy sprawdzonych i doświadczonych organizacji pozarządowych.

Gmina Rawa Mazowiecka realizuje zadania ze sfery publicznej we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na podstawie rocznych programów współpracy Gminy Rawa Mazowiecka z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. W momencie tworzenia niniejszego Programu Opieki nad Zabytkami obowiązywał Roczny program współpracy Gminy Rawa Mazowiecka z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na rok 2024, załącznik nr 1 do Zarządzenia nr 52.2023 Wójta Gminy Rawa Mazowiecka z dnia 8 sierpnia 2023 r. Jako priorytetowe zadania publiczne w dokumencie tym wymieniono, między innymi upowszechnianie turystyki poprzez organizację imprez turystycznych i krajoznawczych mających na celu podniesienie świadomości mieszkańców o walorach krajobrazowych regionu.

Wśród organizacji pozarządowych wyróżniają się Koła Gospodyń Wiejskich (KGW), które na mocy przepisów ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (t. j. Dz. U. 2023 poz. 1179) zyskały osobowość prawną oraz mogą ubiegać się o dotacje z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Na terenie Gminy Rawa Mazowiecka działają następujące KGW - informacje poniżej pochodzą ze strony internetowej Urzędu Gminy Rawa Mazowiecka:

KGW Boguszyce - związało się w 2018 roku. Produktem, który wyróżnia Koło jest Boguszycki smalec z cząbrem, którego receptura jest pilnie strzeżona i przekazywana z pokolenia na pokolenie a działalność Koła koncentruje się na warsztatach kulinarnych i prezentacji potraw regionalnych. Na uwagę zasługują także warsztaty rękodzieła, podczas których, techniką decoupage'u, wykonywane są ozdoby świąteczne. KGW Boguszyce jest obecne na facebooku (<https://www.facebook.com/people/Ko%C5%82o-Gospody%C5%84-Wiejskich-w-Boguszycach/100035399636446/>).

KGW Garłów - związane w 2019 r. a dotychczasowa działalność Koła to przede wszystkim kultywowanie i promocja rękodzieła - lalki motanki oraz serwetki robione szydełkiem, organizacja warsztatów teatralnych dla dzieci oraz współorganizowanie z KGW Boguszyce Ostatku Boguszyckich. KGW Garłów jest obecne na facebooku (<https://www.facebook.com/KGWGa/>).

KGW Huta Wałowska – Janolin - związało się w 2019 roku. Działalność Koła to przede wszystkim kultywowanie lokalnych tradycji i zwyczajów, organizacja spotkań integracyjnych oraz akcji społecznych np. sprzątania sołectwa. Wśród wyróżniających się imprez organizowanych przez KGW należy wskazać „Baśniowe pożegnanie lata”, które przyciągnęło uwagę dużej liczby gości. KGW Huta Wałowska-Janolin jest obecne na facebooku (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100067713236555>).

KGW Julianów - związało się w 2019. Głównym celem działania jest integracja mieszkańców wsi oraz rozwijanie zainteresowań artystycznych i kulinarnych. KGW współpracuje z istniejącą na terenie sołectwa Wioską Dębową oraz Zagrodą pod Dębami. Efektem współpracy są inspirujące warsztaty kulinarne czy rękodzieła podczas których powstają piękne ekologiczne, leśne stroiki oraz wyjątkowe lalki Motanki - słowiańskie amulety pomyślności i spełnienia życzeń. KGW Julianów obecne jest na facebooku (<https://www.facebook.com/kgwjulianow/>).

KGW Kurzeszyn – pierwsze informacje o KGW w Kurzeszynie pochodzą z 1929 r. Z tego roku zachowało się zdjęcie delegacji Kołka Rolniczego i Koła Gospodyń wyjeżdżających na Dożynki do Spały. Natomiast formalne dokumenty rejestrowe KGW pochodzą z 1955 roku. Panie, które należały do OSP w Kurzeszynie, przy wsparciu Kołka Rolniczego, utworzyły Koło Gospodyń, które wówczas liczyło 30 Pań i skupiało się głównie wokół reżyserowania teatrzyków dla dzieci i dorosłych oraz organizowaniu zabaw tanecznych. Od początku swojego istnienia, działalność organizacji ściśle związana jest z życiem społecznym sołectwa Kurzeszyn i okolicznych miejscowości. Koło aktywnie współpracuje z Gminną Biblioteką, Szkołą Podstawowa oraz przedszkolem organizując warsztaty rękodzieła – palmy wielkanocne i stroiki bożonarodzeniowe jak również warsztaty kulinarne przekazując młodemu pokoleniu tajniki gotowania grochówki, lepienia pierogów czy pieczenia różnych ciast i tortów, z których Panie słyną w całej okolicy. KGW Kurzeszyn obecne jest na facebooku (<https://www.facebook.com/kgwkurzeszyn/>).

KGW Konopnica - powstało w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Ważnym elementem działalności Koła było organizowanie szkoleń i kursów gotowania i pieczenia, organizowano spotkania integracyjne, a w okresie żniw KGW organizowało dla dzieci rolników tzw. „wiejskie dziecińce”. Dla podtrzymania tradycji, członkinie koła wykonywały wieńce dożynkowe do parafialnego kościoła i na uroczystości dożynkowe w gminie i powiecie. KGW Konopnica obecne jest na facebooku (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100057463697024>).

KGW Matyldów - zawiązało się w 2019 r. Wizytówką sołectwa i Koła jest „Święto ziemniaka” corocznie organizowane na jesieni, po zakończeniu prac polowych. Uczestnicy wydarzenia biorą udział w zabawach integracyjnych, degustują potrawy oraz poszerzają wiedzę na temat właściwości tego samczego warzywa. Członkowie Koła organizują warsztaty kulinarne lepienia pierogów i smażenia pączków oraz spotkania integracyjne. Aktywność Koła można śledzić na profilu facebook (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100069938225106>).

KGW Podlas – „Pod lasem” Podlas zawiązało się w marcu 2021 roku. Działalność Koła to przede wszystkim kultywowanie lokalnych tradycji i zwyczajów oraz organizacja spotkań integracyjnych i akcji społecznych mających na celu rozwój kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości regionalnej.

KGW Rossocha - zawiązało się w 2018 r., na uwagę zasługuje szczególne pielęgnowanie tradycji ludowej związanej z Nocą Świętojańską i Sobótkami. Wieńce w wykonaniu Koła zawsze zyskują najwyższe lokaty podczas wydarzeń związanych z tym dawnym słowiańskim świętem. Członkowie KGW aktywnie angażują się w życie lokalnej społeczności organizując pikniki integracyjne oraz ogniska jak również aktywizują mieszkańców do dbania o wizerunek całego sołectwa inicjując akcje sprzątania. KGW Rossocha obecne jest na facebooku (<https://www.facebook.com/KGWwRossosze/>).

KGW Pukininianki - zawiązało się w 2019r. KGW Pukininianki jest obecne na facebooku (https://www.facebook.com/people/Koło-Gospodyń-Wiejskich-w-Pukininie/100064702479121/?locale=hi_IN&paipv=0&eav=Afa58WzZsGapOGnInfo68jb7CXal3_qX8jhnRn9twSQQdUm7dFKdmdYNlV12nteM3hE&_rdr).

KGW Stara Wojska - zawiązało się na początku lat 80 ubiegłego wieku. Działalność Koła to przede wszystkim kultywowanie tradycyjnych obrzędów ludowych oraz organizacja spotkań integracyjnych i okolicznościowych takich jak półpoście, ostatki, noc świętojańska czy dożynki. W 2018 roku, Koło sformalizowało swoją działalność rejestrując się Krajowym Rejestrze KGW. Od początku swojego funkcjonowania, organizacja aktywnie współpracuje z lokalną jednostką Ochotniczej Straży Pożarnej.

KGW Wilkowice - zawiązało się w 1966 r. i jego działalność szeroko znana jest z hafciarstwa. Hafciarskie arcydzieła wielokrotnie można było podziwiać podczas targów i wydarzeń o zasięgu regionalnym i ogólnopolskim, podczas których Panie reprezentowały Gminę Rawa Mazowiecka ale również na strojach regionalnych Ludowego Zespołu Obrzędowego „Wilkowianie”, który to powstał na bazie KGW. Tematyka haftu nierozdzielnie związana jest z Księstwem Łowickim, którego obszar

obejmował również ten fragment gminy. Panie biorą czynny udział w życiu społecznym i kulturalnym gminy Rawa Mazowiecka kultywując lokalne tradycje i obrzędy w tym słynne już „Wilkowice Wesele” oraz obrzęd darcia pierza – „pierzawka”. W ostatnich latach działalność KGW silnie przeplata się z funkcjonującą na terenie sołectwa Wioską Różaną oraz Zagrodą Kwiatkową, która to słynie z kwiatów z bibuły. Pod szyldem Wioski i Zagrody kultywowane są dawne obrzędy oraz promowane są atrakcje i walory sołectwa. Działalność Pań można śledzić na stronie www.wioskitematyczne.org.

KGW Pasięka Wałowska - zawiązało się w 2019 roku. Pasją członkiń skupionych w Kole jest scrapbooking, kultywowanie starych piosenek z regionu oraz reżyserowanie skeczy kabaretowych promujących Gminę Rawa Mazowiecka.

KGW Wołucza - formalnie zawiązało się w 2018 r. jednakże historia aktywności mieszkanek sołectwa sięga znacznie wcześniej. Członkinie kultywują lokalne tradycje i zwyczaje, aktywnie integrują lokalną społeczność organizując imprezy okolicznościowe i uroczystości, ale również rozwijają swoje zainteresowania ucząc się nowych rzeczy uczestnicząc na przykład w warsztatach rękodzieła z tektury. Ponadto, na terenie Gminy działają 21 organizacji społecznych, z których 19 jest wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego i są to: Ochotnicze Straże Pożarne w Linkowie, Starej Wojskiej, Wilkowicach, Kurzeszynie, Kaleniu, Niwnej, Wołuczy i Konopnicy oraz Fundacja Dwór Wilkowice, Fundacja - Schronisko Imienia Bożeny Wahl, Kółko Rolnicze w Pokrzywniej, Stowarzyszenie Aktywności Lokalnej "Mały Obywatel", Stowarzyszenie Bądźmy Razem, Stowarzyszenie "INFANS", Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Kraina Rawki”, Stowarzyszenie Rozwoju Pukinina i Okolic, Stowarzyszenie Przyjaciele Pięknej Ziemi, Stowarzyszenie Oświatowo-Edukacyjno-Wychowawcze „Sowa”, Stowarzyszenie Cztery Dęby oraz „Zagroda pod Dębami” i „Stowarzyszenie Aktywnych Rawian”

Turystyka

Gmina Rawa Mazowiecka dzięki walorom przyrody, licznym zabytkom odznacza się bardzo wysokim potencjałem turystycznym, a najważniejsze obiekty zabytkowe i atrakcje kulturowe znajdujące się na terenie Gminy Rawa Mazowiecka znalazły swoje miejsce na mapie szlaków turystycznych o znaczeniu nie tylko regionalnym ale również ponadregionalnym. Wśród najważniejszych należy wskazać:

1. Szlak Ziemi Rawskiej

Rowerowy Szlak Ziemi Rawskiej oznakowany kolorem niebieskim i składa się z dwóch odcinków: Szlaku Ziemi Rawskiej o długości 140 km oraz Rawskiej Ósemki o długości 106 km.

2. Szlak Grunwaldzki

Dla upamiętnienia 600 Rocznicy Bitwy pod Grunwaldem oznakowano szlak rowerowy, stanowiący część ogólnopolskiego szlaku kulturowego, wiodącego historyczną trasą przemarszu wojsk Jagiełły przed bitwą pod Grunwaldem od Krakowa do miejsca bitwy i Malborka.

3. Rawska Ósemka

Szlak ma długość 147 km i łączy największe atrakcje turystyczne obszaru działania Lokalnej Grupy Działania „Kraina Rawki”. Interesujące miejsca, bogate w zasoby historyczne, przyrodnicze i kulturowe zostały połączone za pomocą szlaku turystycznego w kształcie cyfry „8”. Trasa wiedzie przez liczne wsie i miasteczka, łącząc zabytki architektury sakralnej, pałacowej i dworskiej, unikalne atrakcje przyrodnicze oraz pomniki przyrody nieożywionej.

4. Szlak Grodzisk Piastów Mazowieckich

Szlak ma długość 64 km i łączy dawne grodziska obronne zachowane dość dobrze na tym terenie Gminy Rawa Mazowiecka i Skierniewice.

Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej – placówka jest miejską jednostką organizacyjną miasta Rawa Mazowiecka, funkcjonującą poza ramami organizacyjnymi gminy Rawa Mazowiecka. Jednak z uwagi na położenie w centrum Gminy Rawa Mazowiecka oraz charakter gromadzonych zbiorów pełni niezwykle istotną rolę, umożliwiając prowadzenie zajęć edukacyjnych dla młodzieży szkolnej z terenu Gminy Rawa Mazowiecka. Aktualnie w budynku Muzeum prezentowane są dwie wystawy stałe:

- "Gabinet numizmatyczny",
- "Izba rawska z początku XX wieku".

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282), formami ochrony zabytków są:

- ✓ wpis do rejestru zabytków;
- ✓ uznanie za pomnik historii;
- ✓ utworzenie parku kulturowego;
- ✓ ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Rawa Mazowiecka funkcjonują wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa wymienia kolejno: prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku, prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych. Należy uzyskać zgodę konserwatora również na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego oraz zmianę jego przeznaczenia i sposobu korzystania z tego zabytku, a także na umieszczanie urządzeń technicznych i reklamowych oraz podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. W przypadku archeologii niezbędne jest uzyskanie pozwolenia na badania archeologiczne oraz na poszukiwania prowadzone przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do

Prowadzenie jakichkolwiek działań, prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiekcie zabytkowym, jak i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania pozwolenia konserwatorskiego zgodnie z art. 36 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 ze zm.).

Art. 36. 1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;*
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;*
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;*
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 7) trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;*
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;*
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.*

nurkowania. Pozwolenie WKZ ma formę decyzji administracyjnej, tak więc w toku postępowania mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.

Tryb wydawania pozwoleń reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Liście Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków*. Rozporządzenie to precyzuje zakres wniosku i załączników dla każdego typu działań przy zabytku.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Rawa Mazowiecka znajduje się 17 zabytków i zespołów zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Wszystkie zostały wymienione w tabeli nr 1 poniżej.

Są to tym samym najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela nr 1: Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Rawa Mazowiecka

LP	Miejscowość	Przedmiot wpisu do rejestru zabytków	Czas powstania	Nr wpisu do rejestru zabytków	Data decyzji o wpisie do rejestru zabytków
1.		Kolej wąskotorowa linii Rogów-Biała Rawska	pocz. XX w.	1000	31.12.1996 r.
2.	GARŁÓW	Kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	XVI w.	258/195	27.12.1967 r.
3.	GARŁÓW	Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	XVIII w.	762/226	27.12.1967 r.
4.	GARŁÓW	Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	XVI w.	991/A	01.03.1995 r.
5.	KONOPNICA	Aleja lipowa	po 1866 r.	559/A z	20.06.1981 r.
6.	KONOPNICA / ŻYDOMICE	Aleja lipowa Konopnica-Żydymice	2 poł. XIX w.	A/539	05.05.1980 r.
7.	KONOPNICA	Park dworski	2 poł. XIX w.	A/479	16.09.1978 r.
8.	KURZESZYN	Kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w zespole kościoła	1922 - 1924	A/512	08.11.1978 r.
9.	KURZESZYN	Plebania przy kościele parafialnym pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski	1924 r.	A/512	08.11.1978 r.
10.	KURZESZYN	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	1 poł. XIX w.	880 A	10.04.1992 r.
11.	PODLAS	Kapliczka przydrożna		554/A	25.03.1981
12.	ROSSOCHA	Pałac w zespole	1918/1928	A/466	11.10.1977 r.
13.	ROSSOCHA	Park w zespole pałacowym	1912 r.	A/480	16.09.1978 r.
14.	STARE BYLINY	Dwór w zespole dworsko-parkowym	poł. XIX w.	A/514	08.11.1978
15.	STARE BYLINY	Spichlerz w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.	A/514	08.11.1978
16.	WILKOWICE	Dwór w zespole dworsko-parkowym	poł. XIX w.	594/A	28.07.1983
17.	WILKOWICE	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	poł. XIX w.	A/481	16.09.1978

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z art. 6 ust. 2 ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: zabytki ruchome będące, w szczególności: a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego

i sztuki użytkowej, b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479), f) instrumentami muzycznymi, g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zgodnie z art. 10.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292) „Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku”. Czyli w przypadku postępowania o wpis do rejestru zabytku ruchomego, może być ono wszczęte jedynie na wniosek właściciela tego zabytku. Kompetencja Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków do wszczęcia postępowania z urzędu ograniczona jest do wyjątkowych sytuacji wskazanych w art. 10 ust. 2, tj. przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zależnie od charakteru zabytku ruchomego, materiału, z którego został wykonany i jego przeznaczenia oraz przechowywania, zagrożenia mogą być różne. Do zagrożeń należą: ryzyko uszkodzeń mechanicznych, przechowywanie w niesprzyjających warunkach – zbyt duża wilgotność i nieodpowiednia temperatura (wówczas może dojść do puchnięcia i przesuszania się drewna, spękania płótna, korozji metali itd. itp.; mogą pojawić się także różnego rodzaju insekty czy grzyby niszczące substancję zabytkową). Dalej, zagrożeniem są katastrofy naturalne, takie jak pożar czy powódź, w przypadku zabytków przechowywanych na zewnątrz – duże zmiany temperatury, zmiany pogodowe – opady deszczu, gradu, śniegu itd., wichury. Zagrożeniem mogą być również badania i prace konserwatorskie i restauratorskie, przeprowadzone niewłaściwie i/lub przez nieodpowiednią osobę bez właściwych uprawnień, wykształcenia. Zabytki ruchome mogą także zostać skradzione lub celowo zniszczone w aktach wandalizmu.

Na terenie gminy Rawa Mazowiecka znajdują się poniżej wymienione obiekty nieruchome, w których znajdują się zabytki ruchome objęte indywidualną ochroną konserwatorską w postaci rejestru zabytków ruchomych województwa łódzkiego stanowiące elementy pierwotnego wystroju wnętrza i wyposażenia ww. obiektów:

- **Boguszyce**, kościół parafialny p.w. *św. Stanisława*
- **Byliny Stare**, Państwowe Gospodarstwo Rybackie;
- **Kurzeszyn**, kościół parafialny p.w. *św. Katarzyny*;
- **Kurzeszyn**, cmentarz rzymsko-katolicki;
- **Soszyce**, kapliczka przydrożna
- **Wilkowice**, pałac.

Na terenie gminy znajdują się również pojazdy zabytkowe, stanowiące własność prywatną, figurujące indywidualnie w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych.

5.3.3. Zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ewidencja prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292). Stanowi ona zbiór kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, sporządzanych zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021. poz. 56).

Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda właściciela zabytku nie jest wymagana w wypadku kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych.

Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków, składającą się z kart ewidencyjnych, zawierających następujące informacje: nazwa, materiał, technika, miejscowość, adres i miejsce przechowywania, przynależność administracyjna, właściciel i jego adres, forma ochrony, opracowanie karty ewidencyjnej, styl, czas powstania, autor, szkoła, warsztat, wymiary, liczba obiektów; fotografia, opis, znaki, sygnatury, napisy; historia, stan zachowania i najpilniejsze postulaty konserwatorskie, akta archiwalne, źródła ikonograficzne, adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach, uwagi. Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków nie wywołuje skutków prawnych. Sporządzenie karty ewidencyjnej stanowi formę dokumentacji i rozpoznania zasobu zabytków ruchomych na terenie województwa. Rodzi jednak pewne obowiązki informacyjne (zob. art. 28 u.o.z.o.z.). Do zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zastosowanie będzie miał również art. 31 ust. 1a u.o.z.o.z., zgodnie z którym osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1. roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
2. roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego,

jest zobowiązana, z zastrzeżeniem art. 82 a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dzięki wojewódzkiej ewidencji zabytków, która odzwierciedlać powinna cały zasób zabytkowy na danym terenie, można umiejscowić dany obiekt we właściwym miejscu w hierarchii wartości obiektów historycznych. Skutkiem wpisu do wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzonej niezależnie od rejestru przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest obowiązek informacyjny. Zgodnie z art. 28 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 nin. ustawy, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. Uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia.
2. Zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia.
3. Zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany.

4. Zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Listę obiektów zabytkowych ujętych w prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi przedstawiono w tabeli nr 2 – są to zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Rawa Mazowiecka. Nie wszystkie obiekty zabytkowe ujęte w ewidencji wojewódzkiej posiadają karty ewidencyjne zabytku nieruchomego.

5.3.4. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dokumenty te zostały szczegółowo omówione w rozdziale poświęconym relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Gminna ewidencja zabytków formalnie nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2024 poz. 1292). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.). Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- **3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. [utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) określają zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego. Znowelizowane w 2019 roku rozporządzenie nakłada na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek poinformowania o zamiarze włączenia karty

ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty - wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, a także wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o włączeniu karty ewidencyjnej, wraz z odpowiednio potwierdzoną kopią takiej karty. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) nałożyło na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek niezwłocznego zawiadomienia właściciela lub posiadacza zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem. Zawiadomienia o zamiarze włączenia do gminnej ewidencji zabytków, o zamiarze wyłączenia z gminnej ewidencji zabytków oraz o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym, dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków nakładając obowiązek uzyskania pozwolenia na budowę lub rozbiórkę w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru ale ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Włączenie zabytku do gminnej ewidencji zabytków skutkuje ich ochroną (obiekty i obszary) i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w:

- miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i innych dokumentach planistycznych - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków;
- decyzji o warunkach zabudowy - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- decyzji o realizacji inwestycji drogowej, lokalizacji linii kolejowej lub realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego - wojewoda lub starosta przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków;
- prawie budowlanym – pozwolenia na budowę lub rozbiórkę uzgadniane są z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W art. 24 ustawy o ochronie zabytków opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292) ustawodawca nałożył na Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego

określenie, w drodze rozporządzenia, przesłanek, od których spełnienia jest uzależnione wyłączenie kart ewidencyjnych i adresowych z ewidencji. Wobec niezrealizowania tego obowiązku należy domniemywać, że wyłączenie zabytku z gminnej ewidencji zabytków jest możliwe w odniesieniu do zabytku, który utracił wartości, na podstawie których został włączony do ewidencji albo jego wartość nie zostanie potwierdzona w nowych ustaleniach. O wyłączeniu z gminnej ewidencji zabytków, które zostały ujęte w gminnej ewidencji zabytków na wniosek wójta (burmistrza, prezydenta miasta) decyduje wójt z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku – **w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W przypadku zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zabytek może zostać wyłączony z gminnej ewidencji zabytków po uprzednim wyłączeniu zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.**

W przypadku wyłączenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków na wójtce spoczywa obowiązek poinformowania właściciela lub posiadacza zabytku, zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Gmina Rawa Mazowiecka posiada gminną ewidencję zabytków przyjętą Zarządzeniem nr 60/2024 Wójta Gmina Rawa Mazowiecka w dniu 17 września 2024.

5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Rawa Mazowiecka

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków).

Tabela nr 2: Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rawa Mazowiecka – w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków. Stanowiska archeologiczne zostały ujęte w tabeli nr 3.

	MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	ADRES NR DZIAŁKI	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU I DATA DECYZJI	FORMA WŁASNOŚCI
1.		Kolej wąskotorowa linii Rogów-Biała Rawska	ZAWADY nr dz.: 199, BOGUSZYCE MAŁE: nr dz. 123, BOGUSZYCE: nr dz. 451, 754, KONOPNICA: nr dz. 638, PUKININ: nr dz. 74	pocz. XX w.	1000 z 31.12.1996	Samorządu; Fundacji Polskich Kolei Wąskotorowych
2.	BOGUSZYCE	Dwór, ob. budynek mieszkalny	Boguszyce nr 20, 21 obręb: BOGUSZYCE ID: 101304_2.0003.519; 757/9		ok. 1880 r.	Prywatna
3.	BOGUSZYCE	Spichlerz, ob. budynek usługowy	Boguszyce nr 21a obręb: BOGUSZYCE ID: 101304_2.0003.757/1	ok. 1925 r.		Prywatna
4.	BOGUSZYCE MAŁE	Młyn, ob. nieużytkowany	Boguszyce Małe nr 5 obręb: BOGUSZYCE MAŁE ID: 101304_2.0048.262/1	1925 r.		Prywatna
5.	DZIURDZIOLY	Obora w zagrodzie nr 25	Dziurdzioly nr 25 obręb: DZIURDZIOLY ID: 101304_2.0006.149/3	ok. 1920		Prywatna
6.	DZIURDZIOLY	Dom nr 26	Dziurdzioly nr 26 obręb: DZIURDZIOLY ID: 101304_2.0006.147	ok. 1930 r.		Prywatna
7.	GAJ	Dom nr 1	obrub: CHRUSTY ID: 101304_2.0049.1	ok. 1918 r.		Prywatna
8.	GARŁÓW	Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	obrub: GARŁÓW ID: 101304_2.0007.2; 3/2	od XVI do pocz. XX w.		Parafii
9.	GARŁÓW	Kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	obrub: GARŁÓW ID: 101304_2.0007.2	XVI w.	258/195 z 27.12.1967 r.	Parafii
10.	GARŁÓW	Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	obrub: GARŁÓW ID: 101304_2.0007.3/2	XVIII w.	762/226 z 27.12.1967 r.	Parafii
11.	GARŁÓW	Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym	obrub: GARŁÓW ID: 101304_2.0007.2	XVI w.	991/A z 01.03.1995 r.	Parafii

		pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika				
12.	GARŁÓW	Ogrodzenie wraz z bramą, furtkami, narożnymi kapliczkami w zespole kościoła	obręb: GARŁÓW ID: 101304_2.0007. 2	1898 r.		Parafii
13.	GARŁÓW	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Garłów nr 14 obręb: GARŁÓW ID: 101304_2.0007. 3/2	pocz. XX w. (1900 r.)		Parafii
14.	KONOPNICA	Aleja lipowa	obręb: KONOPNICA ID: 101304_2.0016. 269/2, 311, 574/2, 574/3, obręb: KALEŃ ID: 101304_2.0014.408	po 1866 r.	559/A z 20.06.1981 r.	Samorządu; Skarbu Państwa; Lasów Państwowych
15.	KONOPNICA / ŻYDOMICE	Aleja lipowa Konopnica-Żydomic	obręb: KONOPNICA ID: 101304_2.0016. 268/4, 268/5, 268/6 obręb: ŻYDOMICE ID: 101304_2.0047.114/7	2 poł. XIX w.	A/539 z 05.05.1980 r.	Samorządu; Skarbu Państwa
16.	KONOPNICA	Park dworski	obręb: KONOPNICA ID: 101304_2.0016. 579/18, 579/25, 579/26, 579/27	2 poł. XIX w.	A/479 z 16.09.1978 r.	Samorządu
17.	KONOPNICA	Kapliczka – krzyż przydrożny	obręb: KONOPNICA ID: 101304_2.0016. 311	1908 r.		Samorządu
18.	KSIĘŻA WOLA	Kapliczka – krzyż przydrożny	obręb: KSIĘŻA WOLA ID: 101304_2.0017.1188	1911 r.		Samorządu
19.	KURZESZYN	Zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski	obręb: STARY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.277, 546/3	pocz. XVI w., 1922 - 1924	A/512 z 08.11.1978 r.	Parafii
20.	KURZESZYN	Kościół parafialny pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w zespole kościoła	obręb: STARY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.546/3	1922 - 1924	A/512 z 08.11.1978 r.	Parafii
21.	KURZESZYN	Plebania przy kościele parafialnym pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski	obręb: STARY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.277	1924 r.	A/512 z 08.11.1978 r.	Parafii
22.	KURZESZYN	Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w zespole kościoła	obręb: STARY KURZESZYN ID: 101304_2.0051. 535, 546/3, 546/4	pocz. XVI w.		Skarbu Państwa; Samorządu; Parafii
23.	KURZESZYN	Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	obręb: STARY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.531/2	1 poł. XIX w.	880 A z 10.04.1992 r.	Parafii
24.	KURZESZYN	Dom nr 44	Kurzeszyn nr 44 obręb: STARY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.331/2	1 poł. XIX w.		Prywatna
25.	NIWNA	Park w zespole dworskim	obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.271 (między innymi)	pocz. XX w.		
26.	NIWNA	Dwór w zespole dworskim	Niwna nr 7 obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.270/3	ok. 1920 r.		Prywatna
27.	NIWNA	Oficyna w zespole dworskim	Niwna nr 6 obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.270/4	ok. 1925 r.		Prywatna
28.	NIWNA	Spichlerz w zespole dworskim	obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.270/2	ok. 1920 r.		Prywatna
29.	NIWNA	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	Niwna nr 10 obręb: NIWNA ID: 101304_2.0024.31/1	ok. 1920 r.		Samorządu
30.	NOWY KURZESZYN	Kapliczka przydrożna	obręb: NOWY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.143	1832 r.		Prywatna
31.	NOWY KURZESZYN	Kapliczka przydrożna	obręb: NOWY KURZESZYN ID: 101304_2.0051.208/4	1863 r.		Prywatna
32.	NOWY KURZESZYN	Kapliczka przydrożna	obręb: WOLUĆZA ID: 101304_2.0051.239/4	koniec XIX w.		Prywatna
33.	PODLAS	Kapliczka przydrożna	obręb: PODLAS ID: 101304_2.0005.138/1200		554/A z 25.03.1981	Skarbu Państwa; Lasów Państwowych
34.	POKRZYWNA	Zespół parkowo-folwarczny	na działkach geodez.: nr 227, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 332, 365	XIX w.		Prywatna; Krajowego Ośrodka

						Wsparcia Rolnictwa
35.	POKRZYWNA	Park w zespole dworskim	obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.365	XIX w.		Prywatna
36.	POKRZYWNA	Spichlerz w zespole dworskim	obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.365	1900 r.		Prywatna
37.	POKRZYWNA	Sześciorek w zespole dworskim	obręb: POKRZYWNA ID: 101304_2.0028.365	pocz. XX w.		Prywatna
38.	PUKININ	Szkoła	Pukinin nr 39 obręb: PUKININ ID: 101304_2.0030.787	1910 r.		Samorządu; Szkoły Podstawowej w Pukininie
39.	ROSSOCHA	Zespół pałacowo-parkowy	obręb: ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ROSSOCHA ID: 101304_2.0052. nr 9, 10, 11, 14/2, 14/4,14,5, 15, 17, 155, 158, 197	1912 – 1918/1928		Skarbu Państwa; Prywatna; Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa; Samorządu; Zakładu Doświadczalnego Rossocha Sp. z o.o.
40.	ROSSOCHA	Pałac w zespole	Rossocha nr 1a obręb: ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ROSSOCHA ID: 101304_2.0052.14/2	1918/1928	A/466 z 11.10.1977 r.	Skarbu Państwa; Prywatna
41.	ROSSOCHA	Park w zespole pałacowym	obręb: ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ROSSOCHA ID: 101304_2.0052. nr 9, 10, 11, 14/2, 14/4,14,5, 17, 158	1912 r.	A/480 z 16.09.1978 r.	Skarbu Państwa; Prywatna; Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa; Samorządu; Zakładu Doświadczalnego Sp. z o.o.
42.	ROSSOCHA	Brama wjazdowa w zespole pałacowo-parkowym	obręb: ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ROSSOCHA ID: 101304_2.0052.14/2	1912 r.		Skarbu Państwa; Prywatna
43.	ROSSOCHA	„Czworak” w pozostałościach zespołu pałacowego, ob. budynek mieszkalny	Rossocha nr 3 obręb: ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY ROSSOCHA ID: 101304_2.0052. 158	pocz. XX w.		Zakładu Doświadczalnego Rossocha Sp. z o.o.; Prywatna
44.	SOSZYCE	Kapliczka przydrożna	obręb: SOSZYCE ID: 101304_2.0033.126/1	pocz. XX w.		Samorządu
45.	STARA WOJSKA	Dom nr 34	Stara Wojska nr 34 obręb: STARA WOJSKA ID: 101304_2.0035.49	1925 r.		Prywatna
46.	STARA WOJSKA	Kapliczka przydrożna	obręb: STARA WOJSKA ID: 101304_2.0035.84	ok. 1900 r.		Samorządu
47.	STARE BYLINY	Zespół dworsko-parkowy	obręb: STARE BYLINY ID: 101304_2.0036. 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 316, 317, 318,	od poł. XIX do końca XIX w.		Prywatna
48.	STARE BYLINY	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Stare Byliny nr 20 obręb: STARE BYLINY ID: 101304_2.0036.292	poł. XIX w.	A/514 z 08.11.1978	Prywatna
49.	STARE BYLINY	Spichlerz w zespole dworsko-parkowym	obręb: STARE BYLINY ID: 101304_2.0036.290	2 poł. XIX w.	A/514 z 08.11.1978	Prywatna
50.	STARE BYLINY	Park w zespole dworsko-parkowym	obręb: STARE BYLINY ID: 101304_2.0036. 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 316, 317, 318,	koniec XIX w.		Prywatna
51.	STARE BYLINY	Kapliczka przydrożna	obręb: STARE BYLINY ID: 101304_2.0036.59	XVIII w.		Prywatna
52.	WAŁOWICE	Magazyn, ob. stacja uzdatniania wody	Wałowice nr 45 obręb: WAŁOWICE ID: 101304_2.0040.335/3	1 poł. XX w.		Samorządu
53.	WILKOWICE	Zespół dworsko-parkowy	obręb: WILKOWICE ID: 101304_2.0041. 105/1, 105/4, 107, 108, 109/2	poł. XIX w.		Prywatna; Skarbu Państwa; Spółki z o.o. „ROLIMEX”
54.	WILKOWICE	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Wilkowice nr 73 obręb: WILKOWICE ID: 101304_2.0041.107	poł. XIX w.	594/A z 28.07.1983	Prywatna
55.	WILKOWICE	Park dworski w zespole dworsko-parkowym	obręb: WILKOWICE ID: 101304_2.0041. 105/1, 105/4, 107, 108, 109/2	poł. XIX w.	A/481 z 16.09.1978	Prywatna; Skarbu Państwa; Spółki z o.o. „ROLIMEX”;

						Prywatna
56.	WILKOWICE	Oficina dworska w zespole dworsko-parkowym	Wilkowice nr 73 obręb: WILKOWICE ID: 101304_2.0041.107	ok. 1890 r.		Prywatna
57.	WILKOWICE	Brama wjazdowa w zespole dworsko-parkowym	obręb: WILKOWICE ID: 101304_2.0041.105/1, 105/4, 107, 108, 109/2	ok. 1870 r.		Prywatna
58.	WILKOWICE	Kapliczka przydrożna	obręb: WILKOWICE ID: 101304_2.0041.393	1908 r.		Prywatna
59.	WOŁUCZA	Kapliczka przydrożna	obręb: WOŁUCZA ID: 101304_2.0042.216	poł. XIX w.		Prywatna
60.	WOŁUCZA	Kapliczka przydrożna	obręb: WOŁUCZA ID: 101304_2.0042.350/4	pocz. XX w.		Samorządu
61.	ZARZECZE	Cmentarz rzymskokatolicki	obręb: ZARZECZE ID: 101304_2.0044.122	poł. XIX w.		Parafii
62.	ZAWADY	Dom nr 6	Zawady nr 6 obręb: ZAWADY ID: 101304_2.0045.34	ok. 1920 r.		Prywatna
63.	ZAWADY	Dom nr 7	Zawady nr 7 obręb: ZAWADY ID: 101304_2.0045.33	ok. 1920 r.		Prywatna
64.	ZAWADY	Obora w zagrodzie nr 7	Zawady nr 7 obręb: ZAWADY ID: 101304_2.0045.33	ok. 1925 r.		Prywatna
65.	ZAWADY	Dom nr 9	Zawady nr 9 obręb: ZAWADY ID: 101304_2.0045.102	ok. 1920 r.		Prywatna
66.	ZIELONE	Dom nr 18	Zielone nr 18 obręb: ZIELONE ID: 101304_2.0046.161	1 poł. XX w.		Prywatna
67.	ZIELONE	Stodoła w zagrodzie nr 18	Zielone nr 18 obręb: ZIELONE ID: 101304_2.0046.161	1 poł. XX w.		Prywatna

5.4.2 Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rawa Mazowiecka

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Są to więc pozostałości terenowe pradziejowego

i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Zabytki archeologiczne stanowią szczególną grupę zabytków, ponieważ są to obiekty rozproszone i występują także z dala od terenów współcześnie zamieszkałych. Zgodnie z prawem każdy obiekt archeologiczny, niezależnie od własności gruntu, na którym został odnaleziony, jest własnością państwa. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje zabytki archeologiczne za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Ta sama konwencja w preambule podkreśla, że *europejskie dziedzictwo archeologiczne, stanowiące dowód pradawnej historii, jest poważnie zagrożone zniszczeniem z powodu wzrastającej liczby projektów zagospodarowania przestrzennego, zagrożeń naturalnych, nielegalnych lub nienaukowych wykopalisk i niewystarczającej świadomości publicznej*. Rozwój cywilizacyjny przynosi coraz to nowe zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego, często nieuświadamiane w dostatecznym stopniu przez archeologów, w związku z czym brak jest wypracowanych i uzgodnionych w środowisku archeologicznym metod i sposobów ich zapobiegania. Dobra koniunktura gospodarcza powoduje przyspieszony rozwój inwestycji budowlanych w całej Polsce. Centra wielkich miast są przebudowywane, przy czym naruszane są średniowieczne i nowożytnie nawarstwienia i pozostałości architektoniczne, duże inwestycje liniowe, takie jak budowa sieci autostrad i dróg szybkiego ruchu, niosą ze sobą szybkie i nieodwołalne zniszczenie ogromnych połaci stanowisk archeologicznych, które muszą być zawczasu zbadane i zadokumentowane dla przyszłych pokoleń.

Podstawą do ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest prowadzony od 1978r. ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Program ten systematyzuje zasób wiedzy o terenie poprzez terenową prospekcję archeologiczną z uwzględnieniem informacji o wcześniejszych badaniach, zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach naukowo badawczych oraz publikacjach naukowych i popularno-naukowych.

Dokumentacja AZP stanowi zbiór otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania kraju. Do zbioru włączane są nowe karty ewidencyjne, które zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (t.j. Dz. U. 2021 poz. 56) noszą nazwy „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego lądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego morskiego”. Karty ewidencyjne zabytków archeologicznych są włączane w zasób wojewódzkiej ewidencji zabytków i dokumentacja stanowisk archeologicznych w ewidencji wojewódzkiej jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i musi być odzwierciedlana w prowadzonych przez gminy Gminnych Ewidencjach Zabytków.

Ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych przy inwestycjach związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, powinna mieć swoje odbicie w ujmowaniu zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowaniu zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

Prowadzona przez Gminy ewidencja zabytków archeologicznych ma za zadanie informowanie o obecności w danym miejscu nieruchomego zabytku archeologicznego. Zgodnie z przepisami prawa, każdy kto zamierza realizować roboty ziemne na terenie, gdzie znajdują się zabytki archeologiczne, prowadzić roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub ewidencji zabytków objętym ochroną na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, planuje zmiany charakteru dotychczasowego przeznaczenia terenu, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub uszkodzenia zabytku archeologicznego (stanowiska archeologicznego), jest zobowiązany przeprowadzić (czyli sfinansować) badania archeologiczne w zakresie ustalonym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych reguluje art. 31 ustawy o ochronie zabytków, w myśl którego osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Zgodnie zaś z art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Zatem obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych istnieje tylko wówczas, kiedy występuje ryzyko przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego i o ile przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Na terenie Gminy Rawa Mazowiecka zlokalizowano 359 stanowisk archeologicznych, które znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi (tabela nr 3). 7 stanowisk nie posiada dokładnej lokalizacji geoprzestrzennej i zostały one wyróżnione cieniowaniem w kolorze żółtym w tabeli nr 3.

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rawa Mazowiecka, została odkryta podczas badań powierzchniowych przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) i stanowiska zostały zlokalizowane na następujących arkuszach AZP:

- 65-58 (17 stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze przeprowadzono jesienią 2003 r.
- 65-59 (110 stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze prowadzono w 1983 r, 1984, 1992, 1994, 1995 oraz na jesieni 2010 r. Na obszarze tym znajduje się średniowieczne grodzisko w Kurzeszynie, na którym w latach 1984-1985 oraz w 1999 r. przeprowadzono badania wykopaliskowe. Pierwotnie zespół obronny składał się z kopca otoczonego odcinkiem wału I, odciętego od wysoczyzny suchą fosą. Kolejne dwa koncentryczne wały wsparte były krańcami o krawędzie wysoczyzny. W trakcie badań zadokumentowano obecność budynku centralnego i dwóch mu towarzyszących oraz szczegóły konstrukcyjne wałów I i II.
- 65-60 (21 stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze przeprowadzono jesienią 2009 r.
- 66-58 (4 stanowiska na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze przeprowadzono wiosną 1983 r.
- 66-59 (130 stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze przeprowadzono jesienią 2009 r. Z obszaru tego pochodzą znaleziska z XIX w.: w 1855 r. w Wałowicach odkryto „skarby” ludności kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu (siekiery, groty oszczepów); w Pukininie natrafiono na cmentarzysko kultury łużyckiej z epoki brązu badane w 1898 r. i 1900 przez M. Wawrzeńskiego. Na obszarze tym przeprowadzono badania powierzchniowe przez pracowników Uniwersytetu Łódzkiego w listopadzie 1967 r. a także badania powierzchniowe w ramach AZP w latach 1983 oraz 1997. W maju 2008 w Konopnicy prowadzono archeologiczne badania wyprzedzające przebudowę drogi krajowej nr 8.
- 66-60 (2 stanowiska na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze były prowadzone jesienią 1980 r., nie odkryto wówczas żadnych stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowiecka, oraz jesienią 2023 r., które doprowadziły do ujawnienia dwóch stanowisk na terenie gminy
- 67-58 (11 stanowisk na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze przeprowadzono jesienią 1984 r. Z obszaru tego znane jest jedno stanowisko w Księżej Woli odkryte na przełomie XIX/XX w.
- 67-59 (64 stanowiska na terenie gminy Rawa Mazowiecka) – badania powierzchniowe w ramach AZP na tym obszarze przeprowadzono jesienią 2011 r. Na obszarze tym w 1967 r. prowadzone były badania powierzchniowe przez Katedrę Archeologii Polski Uniwersytetu Łódzkiego i Muzeum w Rawie Mazowieckiej oraz w 1983 r. badania powierzchniowe w ramach AZP przeprowadzone przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Stanowiska archeologiczne dostarczają nam podstawowej wiedzy o osadnictwie na przestrzeni pradziejów i pozwalają nam wnioskować o najdawniejszych dziejach Gminy Rawa Mazowiecka. Miejsca stanowisk archeologicznych podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej. Dlatego wszelkie planowane inwestycje lub trwałe przekształcenia terenu musi być uzgadniane z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Łodzi, który może wskazać na konieczność przeprowadzenia przed inwestycyjnych badań archeologicznych lub/i nadzorów archeologicznych nad prowadzonymi pracami ziemnymi.

GMINA RAWA MAZOWIECKA: STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE NA TLE PODZAIŁU NA ARKUSZE ARCHEOLOGICZNEGO ZDJĘCIA POLSKI (AZP)

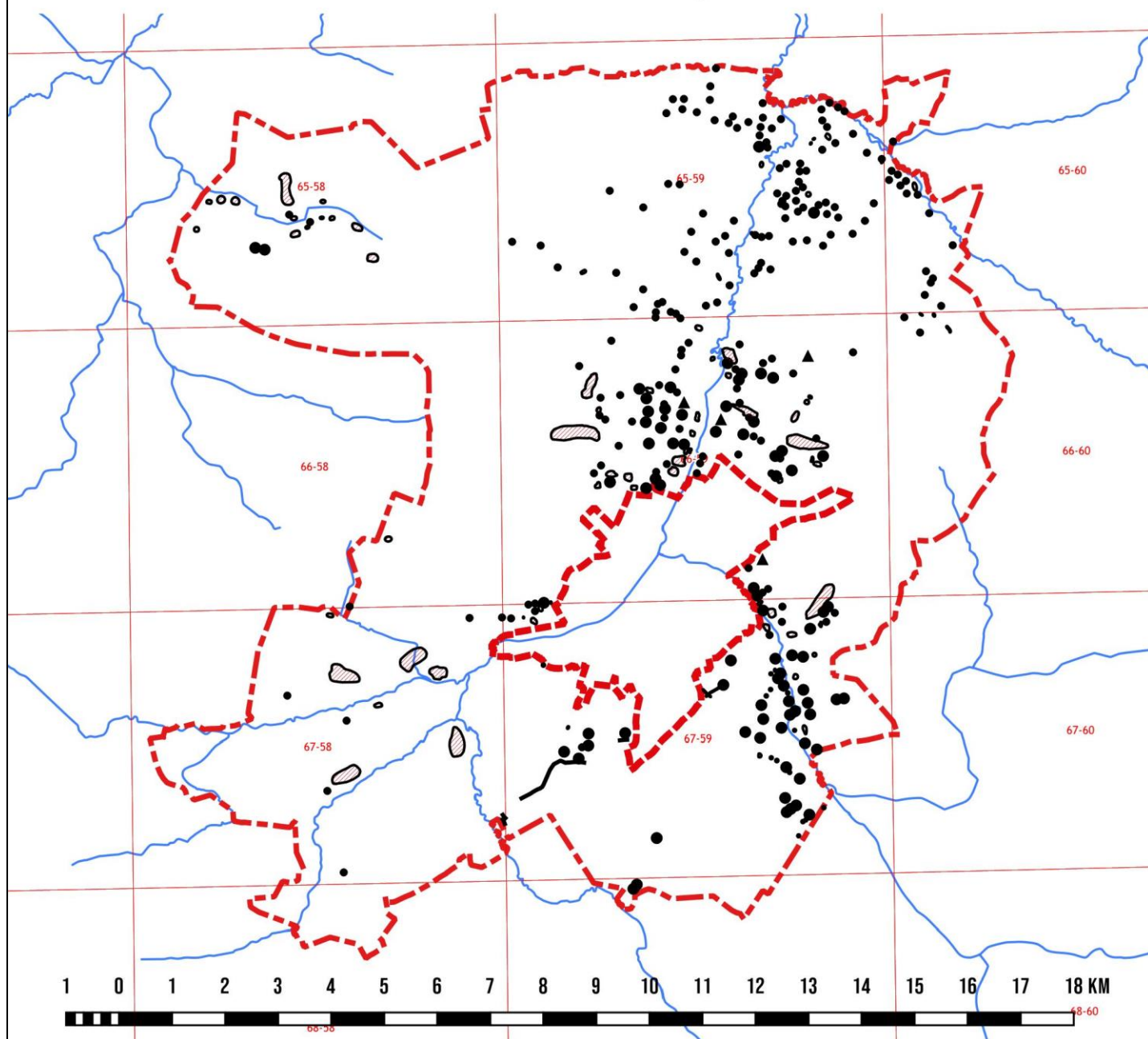

Tabela 3 : Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków. Cieniowaniem wyróżniono te stanowiska, których lokalizacja nie została potwierdzona podczas badań Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP)

	MIEJSCOWOŚĆ ZWERYFIKOWANA NAZWA MIEJSCOWOŚCI	MIEJSCOWOŚĆ NAZWA W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW	NR STAN. W MIEJSC.	OBSZAR AZP	NR STAN. NA OBSZARZE	FUNKCJA - CHRONOLOGIA
1.		<i>miejsc. nieznana</i>	?	66-59	35	znalezisko luźne – neolit?
2.		<i>miejsc. nieznana</i>	?	66-59	36	znalezisko luźne – wcz. średniowiecze (VI-VII w.)
3.		Bogusławki	1	67-59	2	nieokreślone
4.	BOGUSŁAWKI DUŻE	Leopoldów	(1)*	67-59	21	ślad osadn. - nowożytność
5.	BOGUSŁAWKI DUŻE / MATYLDÓW	Bogusławki Duże	1	67-59	46	osada - nowożytność
6.	BOGUSŁAWKI DUŻE	Bogusławki Duże	2	67-59	63	ślad osadn. - pradzieje osada - nowożytność
7.	BOGUSŁAWKI DUŻE	Bogusławki Duże	3	67-59	77	osada - nowożytność
8.	BOGUSŁAWKI DUŻE	Bogusławki Duże	4	67-59	78	ślad osadn. – k. łużycka ślad osadn. - nowożytność
9.	BOGUSŁAWKI MAŁE	Bogusławki Małe	1	67-59	79	osada - nowożytność
10.	BOGUSŁAWKI MAŁE	Bogusławki Małe	2	67-59	35	osada - nowożytność
11.	BOGUSŁAWKI MAŁE	Bogusławki Małe	3	67-59	59	ślad osadn. - nowożytność
12.	BOGUSŁAWKI MAŁE	Bogusławki Małe	4	67-59	58	osada - nowożytność
13.	BOGUSŁAWKI MAŁE	Bogusławki Małe	5	67-59	57	znalezisko luźne - I, II wojna światowa
14.	BOGUSŁAWKI MAŁE	Bogusławki Małe	6	67-59	56	ślad osadn. - nowożytność
15.	BOGUSZYCE	Boguszyce	1	66-58	8	ślad osadn. - pradzieje
16.	BOGUSZYCE	Boguszyce	4	66-59	52	osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
17.	BOGUSZYCE	Boguszyce	5	66-59	53	ślad osadn. – neolit-wcz. ep. brązu
18.	BOGUSZYCE	Boguszyce	6	66-59	54	ślad osadn. – neolit-wcz. ep. brązu osada – okres halsztacki (k. łużycka)
19.	BOGUSZYCE	Boguszyce	7	66-59	55	osada – okres halsztacki (k. łużycka) osada – wcz. średniowiecze (X-XI w.)
20.	BOGUSZYCE	Boguszyce	9	66-59	57	ślad osadn. - okres halsztacki (k. łużycka)
21.	BOGUSZYCE	Boguszyce	10	66-59	58	ślad osadn. – ep. kamienia – wcz. ep. brązu
22.	BOGUSZYCE	Boguszyce	11	66-59	59	ślad osadn. – późny ok. lateński (k. przeworska) ślad osadn. – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.) osada – nowożytność (XVII-XVIII w.)
23.	BOGUSZYCE	Boguszyce	12	66-59	60	ślad osadn. – neolit-wcz. ep. brązu osada – późny ok. wpływów rzymskich (k. przeworska)

24.	BOGUSZYCE	Boguszyce	13	66-59	61	osada – późny ok. wpływów rzymskich (k. przeworska)
25.	BOGUSZYCE	Boguszyce	14	66-59	62	osada – okres halszacki (k. łużycka)
26.	BOGUSZYCE MAŁE	Boguszyce	(2)*	67-58	5	ślad osadn. – ok. wp. rzymskich (k. przeworska?) osada – XV-XVII w.
27.	BYSZEWICE	Byszewice	1	67-59	3	ślad osadn. – ep. kamienia ślad osadn. - nowożytność
28.	BYSZEWICE	Byszewice	2	67-59	4	osada – neolit osada – epoka brązu osada - średniowiecze ślad osadn. – późne średniowiecze
29.	BYSZEWICE	Byszewice	3	67-59	5	ślad osadn. – ep. kamienia ślad osadn. – średniowiecze (XII-XIV w.) ślad osadn. – nowożytność (XVII-XVIII w.) ślad osadn. - nowożytność
30.	BYSZEWICE	Byszewice	4	67-59	6	ślad osadn. – okres halszacki/ok. lateński (k. łużycka) osada – średniowiecze-nowożytność (XIV-XVI w.) osada - nowożytność
31.	BYSZEWICE	Byszewice	5	67-59	7	ślad osadn. – ep. brązu-ep. żelaza ślad osadn. – średniowiecze (XIII-XIV w.) ślad osadn. - nowożytność
32.	BYSZEWICE	Byszewice	6	67-59	8	ślad osadn. – mezolit ślad osadn. – epoka kamienia ślad osadn. - pradzieje osada – ep. brązu-wcz. ep. żelaza (k. łużycka) ślad osadn. - nowożytność
33.	BYSZEWICE	Byszewice	7	67-59	67	ślad osadn. - nowożytność
34.	BYSZEWICE	Byszewice	8	67-59	69	ślad osadn. – k. łużycka
35.	BYSZEWICE	Byszewice	9	67-59	68	ślad osadn. - nowożytność
36.	BYSZEWICE	Byszewice	10	67-59	84	ślad osadn. - nowożytność
37.	BYSZEWICE / MATYLDÓW	Byszewice	11	67-59	66	ślad osadn. - nowożytność
38.	BYSZEWICE	Byszewice	12	67-59	83	ślad osadn. - nowożytność
39.	BYSZEWICE	Byszewice	13	67-59	98	ślad osadn. – k. łużycka ślad osadn. - nowożytność
40.	BYSZEWICE	Byszewice	14	67-59	99	ślad osadn. – ep. kamienia ślad osadn. - średniowiecze ślad osadn. – p. średniowiecze/nowożytność
41.	BYSZEWICE	Byszewice	15	67-59	105	ślad osadn. - nowożytność
42.	BYSZEWICE	Ossowice	(1)*	67-59	9	ślad osadn. – ep. kamienia ślad osadn. – wczesne średniowiecze
43.	BYSZEWICE	Matyldów	(1)*	67-59	16	ślad osadn.-okres halszacki/ok. lateński osada – ok. wpływów rzymskich (k. przeworska) osada – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.)
44.	CHRUSTY	Chrasty Nowe	(1)*	67-59	45	ślad osadn. – pradzieje osada – p. średniowiecze/nowożytność
45.	CHRUSTY	Podlas	(3)*	67-59	40	osada - nowożytność
46.	CHRUSTY	Podlas	(4)*	67-59	41	ślad osadn. - nowożytność
47.	DZIURDZIOŁY	Dziurdzioły	1	67-58	12	ślad osadn. – wcz. ep. brązu?
48.	DZIURDZIOŁY	Dziurdzioły	2	67-58	13	osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
49.	DZIURDZIOŁY	Byliny Stare	(1)*	67-58	2	ślad osadn. – ok. wp. rzymskich (k. przeworska)
50.	GAJ	Kurzeszyn Nowy	(4)*	65-59	12	ślad osadn. – wcz. średniowiecze ślad osadn. - nowożytność
51.	GAJ	Rogowiec	(4)*	65-59	88	ślad osadn. - nowożytność
52.	GARŁÓW	Boguszyce	(1)*	67-58	4	osada – późne średniowiecze (k. XV w.)
53.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	1	67-59	13	osada – wcz. średniowiecze ślad osadn. - nowożytność
54.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	4	67-59	51	skrzyżowanie dróg – XIX-XX w.
55.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	5	67-59	52	ślad osadn. - nowożytność

56.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	6	67-59	82	śląd osadn. - nowożytność
57.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	7	67-59	70	śląd osadn. - nowożytność
58.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	8	67-59	71	śląd osadn. – pradzieje śląd osadn. – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadn. - nowożytność
59.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	9	67-59	81	śląd osadn. - pradzieje śląd osadn. - nowożytność
60.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	10	67-59	72	śląd osadn. - nowożytność
61.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	11	67-59	73	osada - nowożytność
62.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	12	67-59	80	śląd osadn. - nowożytność
63.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	13	67-59	74	śląd osadn. – okres halszacki/ok. lateński śląd osadn. - nowożytność
64.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	14	67-59	75	osada - nowożytność
65.	GLUCHÓWEK	Głuchówek	15	67-59	76	śląd osadn. - nowożytność
66.	HELENÓW	Kurzeszyn Stary	(9)*	65-59	32	śląd osadn. - nowożytność
67.	JULIANÓW	Julianów	1	66-59	33	osada – średniowiecze-nowożytność
68.	JULIANÓW	Julianów	3	66-59	177	śląd osadn. - pradzieje
69.	JULIANÓW RADUCKI	Julianów Raducki	1	65-60	107	śląd osadn. – ok. wpł. rzymskich? (k. przeworska) śląd osadn. – nowożytność
70.	KALEŃ	Kaleń	1	66-60	26	osada – późne średniowiecze – nowożytność (XV-XVII w.)
71.	KALEŃ	Kaleń	2	66-60	27	osada – nowożytność (XVII-XVIII w.)
72.	KALISZKI	Kaliszki	1	67-58	6	osada – nowożytność (XVII w.)
73.	KALISZKI	Kolonia Zawady	(1)*	67-58	7	śląd osadn. – ok. wp. rzymskich (k. przeworska)
74.		Konopnica	1	66-59	25	znalezisko luźne – nieokreślone
75.	KONOPNICA	Konopnica	2	66-59	26	osada – nowożytność (XVI-XVIII w.)
76.	KONOPNICA	Konopnica	3	66-59	41	śląd osadn. – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) osada – późne średn./nowożytność (XV-XVII w.)
77.	KONOPNICA	Konopnica	4	66-59	42	osada – późne średn./nowożytność (XV-XVII w.)
78.	KONOPNICA	Konopnica	5	66-59	43	śląd osadn. – nowożytność (XVI-XVIII w.)
79.	KONOPNICA	Konopnica	6	66-59	161	osada – ep. brązu- okres halszacki (k. łużycka)
80.	KONOPNICA	Konopnica	7	66-59	162	osada – neolit (KPL) śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu osada – halszacki (k. łużycka) śląd osadn. – wcz. średniowiecze (XI-XIII w.) osada – późne średn.-nowożytność (XV-XVII w.)
81.	KONOPNICA	Konopnica	8	66-59	163	osada – późne średn.-nowożytność (XV-XVII w.)
82.	KONOPNICA	Konopnica	9	66-59	164	osada – okres halszacki (k. łużycka) osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
83.	KONOPNICA	Konopnica	10	66-59	165	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. – okres halszacki? (k. łużycka?)
84.	KONOPNICA	Konopnica	11	66-59	166	śląd osadn. – pradzieje
85.	KONOPNICA	Konopnica	12	66-59	167	śląd osadn. – wcz. średniowiecze śląd osadn. – późne średniowiecze osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
86.	KONOPNICA	Konopnica	13	66-59	168	śląd osadn. – eneolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – późny ok. wpływów rzymskich (k. przeworska)
87.	KONOPNICA	Konopnica	14	66-59	169	śląd osadn. – pradzieje
88.	KONOPNICA	Konopnica	15	66-59	170	śląd osadn. – ep. brązu-okres halszacki (k. łużycka)
89.	KONOPNICA	Konopnica	16	66-59	171	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – ok. lateński (k. przeworska)
90.	KONOPNICA	Niwna	(11)*	66-59	133	śląd osadn. – wcz. średniowiecze
91.	KONOPNICA	Żydomice	(12)*	66-59	149	śląd osadn.- pradzieje
92.	KONOPNICA	Żydomice	(13)*	66-59	150	śląd osadn. – wcz. ep. brązu?

93.	KONOPNICA	Żydomice	(14)*	66-59	151	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka) śląd osadn. – późne średniowiecze
94.	KONOPNICA	Żydomice	(15)*	66-59	152	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
95.	KONOPNICA	Żydomice	(16)*	66-59	153	śląd osadn. – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
96.	KONOPNICA	Żydomice	(17)*	66-59	154	śląd osadn. – pradzieje osada – późne średniowiecze osada – nowożytność (XVI-XVIII w.)
97.	KONOPNICA	Żydomice	(18)*	66-59	155	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu
98.	KONOPNICA	Żydomice	(19)*	66-59	156	śląd osadn. – pradzieje
99.	KONOPNICA	Żydomice	(20)*	66-59	157	śląd osadn. – II ok. ep. brązu? (k. trzciniecka?)
100.	KONOPNICA	Żydomice	(25)*	66-59	185	śląd osadn. – neolit-ep. brązu
101.	KONOPNICA	Żydomice	(26)*	66-59	187	śląd osadn. - pradzieje
102.		Księża Wola	1	67-58	1	osada? – neolit?
103.	KSIEŻA WOLA	Księża Wola	2	67-58	14	osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
104.	KURZESZYNEK	Kurzeszynek	1	65-59	2	śląd osadn. – ep. kamienia śląd osadn. – średniowiecze
105.	KURZESZYNEK	Kurzeszynek	3	65-59	72	śląd osadn.- ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
106.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(2)*	65-59	66	śląd osadn. - pradzieje śląd osadn. – nowożytność
107.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(30)*	65-59	65	śląd osadn. – nowożytność
108.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(31)*	65-59	67	śląd osadn. – p. średniowiecze/nowożytność
109.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(32)*	65-59	68	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu
110.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(33)*	65-59	69	śląd osadn. –nowożytność
111.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(34)*	65-59	73	osada – p. średniowiecze/nowożytność
112.	KURZESZYNEK	Kurzeszyn Stary	(35)*	65-59	74	śląd osadn. –nowożytność
113.	LEOPOLDÓW	Leopoldów	2	67-59	22	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
114.	LEOPOLDÓW	Leopoldów	3	67-59	23	śląd osadn. – pradzieje
115.	LINKÓW	Linków	1	65-59	94	śląd osadn. - nowożytność
116.	LINKÓW	Pokrzywna	(8)*	65-59	92	śląd osadn. - nowożytność
117.	MAŁGORZATÓW	Małgorzatów	1	67-58	11	śląd osadn. – ep. kamienia
118.	NIWNA	Niwna	1	66-59	28	osada – okres halsztacki (k. łużycka) osada – wczesne średniowiecze osada - średniowiecze
119.	NIWNA	Niwna	2	65-59	8	osada – okres halsztacki (k. łużycka) śląd osadn. – k. łużycka osada – k. przeworska śląd osadn. - wcz. średniowiecze osada - średniowiecze
120.	NIWNA	Niwna	4	66-59	126	osada – I-II ok. ep. brązu (k. trzciniecka?)
121.	NIWNA	Niwna	5	66-59	127	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu
122.	NIWNA	Niwna	6	66-59	128	śląd osadn. – ok. wpływów rzymskich? (k. przeworska?)
123.	NIWNA	Niwna	7	66-59	129	śląd osadn. – ep. kamienia osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka) osada – późne średniowiecze osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
124.	NIWNA	Niwna	8	66-59	130	śląd osadn. – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.)
125.	NIWNA	Niwna	9	66-59	131	osada – ep. kamienia osada – neolit (KPL) osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka) osada – p. okr. lateński – p. ok. wpł. rzymskich (k. przeworska) osada – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.)
126.	NIWNA	Niwna	10	66-59	132	śląd osadn – eneolit-ep. brązu osada – okres halsztacki (k. łużycka) osada – średniowiecze (XII-XIV w.)
127.	NIWNA	Niwna	12	66-59	134	śląd – halsztacki (k. łużycka)

						osada – późne średniowiecze
128.	NIWNA	Niwna	13	66-59	135	śląd osadn. – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) osada – okres halsztacki (k. łużycka)
129.	NIWNA	Niwna	14	65-59	106	śląd osadn. – wcz. średniowiecze (VIII/IX w.)
130.	NIWNA	Niwna	15	65-59	102	śląd osadn. - nowożytność
131.	NIWNA	Kolonia Sucha	(1)*	66-59	32	śląd osadn. – ok. wpływów rzymskich? (k. przeworska)
132.	NIWNA	Kolonia Sucha	(2)*	66-59	136	osada – eneolit-wcz. ep. brązu (KAK?) osada – okres halsztacki-ok. lateński (k. łużycka)
133.	NIWNA	Kolonia Sucha	(3)*	66-59	137	śląd osadn. – okres halsztacki – ok. lateński (k. łużycka)
134.	NIWNA / ŻYDOMICE	Kolonia Sucha	(4)*	66-59	138	śląd osadn. – ep. kamienia – ep. brązu śląd osadn. - II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
135.	NIWNA	Kolonia Wałowice	(1)*	66-59	118	śląd osadn. – eneolit-wcz. ep. brązu (k. mierzanowicka?)
136.	NIWNA	Kolonia Wałowice	(2)*	66-59	119	obozowisko – wcz. ep. brązu
137.	NIWNA	Kolonia Wałowice	(3)*	66-59	123	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
138.	NIWNA	Kolonia Wałowice	(4)*	66-59	124	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu
139.	NIWNA	Kolonia Wałowice	(5)*	66-59	125	śląd osadn. – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
140.	NOWA WOJSKA	Wojska Nowa	1	65-58	27	śląd osadn. – nieokreślony osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
141.	NOWA WOJSKA	Wojska	(4)*	65-58	45	śląd osadn. – pradzieje punkt osadn. – wcz. średniowiecze
142.	NOWA ROSSOCHA	Nowa Rosocha	1	65-59	87	śląd osadn. - nowożytność
143.	NOWY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	2	65-59	10	śląd osadn. – k. łużycka
144.	NOWY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	3	65-59	11	osada? – okres halsztacki-ok. lateński (k. łużycka?/ k. pomorska)
145.	NOWY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	6	65-59	14	cmentarzysko – wcz. ok. lateński (k. grobów kłoszowych) osada – ok. wp. rzymskich (k. przeworska) osada – wcz. średniowiecze śląd osadn. - nowożytność
146.	NOWY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	7	65-59	107	śląd osadn. - nowożytność
147.	NOWY KURZESZYN	Pokrzywna	(6)*	65-59	109	śląd osadn. – ep. kam-ep. brązu śląd osadn. - nowożytność
148.	NOWY KURZESZYN	Rogowiec	(1)*	65-59	86	osada – wcz. ep. żelaza
149.	NOWY KURZESZYN	Rogowiec	(2)*	65-59	110	śląd osadn. – ep. brązu
150.	NOWY KURZESZYN	Rogowiec	(3)*	65-59	85	śląd osadn. - nowożytność
151.	PASIEKA WAŁOWSKA / WAŁOWICE	Pasieka Wałowska	(1)*	66-59	29	osada – nowożytność (XVI-XVIII w.)
152.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	2	66-59	87	osada – okres halsztacki-wcz. ok. lateński (k. łużycka)
153.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	3	66-59	88	osada – wcz. średniowiecze (XI-XIII w.)
154.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	4	66-59	89	osada – okres halsztacki (k. łużycka) osada – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.)

155.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	5	66-59	90	osada – ok. wpływów rzymskich (k. przeworska)
156.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	6	66-59	91	osada – późny ok. wpł. rzymskich (k. przeworska) osada – nowożytność (XVI-XVIII w.)
157.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	7	66-59	92	śląd osadn. – okres halszacki (k. łużycka)
158.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	8	66-59	93	osada – ok. lateński-ok. wpł. rzymskich? (k. przeworska) śląd osadn. – p. średniowiecze-nowożytność (XV-XVII w.)
159.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	9	66-59	94	śląd osadn. – ep. brązu? (k. łużycka)
160.	PASIEKA WAŁOWSKA	Pasieka Wałowska	10	66-59	106	śląd osadn. – neolit (KPL)
161.	PODLAS	Podlas	1	67-59	60	wał graniczny – XVIII-XIX w.
162.	PODLAS	Podlas	2	67-59	61	śląd osadn. - nowożytność
163.	PODLAS	Podlas	5	67-59	39	osada - nowożytność
164.	PODLAS	Podlas	6	67-59	38	śląd osadn. - nowożytność
165.	PODLAS	Podlas	7	67-59	37	śląd osadn. – ep. kamienia/ep. brązu
166.	PODLAS / CHRUSTY	Podlas	8	67-59	42	wał graniczny – XVIII-XIX w.
167.	PODLAS	Podlas	9	67-59	29	osada - nowożytność
168.	PODLAS	Chrusty Stare	(1)*	67-59	65	okop – I, II wojna światowa
169.	PODLAS	Chrusty Stare	(2)*	67-59	64	okop – I, II wojna światowa
170.	POKRZYWNA	Pokrzywna	1	65-59	6	śląd osadn. – pradzieje śląd osadn. – ok. wpł. rzymskich śląd osadn. - nowożytność
171.	POKRZYWNA	Pokrzywna	2	65-59	7	śląd osadn.- pradziej osada – nowożytność (XVIII-XIX w.) śląd osadn. - nowożytność
172.	POKRZYWNA / NOWY KURZESZYN	Pokrzywna	3	65-59	103	śląd osadn.- ep. kamienia-ep. brązu osada – k. łużycka śląd osadn. - nowożytność
173.	POKRZYWNA	Pokrzywna	4	65-59	5	śląd osadn. – wcz. ok. lateński (k. grobów podkłoszowych)
174.	POKRZYWNA	Pokrzywna	5	65-59	9	osada – III ok. ep. brązu-okres halszacki D (k. łużycka) śląd osadn. - nowożytność
175.	POKRZYWNA	Pokrzywna	7	65-59	91	śląd osadn. - pradzieje
176.	POKRZYWNA	Pokrzywna	9	65-59	93	śląd osadn. - nowożytność
177.	POKRZYWNA	Pokrzywna	10	65-59	100	śląd osadn. - okres wpływów rzymskich (k. przeworska) śląd osadn. - nowożytność
178.	POKRZYWNA	Pokrzywna	11	65-59	101	śląd osadn. - nowożytność
179.	POKRZYWNA	Pokrzywna	12	65-59	104	śląd osadn.- neolit (KAK)
180.	POKRZYWNA	Pokrzywna	13	65-59	105	śląd osadn. - nowożytność
181.	POKRZYWNA	Pokrzywna	14	65-59	108	śląd osadn. – p. średniowiecze/newożytność
182.	POKRZYWNA	Niwna	(16)*	65-59	95	śląd osadn. - nowożytność
183.	POKRZYWNA	Niwna	(17)*	65-59	96	śląd osadn. - nowożytność
184.	POKRZYWNA	Niwna	(18)*	65-59	97	śląd osadn. -k. przeworska
185.	POKRZYWNA	Niwna	(19)*	65-59	98	śląd osadn. – k. łużycka śląd osadn. – k. przeworska śląd osadn. - średniowiecze
186.	POKRZYWNA	Niwna	(20)*	65-59	99	śląd osadn. - pradzieje śląd osadn. - nowożytność
187.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	1	65-60	3	śląd osadnictwa – wcz. średniowiecze śląd osadnictwa - nowożytność

188.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	2	65-60	28	śląd osadnictwa – ok. wpl. rzymskich? (k. przeworska?)
189.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	4	65-60	62	śląd osadn.- nowożytność
190.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	5	65-60	63	śląd osadn.- nowożytność
191.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	6	65-60	64	śląd osadn.- nowożytność
192.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	7	65-60	65	śląd osadn.- nowożytność
193.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	8	65-60	66	śląd osadn.- neolit (KPL)
194.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	9	65-60	67	śląd osadn.- nowożytność
195.	PRZEWODOWICE	Przewodowice	10	65-60	68	śląd osadn.- p. średniowiecze/nowożytność
196.	PRZEWODOWICE	Kurzeszyn Stary	(22)*	65-59	48	śląd osadn. – nowożytność
197.	PRZEWODOWICE	Kurzeszyn Stary	(23)*	65-59	49	śląd osadn. – nowożytność
198.	PRZEWODOWICE	Papiernia	(5)*	65-59	51	śląd osadn. – p. średniowiecz śląd osadn. – nowożytność pole bitwy – I wojna światowa
199.		Pukinin	1	66-59	23	cmentarzysko – ep. brązu (k. łużycka)
200.	PUKININ	Pukinin	2	66-59	24	osada – nowożytność
201.	PUKININ	Pukinin	3	66-59	34	osada – ok. wpływów rzymskich (k. przeworska)
202.	PUKININ	Pukinin	4	66-59	69	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu osada – halsztacki-wcz. ok. lateński (k. łużycka)
203.	PUKININ	Pukinin	5	66-59	70	śląd osadn. -ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
204.	PUKININ	Pukinin	6	66-59	71	osada – okres halsztacki (k. łużycka)
205.	PUKININ	Pukinin	7	66-59	72	osada – ok. lateński (k. przeworska)
206.	PUKININ	Pukinin	8	66-59	73	śląd osadn. – eneolit-wcz. ep. brązu
207.	PUKININ	Pukinin	9	66-59	74	osada – ok. wpływów rzymskich (k. przeworska)
208.	PUKININ	Pukinin	10	66-59	75	osada – okres halsztacki (k. łużycka)
209.	PUKININ	Pukinin	11	66-59	76	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – późne średniowiecze-nowożytność
210.	PUKININ	Pukinin	12	66-59	77	śląd osadn – ep. brązu (k. łużycka)
211.	PUKININ	Pukinin	13	66-59	79	śląd osadn. – ep. brązu (k. łużycka) osada – późne średniowiecze (XIII-XV w.) osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
212.	PUKININ	Pukinin	14	66-59	80	osada – ep. brązu-halsztacki (k. łużycka) osada – późne średniowiecze
213.	PUKININ	Pukinin	15	66-59	81	osada – wcz. średniowiecze (XI-XIII w.)
214.	PUKININ	Pukinin	16	66-59	82	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
215.	PUKININ	Pukinin	17	66-59	83	śląd osadn. – okres halsztacki-wcz. ok. lateński (k. łużycka)
216.	PUKININ	Pukinin	18	66-59	84	śląd osadn.- neolit (KPL) osada – okres halsztacki (k. łużycka)
217.	PUKININ	Pukinin	19	66-59	85	osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
218.	PUKININ	Pukinin	20	66-59	183	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
219.	PUKININ	Byszewice	(16)*	67-59	101	śląd osadn. – ep. żelaza śląd osadn. - nowożytność
220.	PUKININ	Byszewice	(17)*	67-59	100	śląd osadn. - nowożytność
221.	PUKININ	Byszewice	(18)*	67-59	102	osada - nowożytność
222.	PUKININ	Głuchówek	(2)*	66-59	51	śląd osadn. – mezolit? (k. janisławicka?) osada – ok. wpływów rzymskich (k. przeworska) osada – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.)
223.	PUKININ	Głuchówek	(3)*	66-59	78	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – ep. brązu (k. łużycka)
224.	SOSZYCE	Soszyce	1	66-58	15	osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
225.	SOSZYCE / ZŁOTA (GM. GŁUCHÓW)	Zawady	(2)*	66-58	3	śląd osadn. – pradzieje (ok. wpl. rzymskich? - k. przeworska?)
226.	STARA WOJSKA	Wojska	(1)*	65-58	21	śląd osadn. – nieokreślony osada – XIV-XVI w.

227.	STARA WOJSKA / NOWA WOJSKA	Wojska	(2)*	65-58	22	śląd osadn. – nieokreślony osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
228.	STARA WOJSKA	Wojska	(3)*	65-58	23	śląd osadn. – pradzieje osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
229.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	1	65-59	1	grodzisko – koniec XIII – 1 poł. XIV w.
230.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	3	65-59	62	śląd osadn. - pradzieje śląd osadn. – nowożytność
231.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	4	65-59	40	osada – ok. lateński śląd osadn. – nowożytność
232.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	5	65-59	45	śląd osadn. – nowożytność
233.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	6	65-59	26	śląd osadn. – ok. wpł rzymskich śląd osadn. – nowożytność
234.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	7	65-59	27	śląd osadn. – nowożytność
235.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	8	65-59	28	osada – późne średniowiecze
236.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	10	65-59	33	śląd osadn. - średniowiecze śląd osadn. - nowożytność
237.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	11	65-59	34	śląd osadn. - nowożytność
238.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	12	65-59	35	śląd osadn. – p. średniowiecze/nowożytność
239.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	13	65-59	36	śląd osadn. – p. średniowiecze/nowożytność
240.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	14	65-59	37	śląd osadn. – nowożytność
241.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	15	65-59	38	śląd osadn. – epoka kamienia-epoka brązu śląd osadn. – p. średniowiecze/nowożytność
242.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	16	65-59	39	śląd osadn. - nieokreślony śląd osadn. – nowożytność
243.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	17	65-59	41	śląd osadn. - nowożytność
244.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	18	65-59	42	śląd osadn. – p. średniowiecze/nowożytność
245.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	19	65-59	43	śląd osadn. – nowożytność
246.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	20	65-59	44	śląd osadn. – średniowiecze śląd osadn. – nowożytność pole bitwy – I lub II wojna światowa
247.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	21	65-59	47	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. – nowożytność
248.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	24	65-59	50	śląd osadn. – nowożytność
249.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	25	65-59	25	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. – nowożytność
250.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	26	65-59	60	śląd osadn. – nowożytność
251.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	27	65-59	61	śląd osadn. – średniowiecze śląd osadn. – p. średniowiecze-nowożytność pole bitwy – II wojna światowa
252.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	28	65-59	63	śląd osadn. – nowożytność
253.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	29	65-59	64	śląd osadn. – późne średniowiecze śląd osadn. – nowożytność

254.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Stary	36	65-59	46	śląd osadn. – nowożytność
255.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	5	65-59	13	osada – XIII/XIV-XV w. osada – nowożytność (XVII w.) śląd osadnictwa - nowożytność
256.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	8	65-59	18	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. - nowożytność
257.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	10	65-59	15	śląd osadn. - nowożytność
258.	STARY KURZESZYN	Kurzeszyn Nowy	13	65-59	19	śląd osadn. – późny neolit śląd osadn. – nowożytność pole bitwy – I lub II wojna światowa
259.	STARY KURZESZYN	Helenów	(1)*	65-59	29	śląd osadn. – późny neolit
260.	STARY KURZESZYN	Helenów	(2)*	65-59	30	śląd osadn. – nowożytność
261.	STARY KURZESZYN	Helenów	(3)*	65-59	31	śląd osadn. – ep. kamienie-ep. brązu
262.	ŚWINICE / OSSOWICE (GM. CIELĄDZ)	Świnice	1	67-59	88	cmmentarzysko - okres halsztacki
263.	ŚWINICE	Świnice	2	67-59	87	śląd osadn. – k. łużycka nieokreślony - nieokreślony
264.	ŚWINICE	Świnice	3	67-59	86	osada – nowożytność
265.	ŚWINICE	Świnice	4	67-59	85	osada – późne średniowiecze
266.	ŚWINICE	Świnice	7	67-59	91	osada – nowożytność
267.		Wałowice	1	66-59	30	skarb – III ok. ep. brązu (k. łużycka)
268.	WAŁOWICE	Wałowice	2	66-59	31	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – wcz. średniowiecze osada – nowożytność (XVI-XVIII w.)
269.	WAŁOWICE	Wałowice	3	66-59	86	osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
270.	WAŁOWICE	Wałowice	4	66-59	102	śląd osadn. – okres halsztacki-wcz. ok. lateński (k. łużycka)
271.	WAŁOWICE	Wałowice	5	66-59	103	śląd osadn. – ep. kamienia-wcz. ep. brązu obozowisko – mezolit (k. janisławicka?) osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
272.	WAŁOWICE	Wałowice	6	66-59	104	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
273.	WAŁOWICE	Wałowice	7	66-59	105	śląd osadn. – ep. kamienia
274.	WAŁOWICE	Wałowice	8	66-59	107	osada – okres halsztacki (k. łużycka) śląd osadn. – wcz. średniowiecze
275.	WAŁOWICE	Wałowice	9	66-59	108	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – pradzieje
276.	WAŁOWICE	Wałowice	10	66-59	109	osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
277.	WAŁOWICE	Wałowice	11	66-59	110	śląd osadn. – pradzieje
278.	WAŁOWICE	Wałowice	12	66-59	111	śląd osadn. – ep. kamienia osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
279.	WAŁOWICE	Wałowice	13	66-59	112	osada – eneolit-wcz. ep. brązu osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka) śląd osadn. – wcz. średniowiecze (XII-XIII w.)
280.	WAŁOWICE	Wałowice	14	66-59	113	śląd osadn. – ep. kamienia-wcz. ep. brązu osada – średniowiecze (XII-XIV w.)
281.	WAŁOWICE	Wałowice	15	66-59	114	osada – p. ok. lateński-wcz. ok. wp. rzymskich (k. przeworska)
282.	WAŁOWICE	Wałowice	16	66-59	115	śląd osadn. – pradzieje
283.	WAŁOWICE	Wałowice	17	66-59	116	śląd osadn – okres halsztacki? (k. łużycka)
284.	WAŁOWICE	Wałowice	18	66-59	117	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu?
285.	WAŁOWICE	Wałowice	19	66-59	120	śląd osadn. – pradzieje
286.	WAŁOWICE	Wałowice	20	66-59	121	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
287.	WAŁOWICE	Wałowice	21	66-59	122	śląd osadn. – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)

288.	WILKOWICE	Wilkowice	1	65-58	8	śląd osadn. – nieokreślony osada – pradzieje (k. łużycka?) osada - nowożytność (XVI-XVII w.)
289.	WILKOWICE	Wilkowice	2	65-58	9	nieokreślony – neolit (KAK) osada – I-II w. n.e. (k. przeworska)
290.	WILKOWICE	Wilkowice	3	65-58	10	śląd osadn. – epineolit (KCSz)
291.	WILKOWICE	Wilkowice	4	65-58	11	osada – późny ok. lateński-wcz. ok. wpł. rzymskich (k. przeworska) osada – XV-XVII w.
292.	WILKOWICE	Wilkowice	5	65-58	12	osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
293.	WILKOWICE	Wilkowice	6	65-58	24	osada – nowożytność (XVI-XVII w.)
294.	WILKOWICE	Wilkowice	7	65-58	25	osada – XIII-XV w.
295.	WILKOWICE	Wilkowice	8	65-58	26	śląd osadn. – nieokreślony śląd osadn. – ok. środkowolateński (k. grobów podkloszowych) osada – XV-XVII w.
296.	WILKOWICE	Wilkowice	9	65-58	29	osada – ok. późnolateński (k. przeworska)
297.	WILKOWICE	Wilkowice	10	65-58	42	osada – wcz. średniowiecze (X-XII w.)
298.	WILKOWICE	Wilkowice	11	65-58	43	śląd osadn. – wcz. średniowiecze
299.	WILKOWICE	Wilkowice	12	65-58	44	śląd osadn. – neolit?
300.	WOŁUCZA	Wołucz	2	65-59	24	śląd osadn. - nowożytność
301.	WOŁUCZA	Wołucz	3	65-59	76	śląd osadn. - nowożytność
302.	WOŁUCZA	Wołucz	4	65-59	77	śląd osadn. - nowożytność
303.	WOŁUCZA	Wołucz	5	65-59	78	śląd osadn. - nowożytność
304.	WOŁUCZA	Wołucz	6	65-59	79	śląd osadn. - nowożytność
305.	WOŁUCZA	Wołucz	7	65-59	80	śląd osadn. - nowożytność
306.	WOŁUCZA	Wołucz	8	65-59	81	śląd osadn. - nowożytność
307.	WOŁUCZA	Wołucz	9	65-59	82	śląd osadn. - nowożytność
308.	WOŁUCZA	Wołucz	10	65-59	23	śląd osadn. – k. przeworska śląd osadn. - nowożytność
309.	WOŁUCZA	Wołucz	11	65-59	75	śląd osadn. - nowożytność
310.	WOŁUCZA	Wołucz	12	65-59	83	śląd osadn. - nowożytność
311.	WOŁUCZA	Wołucz	13	65-59	84	śląd osadn. - nowożytność
312.	WOŁUCZA	Wołucz	14	65-59	89	śląd osadn. - nowożytność
313.	WOŁUCZA	Wołucz	15	65-59	90	śląd osadn. - nowożytność
314.	WOŁUCZA	Kurzeszynek	(2)*	65-59	3	śląd osadn. – pradzieje śląd osadn. – wcz. średniowiecze
315.	WOŁUCZA	Kurzeszyn Nowy	(9)*	65-59	21	śląd osadn. - nowożytność
316.	WOŁUCZA	Kurzeszyn Nowy	(11)*	65-59	16	śląd osadn. – ep. kamienia/ep. brązu
317.	WOŁUCZA	Kurzeszyn Nowy	(12)*	65-59	17	ob. przemysłowy (śląd eksploatacji rudy?) – nieokreślona chronologia
318.	WOŁUCZA	Kurzeszyn Nowy	(14)*	65-59	20	śląd osadn. - średniowiecze
319.	WOŁUCZA	Kurzeszyn Nowy	(15)*	65-59	22	śląd osadn. – k. łużycka osada - nowożytność
320.	WOŁUCZA	Papiernia	(1)*	65-59	71	śląd osadn. – okres halszacki (k. łużycka/pomorska)
321.	WOŁUCZA	Papiernia	(2)*	65-59	57	śląd osadn. – wcz. ep. żelaza?
322.	WOŁUCZA	Papiernia	(3)*	65-59	70	osada - k. przeworska
323.	WOŁUCZA	Papiernia	(4)*	65-59	4	śląd osadn. – pradzieje osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) śląd osadn. – ep. brązu-okres halszacki (k. łużycka)

						osada – okres halsztacki (k. łużycka) cmentarzysko? – późny ok. wpł. rzymskich (k. przeworska) śląd osadn. - nowożytność
324.	WOŁUCZA / PRZEWODOWICE	Papiernia	(6)*	65-59	52	śląd osadn. – nowożytność
325.	WOŁUCZA	Papiernia	(7)*	65-59	53	śląd osadn. – nowożytność
326.	WOŁUCZA	Papiernia	(8)*	65-59	54	śląd osadn. – nowożytność
327.	WOŁUCZA	Papiernia	(9)*	65-59	55	śląd osadn. – mezolit (k. chojnicko-pieńskowska)
328.	WOŁUCZA	Papiernia	(10)*	65-59	56	śląd osadn. – nowożytność
329.	WOŁUCZA	Papiernia	(11)*	65-59	58	śląd osadn. – pradzieje
330.	WOŁUCZA	Papiernia	(12)*	65-59	59	śląd osadn. – neolit/ep. brązu (k. strefy leśnej)
331.	ZAGÓRZE	Zagórze	1	65-60	50	śląd osadn. – ok. wpł. rzymskich (k. przeworska) śląd osadn. - nowożytność
332.	ZAGÓRZE	Zagórze	2	65-60	51	śląd osadn. – okres wpływów rzymskich (k. przeworska) śląd osadn. - nowożytność
333.	ZAGÓRZE	Zagórze	3	65-60	52	śląd osadn. – pradzieje śląd osadn. - nowożytność
334.	ZAGÓRZE	Zagórze	4	65-60	53	śląd osadn. – średniowiecze
335.	ZAGÓRZE	Zagórze	5	65-60	54	śląd osadn. - nowożytność
336.	ZAGÓRZE	Zagórze	6	65-60	55	śląd osadn. – pradzieje
337.	ZAGÓRZE	Zagórze	7	65-60	56	śląd osadn. – późne średniowiecze śląd osadn. - nowożytność
338.	ZAGÓRZE	Zagórze	8	65-60	57	śląd osadn. - nowożytność
339.	ZAGÓRZE	Zagórze	9	65-60	58	śląd osadn. - nowożytność
340.	ZAGÓRZE	Zagórze	10	65-60	59	śląd osadn. - nowożytność
341.	ZAGÓRZE	Przewodowice	(3)*	65-60	29	śląd osadnictwa – ep. kamienia/ep. brązu
342.	ZARZECZE	Byliny Stare	(2)*	67-58	3	śląd osadn. – ok. wp. rzymskich (k. przeworska)
343.	ZAWADY	Zawady	3	66-58	9	śląd osadn. – XIV-XV w.
344.	ŻYDOMICE / KONOPNICA	Żydomice	1	66-59	27	osada – nowożytność (XVI-XVIII w.)
345.	ŻYDOMICE	Żydomice	2	66-59	139	osada – ep. brązu (k. łużycka)
346.	ŻYDOMICE	Żydomice	3	66-59	140	śląd osadn. – wcz. ep. brązu osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
347.	ŻYDOMICE	Żydomice	4	66-59	141	śląd osadn. – ep. kamienia-wcz. ep. brązu śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
348.	ŻYDOMICE	Żydomice	5	66-59	142	osada – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka) osada – ok. lateński-ok. wpł. rzymskich (k. przeworska)
349.	ŻYDOMICE	Żydomice	6	66-59	143	śląd osadn. – ep. brązu-okres halsztacki (k. łużycka)
350.	ŻYDOMICE	Żydomice	7	66-59	144	śląd osadn. - okres halsztacki (k. łużycka)
351.	ŻYDOMICE	Żydomice	8	66-59	145	śląd osadn. – pradzieje śląd osadn. – wcz. średniowiecze (XI-XIII w.)
352.	ŻYDOMICE	Żydomice	9	66-59	146	obozowisko – eneolit-wcz. ep. brązu osada – ok. lateński (k. przeworska?) śląd osadn. – późne średniowiecze
353.	ŻYDOMICE	Żydomice	10	66-59	147	śląd osadn. – neolit-wcz. ep. brązu śląd osadn. – nowożytność
354.	ŻYDOMICE	Żydomice	11	66-59	148	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. – ok. lateński-ok. wpł. rzymskich? (k. przeworska?)
355.	ŻYDOMICE	Żydomice	21	66-59	172	śląd osadn. – okres halsztacki (k. łużycka)
356.	ŻYDOMICE	Żydomice	22	66-59	173	śląd osadn. – ep. kamienia-wcz. ep. brązu śląd osadn. – ok. wpł. rzymskich? (k. przeworska?)
357.	ŻYDOMICE	Żydomice	23	66-59	174	śląd osadn. – ep. kamienia-wcz. ep. brązu osada – II ok. ep. brązu (k. trzciniecka) śląd osadn. – nowożytność (XVI-XVII w.)

358.	ŻYDOMICE	Żydomice	24	66-59	175	śląd osadn. – ep. kamienia-ep. brązu śląd osadn. - ep. brązu-okres halszacki (k. łużycka)
359.	ŻYDOMICE	Julianów	(2)*	66-59	176	śląd osadn. – ep. brązu? (k. łużycka)

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy Gminy Rawa Mazowiecka jest spuścizną materialną bardzo bogatej historii tych terenów. Przetrwale w różnym stopniu zachowania jego elementy podkreślają walory gminy i czynią ją potencjalnie atrakcyjną turystycznie, pod warunkiem czynienia wysiłków przez całą społeczność gminną dla ich zachowania a następnie przywrócenia przynajmniej części dawnej świetności. Do niewątpliwie najcenniejszych zabytków na terenie gminy Rawa Mazowiecka należą obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków nieruchomych. Wśród nich wyróżniają się obiekty sakralne, których architektoniczne dominanty w postaci wież wyróżniają się w panoramach wsi: w Garłowie zachował się drewniany kościół konstrukcji zrębowej, oszalowany deskami. Kolejną grupą obiektów zabytkowych wyróżniających się w krajobrazie jako zieleń urządzona są parki towarzyszące dworom i pałacom w Rossosze, Starych Bylinach, Wilkowicach oraz pozostałości założenia parkowych w Pokrzywniej oraz Niwnej oraz obiekty liniowe w postaci alei przydrożnych. Nasadzenia wzdłuż szlaków komunikacyjnych wynikał z chęci ochrony przed wiatrem, śniegiem a w lecie przed słońcem oraz dla orientacji w terenie. Aleje sadzone przy drogach, tworzyły zwartą sieć stając się nieodłącznym elementem miejscowego pejzażu. Obecnie zmieniło się podejście do alei przydrożnych i względy bezpieczeństwa zaczynają decydować o ich wycinaniu. Do grupy zieleni urządzonej, wyróżniającej się w krajobrazie wsi należy zaliczyć cmentarze, które w formie cmentarzy przykościelnych funkcjonowały do początków-połowy XIX w., kiedy to z przyczyn sanitarnych zabroniono pochówków wokół świątyń, zlokalizowanych najczęściej w środku wsi. Nowe nekropolie powstawały, w myśl przepisów administracyjnych, poza obrębem działki kościelnej i najczęściej były lokowane na granicy zabudowy wsi. Cmentarze katolickie powstawały w obrębie wsi parafialnej. Na ich terenie występowały formy pochówków jako mogiły ziemne, obramienia nagrobków, krzyże i ogrodzenia kwater grobowych. Indywidualną formą artystyczną mogły odznaczać się kaplice i nagrobki na cmentarzach właścicieli ziemskich, z uwagi na wysoką pozycję społeczną oraz status majątkowy.

Na terenach wiejskich zachowały się XIX i XX w. obiekty architektury rezydencjalnej, najczęściej w zespołach dworsko-parkowych. Należy do nich zaliczyć zachowane w dobrej kondycji (poza niedostępnym ocenie założeniem w Rossosze) założenia w Rossosze, Starych Bielinach, Wilkowicach. Część obiektów podworskich wskutek niewłaściwego sposobu zagospodarowania i nieumiejętnie prowadzonych prac remontowych straciła pierwotne cechy stylowe, jak na przykład dwór w Boguszycach. Podobnie zniszczeniu ulegały nie pielęgnowane założenia parkowe, jak na przykład w Niwnej, Pokrzywnie. Bardzo niewiele na terenie gminy zachowało się obiektów przemysłowych. Można wśród nich wymienić spichlerze w Boguszycach i Pokrzywnie, młyn w Boguszycach Małych.

Oto lista najcenniejszych obiektów zabytkowych, o najwyższym znaczeniu dla gminy:

- Kolej wąskotorowa linii Rogów-Biała Rawska, wpis do rejestru zabytków nr 1000 decyzją z dnia 31.12.1996 r.,
- Garłów (w rejestrze zabytków jako Boguszyce): Kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, wpis do rejestru zabytków nr 258/195 decyzją z dnia 27.12.1967 r., Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, wpis do rejestru zabytków nr 762/226 decyzją z dnia 27.12.1967 r., Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, wpis do rejestru zabytków nr 991/A decyzją z dnia 01.03.1995 r.,

- Konopnica: aleja lipowa, wpis do rejestru zabytków nr 559/A decyzją z dnia 20.06.1981,
- Konopnica / Żydomicie: aleja lipowa Konopnica-Żydomicie, wpis do rejestru zabytków nr A/559 decyzją z dnia 05.05.1980,,
- Konopnica: park dworski, wpis do rejestru zabytków nr A/479 decyzją z dnia 16.09.1978,
- Kurzeszyn: zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski: kościół, plebania, wpis do rejestru zabytków nr A/512 decyzją z dnia 08.11.1978,
- Kurzeszyn: cmentarz parafialny rzymskokatolicki, wpis do rejestru zabytków nr 880 A decyzją z dnia 10.04.1982,
- Podlas: kapliczka przydrożna, wpis do rejestru zabytków nr 554/A decyzją z dnia 25.03.1981,
- Rossocha: pałac w zespole, wpis do rejestru zabytków nr A/466 decyzją z dnia 17.10.1977; park w zespole pałacowym, wpis do rejestru zabytków nr A/480 decyzją z dnia 16.09.1978,
- Stare Byliny: dwór, spichlerz w zespole dworsko-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/514 decyzją z dnia 08.11.1978;
- Wilkowice: dwór w zespole dworsko-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr 594/A decyzją z dnia 28.07.1983; park dworski w zespole dworsko-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/481 decyzją z dnia 16.09.1978,

Kolej wąskotorowa linii Rogów-Biała Rawska, wpis do rejestru zabytków nr 1000 decyzją z dnia 31.12.1996 r.

Podczas pierwszej wojny światowej w końcu 1914 r. front niemiecko-rosyjski ustabilizował się wzdłuż rzek Bzury, Rawki i Pilicy. Aby usprawnić zaopatrzenie swoich wojsk, w lutym 1915 r. niemieckie wojska kolejowe zaczęły budowę kolei polowej o szerokości toru 600 mm od stacji kolei normalnotorowej w Rogowie w kierunku wschodnim, ku linii frontu. Do lata 1915 r. wybudowano liczącą 48 km linię do Białej Rawskiej prowadzącą przez Rawę Mazowiecką. Wraz z przesunięciem linii frontu na wschód poza Warszawę kolej straciła pierwotne znaczenie militarne. Zaczęto natomiast wykorzystywać ją do wywozu płodów rolnych oraz drewna z okolicznych lasów. Wkrótce zaczęła mieć ona charakter kolei użytku publicznego, w 1917 r. wprowadzono planowy ruch pociągów osobowych z Rogowa do Białej Rawskiej.

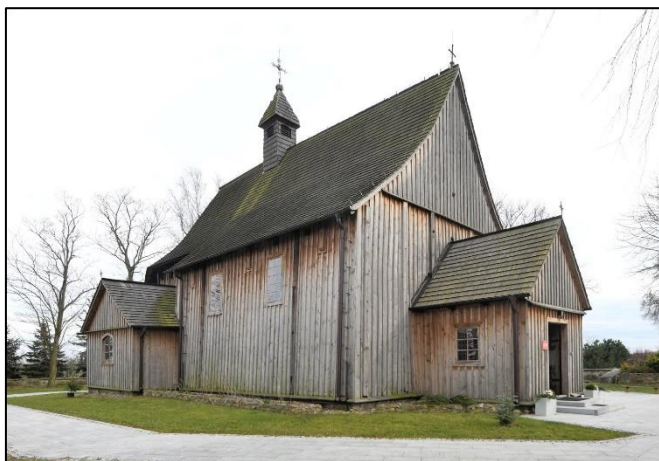
Po zakończeniu I wojny światowej licząca 54 km kolej została przejęta przez Ministerstwo Kolei Żelaznych i przydzielona do Dyrekcji Warszawskiej PKP. Kolej ta, jako polowa była budowana pospiesznie i prowizorycznie, a jej nawierzchnia była ułożona z lekkich szyn na stalowych podkładach, tzw. przęsł patentowych. Dlatego też w latach 20-tych rozpoczęto jej stopniową modernizację. Szyny wymieniono na cięższe, na podkładkach drewnianych, wzniesiono nowe budynki stacyjne w Rogowie, Rawie Mazowieckiej i Białej Rawskiej, prowizoryczne drewniane mosty zastąpiono stalowymi, a mniejsze betonowymi przepustami. W okresie międzywojennym eksploatowano tabor, który pozostał po pierwszej wojnie światowej: 8 parowozów 4 osiowych typu HF, ok. 70 wagonów towarowych o nośności 5,5 ton oraz 15 wagonów osobowych przebudowanych z wagonów towarowych. Po II wojnie światowej, w latach 50-tych zaczęły się zwiększać przewozy masy towarowej, aż osiągnęły dwukrotnie wyższy poziom od przedwojennych.

W 1954r. po modernizacji przebudowano całość Kolei Rogowskiej z toru o szerokości 600 mm na 750 mm. Całość przebiegu linii i większość układów torowych stacji pozostawiono bez większych zmian, lecz zmiana szerokości toru pozwoliła na wprowadzenie do ruchu nowych, silniejszych lokomotyw i dysponujących większą ładownością wagonów towarowych. W 1968 r. na kolej Rogowską przysłano pierwsze wagony transportery - specjalne platformy służące do przewożenia całych wagonów normalnotorowych. Począwszy od 1974 roku eksploatowane są spalinowe lokomotywy produkcji rumuńskiej serii Lxd2.

W roku 2003 PKP zrezygnowały z prowadzenia ruchu na liniach wąskotorowych i przekazały majątek Powiatowi Rawskiemu, przy czym grunty kolejki należą do Skarbu Państwa i dopiero będą przekazane na własność Powiatu. Powiat wydzierżawił Wąskotorówkę Fundacji Polskich Kolei Wąskotorowych, która tworzy skansen kolejowy w Rogowie. W związku z wpisem do rejestru zabytków nieruchomych Linii kolejowej na odcinku Rogów – Rawa Mazowiecka – Biała Rawska ochroną konserwatorską została objęta również infrastruktura, w tym techniczna: most na rzece Rawce (znajdujący się na 31 km trasy), Budynek d. Zarządu Kolei i Budynek d. elektrowni na prąd w Rogowie oraz Dworzec w Rawie Mazowieckiej

Garłów (w rejestrze zabytków jako Boguszycze): Kościół parafialny pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, wpis do rejestru zabytków nr 258/195 decyzją z dnia 27.12.1967 r., Dzwonnica przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, wpis do rejestru zabytków nr 762/226 decyzją z dnia 27.12.1967 r., Cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym pw. Św. Stanisława Biskupa i Męczennika, wpis do rejestru zabytków nr 991/A decyzją z dnia 01.03.1995 r.,

Parafia w Boguszycach istniała na początku XIV w. Pierwszy kościół powstał prawdopodobnie w XIV w. z fundacji książęcej i otrzymał wówczas wezwanie św. Stanisława, kościół ten wzmiankowany w 1434 r. W 1521 r. Jan Łaski miał dokonać erekcji kościoła p.w. św. Stanisława. Kościół zlokalizowany na wzgórzu, teren kościelny ogrodzony murem z obrabianego kamienia polnego na zaprawie wapiennej, wejście na teren kościelny szerokimi betonowymi schodami, przez bramę z dwoma furtami w zachodniej części muru. Teren przykościelny w kształcie prostokąta, od zachodu zamknięty trójbocznie, w narożach terenu kościelnego murowane kaplice. Wzdłuż muru od południa płyty nagrobne z dawnego cmentarza przykościelnego z najstarszym nagrobkiem z 1851 r. Cmentarz został założony prawdopodobnie na początku XV w. Obecny mur ogrodzeniowy kościoła wraz z narożnymi kapliczkami został wybudowany w 1898 r. Mur wykonany z obrabianego kamienia polnego na zaprawie wapiennej, mur zwieńczony betonową czapką nakrywającą. Ponieważ kościół zlokalizowany jest na wzgórzu wejście na teren kościelny poprzedzone jest szerokimi betonowymi schodami, przez bramę z dwoma flankującymi furtami w zachodniej części muru. Brama i furty wykonane z prętów żelaznych, brama jak i furty w ceglanych, otynkowanych słupkach z betonowymi czapkami.

Obecny drewniany modrzewiowy kościół został wzniesiony w latach 1550-1553 a jego konsekracji w 1558 r. dokonał bp Andrzej Noskowski. Kruchty oraz zakrystia późniejsze niż podstawowa bryła kościoła. W 1796 r. kościół oszalowano z zewnątrz tarcicami, w 1870 r. zamalowanie polichromii i ścian, powtórne w 1926 r., w 1915 r. fasada jak i inne elementy kościoła uległ zniszczeniom w wyniku działań wojennych, w tym okresie zainstalowano kleszcze-lisice, wzmacniające ściany, ok. 1930 r. dobudowano kruchtę od zachodu, w latach 50-60-

tych XX w. odkryto i zakonserwowano polichromie ścian, lata 70-te XX w. wymiana gontów i konserwacja, 1999-2003 kompleksowy remont kapitalny, konserwacja polichromii podsufitki, 2003 zainstalowanie systemu sygnalizacji przeciwpożarowej i monitoringu, 2006 wymiana podłogi nawy głównej oraz prace remontowe ścian, dachu.

Kościół orientowany, konstrukcji drewnianej, posadowiony na ceglanej podmurówce, obecnie otynkowanej, na podwalinach łączonych w narożach na zamek, na długości na nakładkę, ściany

konstrukcji zrębowej, z zewnątrz oszalowane pionowo deskami z olistwowaniem połączeń pomiędzy deskami. Kościół trójnawowy z węższym prezbiterium – o szerokości nawy środkowej - zamkniętym trójbocznie oraz kruchtą (późniejsza) od zachodu, od północy zakrystia (późniejsza) oraz od południa mniejsza kruchta. Bryła nawy i prezbiterium kościoła zwarta, zamknięta dachem dwuspadowym z przedłużonymi, załamanymi połaciami zamykającymi nawy boczne, kalenica nawy i prezbiterium na jednej wysokości. Dobudówki krucht oraz zakrystii zamknięte dachami dwuspadowymi, wszystkie dachy pokryte gontem. Na kalenicy dachu pomiędzy prezbiterium oraz nawą czworokątna w rzucie sygnaturka zamknięta dachem namiotowym. Fasada kościoła jednoosiowa, poprzedzona kruchtą z drzwiami w osi, szalowana pionowo deskami z widocznymi 4 lisicami wzmacniającymi ściany nawy, szczyt krucht trójkątny z deską okapową; elewacje artykułowane deską okapową ponad podmurówką, elewacja południowa trójosiowa z kruchtą na osi, elewacja północna nawy dwuosiowa, ściany naw z lisicami; elewacje prezbiterium: południowa jednoosiowa, wschodnia dwuosiowa, północna jednoosiowa, z niższą zakrystią. Ściany prezbiterium wzmacniane lisicami. Otwory okienne naw i krucht prostokątne, otwory prezbiterium zamknięte odcinkami łuku.

Kościół historycznie i stylistycznie nawiązuje do tak zwanego małopolskiego typu gotyckich kościołów drewnianych. We wnętrzu kościoła renesansowe dekoracje malarskie, pokrywające całe wnętrze kościoła o wybitnie unikatowym w skali Polski charakterze.

Znajdująca się obecnie przy kościele dzwonnica z XVIII w. została przeniesiona w 1962 r. ze wsi Lubochnia. Dzwonnica postawiona jest poza obrębem muru, od północy. Dzwonnica posadowiona na wysokiej (do wysokości muru ogrodzeniowego kościoła) podmurówce z kamieni polnych łączonych zaprawą, na podwalinach drewnianych. Obiekt o konstrukcji szkieletowej – słupowo-ryglowej, wzmacnianej w narożach i ścianach ryglami z zastrzałami, z zewnątrz oszalowana deskami z olistwowaniem. Dzwonnica na rzucie kwadratu, jednoprzestrzenna, zamknięta dachem namiotowym pokrytym gontem. Elewacja frontowa jednoosiowa z drzwiami deskowymi na zawiasach pasowych. W górnej partii elewacji otwory dzwonowe w układzie arkadowym

Teren cmentarza przykościelnego wyznaczony ogrodzeniem placu kościelnego w postaci muru z obrabianego kamienia polnego na zaprawie wapiennej, wejście na teren kościelny szerokimi betonowymi schodami, przez bramę z dwoma furtami w zachodniej części muru. Teren przykościelny w kształcie prostokąta, od zachodu zamknięty trójbocznie, w narożach terenu kościelnego murowane kaplice. Wzdłuż muru od południa płyty nagrobne z dawnego cmentarza przykościelnego, z najstarszym nagrobkiem z 1851 r. Obecnie układ dawnego cmentarza czytelny, nieczytelne rozmieszczenie kwater, zachowane 3 mogiły, wokół kościoła ścieżka komunikacyjna z betonowych płyt z węższymi dojazdami do kaplic w narożach placu kościelnego. Wzdłuż muru ogrodzeniowego zabytkowa zieleń.

Konopnica: aleja lipowa, wpis do rejestru zabytków nr 559/A decyzją z dnia 20.06.1981:

Założenie alei lipowej należy łączyć z dworem i parkiem dworskim w Konopnicy, z którym wiąże się kompozycyjnie. Aleja powstała zapewne po 1866 r., kiedy to dobra konopnickie znajdowały się w największym rozwoju gospodarczym. Pod koniec XIX w. wraz z modernizacją majątku zaczęto upiększać drogi dojazdowe do majątku.

Aleja lipowa o długości około 900 m. utworzona jest z lip drobnolistnych z domieszką robinii akacjowej, drzewa nasadzano były w odległościach około 8-9 metrów.

Konopnica / Żydomicze: aleja lipowa Konopnica-Żydomicze, wpis do rejestru zabytków nr A/559 decyzją z dnia 05.05.1980:

Aleja założona w 2 połowie XIX w. Powstała prawdopodobnie z czasem budowy dworu i założenia parku w pobliskiej Konopnicy w roku około 1866. Aleja łączyła wsie Żydomicze i Konopnicę, należące w tym czasie do rodziny Majewskich. Aleja rozpoczyna się w sąsiedztwie z drogą krajową Warszawa – Wrocław i ciągnie w kierunku północno – zachodnim do skrzyżowania dróg w Żydomicach. Zlokalizowana jest w pasie drogi powiatowej Nr 4111E Wałowice – Konopnica w m. Żydomicze. Aleja ta składa się z lip drobno-i szerokolistnych o obwodach pni 220 – 450 cm.

Konopnica: park dworski, wpis do rejestru zabytków nr A/479 decyzją z dnia 16.09.1978:

Konopnica stanowiła własność szlachecką, o rodowodzie sięgającym późnego średniowiecza, od końca XVIII w. stanowiąc gniazdo rodu Majewskich i pozostając w ich władaniu do początku XX w. W 1866 r. w skład dóbr Konopnica wchodziły folwarki Konopnica i Zagórze oraz wsi Konopnica, Zagórze, Żydomicze i Kaleń o ogólnej powierzchni 2436 mórg, areal ten w ostatnim ćwierćwieczu XIX w. został powiększony do 3559 mórg. Przed I wojną światową majątek przeszedł w ręce L. Romeckiego i pozostawał w jego rękach do 1945 r., po 1945 r. majątek częściowo rozparcelowany, na części użytkowane przez Kombinat Rolno-Przemysłowy w Babsku.

Park dworski, założony w 2 połowie XIX w, przebudowany 1918 r. Układ parku był regularny, z prostą kompozycją opierającą się na jednej osi, wyznaczoną przez długą aleję dojazdową od strony północno-zachodniej oraz aleja starych lip, zachowana w północno-wschodniej części parku. Dwór znajdował się w środkowej części parku, przesunięty ku południowi w stosunku do osi parku. Niewykluczone że XIX wieczne założenie powstało na miejscu starszego założenia o charakterze regularnym. Z parkiem związane są rzędowe i alejowe nasadzenie, pochodzące z XX w. i są zapewne związane z projektem parku dworskiego opracowanego przez Celichowskiego.

Kurzeszyn: zespół kościoła parafialnego pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski: kościół, plebania, wpis do rejestru zabytków nr A/512 decyzją z dnia 08.11.1978:

Parafia w Kurzeszynie została erygowana w 1512 r. a pierwszy, drewniany kościół pw. św. Katarzyny ufundował i uposażył książę mazowiecki. Kolejną, drewnianą świątynię pod wezwaniem św. Katarzyny wznosił w 1607 r. biskup łucki Paweł Wołucki, który konsekrował kościół w 1616 r. Wizytacja z 1762 r. poświadczyla, że w parafii znajdował się proboszcz i wikariusz, a kościół był już „nadrujnowany”. Kościół odnowiono w 1853 r. W 1914 r., podczas działań wojennych prowadzonych w ramach bitwy nad Rawką, kościół spłonął. W latach 1922-1924 z ofiar parafian zbudowano obecną murowaną świątynię pw. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, którą w 1931 r. konsekrował arcybiskup metropolita warszawski Aleksander kardynał Kakowski

. W 1 połowie XIX w. założono nowy cmentarz parafialny, położony na północ od kościoła parafialnego – cmentarz przykościelny funkcjonował więc od początku XVI w. do 1 połowy XIX w. Obecnie wokół budynku kościoła szeroka ścieżka komunikacyjna w kształcie owalnym, wykonana z kostki. Mur ogrodzeniowy na podmurówce kamiennej, wykonany z cegły, ażurowy, z ceglanymi słupkami, przeszła i słupki nakryte betonowymi dwuspadowymi daszkami. Wzdłuż muru ogrodzeniowego znajdowała się zabytkowa zieleń – obecnie całkowicie wycięta.

Kościół orientowany, posadowiony na ceglanej podmurówce, murowany z cegły, otynkowany.

Kościół jednonawowy, założony na planie prostokąta, z kwadratową w rzucie, wtopioną w fasadę, wieżą od zachodu i zamkniętym trójbocznie prezbiterium od wschodu, z dobudówkami zakrystii od północy i południa. Bryła zwarta, jednokondygnacyjna, z czterokondygnacyjną wieżą, nawa zamknięta dachem dwuspadowym z masywną sygnaturką, prezbiterium z dachem wielopołaciowym, zakrystie z dachami

dwupołaciowymi – dachy nawy i prezbiterium pokryte dachówką ceramiczną, zakrystie blachą, wieża nakryta hełmem, podobnie sygnaturka. Elewacje akcentowane gzymsem cokołowym oraz profilowanym gzymsem wieńczącym. Fasada dwukondygnacyjna, trójosiowa, z czteropiętrową wieżą, z wejściem w neobarokowym portalu, zwieńczonym trójkątnym szczytem, wspartym na dwóch kolumnach typu tokańskiego. Otwory okienne rozglifione, prostokątne, zamknięte półkoliście.

Budynek plebani posadowiony na ceglanej podmurówce, murowany z cegły, otynkowany, z ubogim wystrojem architektonicznym wypracowanym w tynku. Budynek założony na planie prostokąta, dwu i trzytraktowy, z gankiem od frontu (zachodu), tarasem od wschodu oraz dwoma murowanymi aneksami od północy i południa. Bryła zwarta, podpiwniczona, zamknięta dachem czterospadowym z facjatą od frontu, zwieńczoną trójkątnym szczytem, zamknięta dachem dwuspadowym, dachy pokryte dachówką ceramiczną. Przybudówki od północy i południa nakryte daszkami: pulpitowym i płaskim wielopołaciowym pokrytymi blachą. Elewacje opracowane kolorystycznie, akcentowane gzymsem cokołowym, gzymsem wieńczącym oraz odcinkami gzymsów parapetowych. Elewacja frontowa siedmioosiowa, symetryczna z

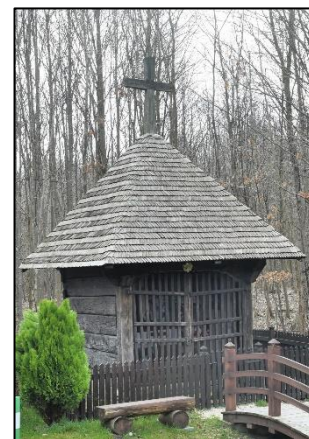
otwartym gankiem wspartym czterema tokańskimi kolumnami, z tarasem nad gankiem z wyjściem na taras z facjaty, ganek poprzedzony betonowymi schodami flankowanymi balustradą na tralkach. Elewacja ogrodowa sześćoosiowa, niesymetryczna z tarasem w trzeciej osi od południa. Otwory okienne prostokątne, zamknięte niewielkimi łukami, z gzymsami parapetowymi.

Kurzeszyn: cmentarz parafialny rzymskokatolicki, wpis do rejestru zabytków nr 880 A decyzją z dnia 10.04.1982:

W 1 połowie XIX w. założono nowy cmentarz parafialny, położony na północ od kościoła parafialnego, w północnej części wsi Kurzeszyn. Cmentarz założony na planie nieregularnego wieloboku, z aleją przebiegającą w głównej mierze na osi wschód-zachód, oddzielającą część północną cmentarz od południowej o różnym układzie kwater. Część północna wpisana do rejestru zabytków. Układ cmentarza czytelny, układ kwater, nagrobków i mogił czytelny. Cmentarz ogrodzony od południa i od zachodu płotem z betonowych przęseł, od północy murowanym z cegły murem, miejscami siatką metalową. Wzdłuż ogrodzenia zabytkowa roślinność. Od zachodu zachowane ceglane słupki dawnego ogrodzenia, z płytą nagrobną datowaną na 1848 r. Najstarszy nagrobek na cmentarzu Jakóba Bykowskiego z 1841 r.

Podlas: kapliczka przydrożna, wpis do rejestru zabytków nr 554/A decyzją z dnia 25.03.1981:

Kapliczka domkowa usytuowana w południowo-wschodnim skraju części wsi Podlas, przy skrzyżowaniu dróg na Rawę Mazowiecką i Leopoldów. Kapliczka ogrodzona niskim, drewnianym płotkiem. Kapliczka posadowiona na drewnianych podwalinach, konstrukcji zrębowej ze słupami od frontu, w których zaczopowane bale zrębu, narożniki płn-wschodni i płd-wschodni zwęglowane na jaskółczy ogon z ostatkami. Kapliczka na rzucie kwadratu, bryła zwarta, zamknięta dachem czterospadkowym pokrytym gontem, okapy na przedłużonych krokwiach oraz balach zrębu. Elewacje niezdobione, Podbitka wsparta na profilowych rysiach. Otwór frontowy zabezpieczony drzwiami o konstrukcji ażurowej. Wewnątrz figura Chrystusa Bolesiciwego.

Rossocha: pałac w zespole, wpis do rejestru zabytków nr A/466 decyzją z dnia 17.10.1977; park w zespole pałacowym, wpis do rejestru zabytków nr A/480 decyzją z dnia 16.09.1978,

Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z XVI w., wówczas „Roschocha” znajdowała się w rękach kościoła, w czasach późniejszych przeszła w ręce szlacheckie. Folwark w Rossosze w 2 połowie XIX w., należał do rodziny Sokołowskich. Majątek wskutek działań wojennych podczas I wojny światowej uległ poważnym zniszczeniom. Około 1920 r. majątek kupił Jan Czarnowski, który w latach późniejszych znacznie powiększył majątek dokupując kolejno: Łęki Kościelne, Jedwabną oraz część folwarku Michalin. Pałac został wybudowany w 1928 r. według projektu arch. Juliusza Nagórskiego. Do 1945 r. właścicielami majątku byli Helena i Jan Czarnowscy. Do 1951 r. użytkownikiem była Łódzka Izba Rolnicza, od 1951 r. Instytut Zootechniki w Krakowie – Zootechniczny Zakład Doświadczalny Rossocha. Obecnie w rękach prywatnych, obiekt niedostępny. Zespół pałacowo-parkowy znajduje się w południowo-wschodniej części wsi Rossocha. Pierwotnie stanowił kompozycyjną całość z kolonią mieszkalną, znajdującą się na północ od zespołu pałacowo-parkowego,

częścią gospodarczą (folwarkiem?) na zachód od parku. W części wschodniej znajduje się park z centralnie usytuowanym pałacem, do którego od drogi biegnie aleja wysadzana drzewami o charakterze zabytkowym.

Budynek pałacu murowany z cegły, tynkowany. Założony na planie prostokąta z ryzalitami: od frontu ze wspartymi na czterech kolumnach tokańskich tarasem, trójbocznym ryzalitem od ogrodu oraz ryzalitem bocznym. Bryła podpiwniczona, zwarta, zryzalitowana, z tarasem od

frontu, dwukondygnacyjna zamknięta dachem czterospadowym, pokrytym dachówką. Od frontu ryzalit zwieńczony trójbocznym tympanonem, poprzedzony wspartym na czterech tokańskich kolumnach tarasem z balustradą z tralek, wyjście na taras w drugiej kondygnacji ryzalitu; od ogrodu ryzalit salonu z balkonem i balustradą z tralek. Na osi attyka. Elewacja frontowa dziewięcioosiowa, otwór wejściowy prostokątny zamknięty półkoliście, flankowany otworami okiennymi zamkniętymi półkoliście. Okna pierwszej kondygnacji z gzymsami ze zwornikami. Elewacja ogrodowa dziewięcioosiowa, z trójbocznym trzyosiowym ryzalitem. W drugiej kondygnacji balkon. Okna ryzalitów na parterze przesklepione lukiem odcinkowym, pozostałe otwory prostokątne.

Projekt parku został opracowany i wykonany przez Stefana Celichowskiego w 1912 r. Park o charakterze modernistycznym powstał na terenie częściowo zadrzewionym – krótka aleja starych lip po wschodniej stronie dworu. Park na rzucie prostokąta, od północy ogrodzony murem, od południa rów z wodą pomiędzy stawami. Na zachodzie park opiera się o zabudowania gospodarcze (stajnie), w części krajobrazowej granicę wyznacza szpaler grabowy z północy na południe. Park składa się z części reprezentacyjnej na płn-zachodzie, która przechodzi w część krajobrazową na wschodzie i południu. Oś główną założenia stanowi droga wiodąca do bramy parku, za bramą w kierunku pałacu droga ta przechodzi w dwie aleje łagodnie okrążające trawniki z malowniczymi skupinami drzew i zakończone szerokim podjazdem przed dworem. We wschodniej granicy parku szpaler lipowy wychodzący na stawy oraz z drugiej strony w szpaler grabowy, który skręca na zachód i biegnie przy murze w północnej części parku. Część parku na południe od stawów ma charakter wybitnie leśny. Park w Rossosze posiada bardzo bogaty skład gatunkowy: ponad 90 gatunków, wśród których, oprócz krajowych, znajdują się cenne egzotyczne okazy, np. topola kalifornijska, katalpa.

Stare Byliny: dwór, spichlerz w zespole dworsko-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/514 decyzją z dnia 08.11.1978;

Byliny od pocz. XVII w. do 1773 r. należały do Jezuitów, po kasacie zakonu stały się własnością szlachecką. Na początku XIX w. właścicielem Bylin był Jan Bogatko, w skład dóbr wchodziła wieś i karczma Dziurdzioły. W 2 połowie XIX w. Jan Bogatko wybudował dwór, prawdopodobnie według projektu Franciszka Marii Lanciego. Na początku XX w. dwór przekształcono. Na początku XX w. właścicielem majątku zostaje Wacław Zaorski, a w 1905 r. majątek Byliny – Dziurdzioły liczył 647 mórg i 135 przętów. W 1942 r., kiedy umiera Wacław Zaorski majątek zajmował powierzchnię 362,42 ha, a prawo do spadku zgłosiła trójka dzieci oraz żona. W 1946 r. majątek Byliny – Dziurdzioły przejęto na cele reformy rolnej a z nieruchomości Byliny powstaje Państwowe Gospodarstwo Rybackie, przejęte w latach 90-tych XX w. przez Agencję Własności Rolnej Skarbu Państwa. Od 1996 r. zespół dworsko-parkowy przechodzi w prywatne ręce i nowi właściciele przystąpili do odbudowy zdewastowanych zabudowań i układu przestrzennego założenia.

Założenie dworsko-parkowe zlokalizowane w zachodniej części wsi Stare Byliny, na południe od lokalnej drogi, od strony południowej ograniczone rozległymi stawami. Granice parku zupełnie nie czytelne, w północnej części założenia dwór, na zachód od dworu w bliskiej odległości drewniany spichlerz.

Budynek dworu otoczony resztkami parku o układzie regularnym. Pierwotnie budynek dworu konstrukcji zrębowej, tynkowany, podpiwniczony, założony na rzucie prostokąta: od frontu (północy) z ryzalitami w skrajnej zachodniej osi oraz w skrajnej wschodniej osi oraz centralnym gankiem. W elewacji ogrodowej (od południa) centralny ryzalit. Bryła dworu jednokondygnacyjna ze ścianą kolankową, bryła rozczłonkowana ryzalitami, ryzality od frontu

jednokondygnacyjne - ryzalit od zachodu zwieńczony trójkątnym szczytem, centralny ganek wsparty na kolumnach połączonych arkadami, poprzedzony szerokimi kamiennymi schodami, nad gankiem taras, w elewacji ogrodowej – dwukondygnacyjny ryzalit, zwieńczony trójkątnym szczytem; dwór zamknięty dachem dwuspadowym, ryzalit ogrodowy oraz w skrzydle zachodnim od frontu zamknięte dachami dwuspadowymi, od frontu rozległa centralna facjata zwieńczona trójkątnym szczytem wspartym na 4 kolumnach, z wyjściem na taras, w połaciach dachowych od frontu oraz od ogrodu facjaty, dachy pokryte blachą. Elewacje artykułowane gzymsem cokołowym, gzymsem wieńczącym, w osiach elewacji od frontu okrągłe blendy w ścianie kolankowej („podstryszu”). Otwory okienne prostokątne, otwory okienne ryzalitów oraz alkierza zdwojone („biforyjne”) zamknięte od góry odcinkami koła, otwory okienne w szczycie od zachodu zamknięte odcinkami koła, wszystkie otwory z tynkowymi opaskami, elewacje opracowane kolorystycznie.

Budynek spichlerza wybudowany w 2 połowie XIX w., drewniany, posadowiony na murowanej podmurówce, na której ułożone są podwaliny, ściany konstrukcji zrębowej zwęgłowane w narożach na jaskółczy ogon, z zachowanymi krótkimi ostatekami. Spichlerz na rzucie prostokąta, bryła zwarta jednokondygnacyjna nakryta dachem dwuspadowym pokrytym trzciną, szczyty oszalowane deskami, w ścianach dłuższych okapy na wysuniętych końcach belek pułapowych. Elewacje niezdobione, od frontu częściowo szalunek z pionowo ustawionych desek. Otwory okienne

wyrzynane w balach, w kształcie leżących prostokątów, z drewnianymi opaskami. Otwór drzwiowy prostokątny z drewnianymi opaskami, drzwi pełne, historyczne. Obiekt stanowi przykład drewnianej zabudowy z 2 połowy XIX w. Spichlerz zachował historyczną formę bryły

Park dworski położony w malowniczym krajobrazie doliny Rawki, w sąsiedztwie rozległych stawów i lasów. Park założony pod koniec XIX w. uległ zniszczeniu po 1945 r. Północną granicę parku stanowi droga, wschodnią system stawów rybnych, południowo-zachodnią i częściowo zachodnią rów. Wejście do parku w pobliżu północno-zachodniego narożnika, wiedzie przed front parku, okrążając trawnik z kwietnikiem.

Wilkowice: dwór w zespole dworsko-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr 594/A decyzją z dnia 28.07.1983; park dworski w zespole dworsko-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/481 decyzją z dnia 16.09.1978,

W 2 połowie XIX w. Wilkowice przeszły na własność do rodziny Wilskich a Tytus Wilski był ostatnim właścicielem majątku do 1945 r. W skład posiadłości w okresie międzywojennym wchodziła także Wielka Wola a majątek zajmował wówczas 1100 mórg powierzchni. Zespół zlokalizowany w północnej części wsi Wilkowice, na zachód od lokalnej drogi. Od południa i północy zespół graniczy ze stawami, od wschodu z lokalną drogą. Dwór w osi bramy wjazdowej z przylegającą od północy oficyną, usytuowane w centrum założenia otoczony parkiem. Od wschodu ogrodzenie z metalowych przesł rozpiętych pomiędzy ceglanyymi masywnymi słupkami na rzucie kwadratu, z podmurówką. Do dworu wjazd przez neoklasycystyczną bramę złożoną z trzech filarów murowanych z cegły, otynkowanych z profilowanymi gzymsami. Zespół o czytelnej kompozycji.

Dwór w osi bramy wjazdowej został zbudowany około 1870 r. z przylegającą od północy oficyną, zbudowaną pod koniec XIX w. Dwór murowany z cegły, otynkowany z ubogim detalem architektonicznym wypracowanym w tynku. Dwór na rzucie prostokąta z centralnym ryzalitem w osi od frontu, z tarasem wspartym na dwóch tokańskich kolumnach, poprzedzonym szerokimi

Elewacja frontowa 10 osiowa, niesymetryczna, wejście do dworu w ryzalicie, flankowane dwoma wąskimi oknami. Otwory prostokątne, stolarka otworowa historyczna.

Park został założony w połowie XIX w. (wiek drzewostanu o tym świadczył), przebudowany i rozbudowany w 1910 r. przez S. Celichowskiego. Po 1945 r. park ulegał degradacji, a użytkownikami terenu byli: Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna, Szkoła, Urząd Telekomunikacyjny, klubokawiarnia „Ruch”. Park na rzucie zbliżonym do kwadratu. W części zachodniej przecięty przez strumień. Wejście do parku od strony wschodniej, od wiejskiej drogi, w osi wejścia parterowy dwór, przed dworem owalny gazon. Po obu stronach gazonu skupiny starych drzew. Po zachodniej stronie dworu rozległy trawnik i pojedynczymi drzewami, na obrzeżach trawnika do granic parku gęste skupiny starych drzew z gęstym podszyciem z krzewów. Wyróżniają się grupy modrzewi, lip, klon pospolity, dąb szypułkowy. Równoległe do zachodniej granicy parku biegnie prosta aleja lipowa, obsadzona lipą drobnolistną i szerokolistną. Część północna parku bardzo zniszczona.

betonowymi schodami. Od zachodu w elewacji ogrodowej znajduje się ryzalit z tarasem i czterosłupowym podcieniem. Bryła podpiwniczona, ryzalitowana, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, zamknięta dachem trójsпадowym z facjatami, całość pokryta blachą. Od frontu centralny trzyosiowy, dwukondygnacyjny ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem – w drugiej kondygnacji wyjście na taras. Ryzalit ujęty w narożach pilastrami. Elewacje artykułowane niewielkim gzymsem cokołowym oraz profilowanym gzymsem koronującym.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego gminy Rawa Mazowiecka oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT (Strength – siła, Weakness – słabość, Opportunity - szansa, Threat – zagrożenie).

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

MOCNE STRONY Gminy Rawa Mazowiecka	SŁABE STRONY Gminy Rawa Mazowiecka
- wielokulturowość i różnorodność kulturowa ludności zamieszkującej teren gminy - wysoki potencjał przyrodniczy terenów Gminy z terenami prawnie chronionej przyrody, czystą rzeką Rawką, kompleksami leśnymi w połączeniu z dużą liczbą wartościowych zabytków	- niewykorzystany potencjał rozwoju turystyki – w tym agroturystyki; - niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna: noclegowa i gastronomiczna - niska lesistość terenów gminy pokryta lasami (około 19,5% przy średniej krajowej około 30%) - niedostatecznie rozwinięta infrastruktura ścieżek rowerowych

korzystnie wpływają na potencjał turystyczny gminy • korzystne położenie gminy: w centrum Polski, tereny gminy dobrze skomunikowane ze stolicą Polski oraz stolicą województwa z dużym miastem jakim jest Rawa Mazowiecka, będącym siedzibą Urzędu Gminy jak i Powiatu, • istniejąca infrastruktura oznakowanych szlaków turystyki pieszej, rowerowej, konnej przebiegające przez atrakcyjne przyrodniczo i historycznie tereny gminy, • unikatowy w skali kraju kolej wąskotorowa linii Rogów-Biała Rawska z wakacyjną akcją „Pociąg do zabytków” • zespoły kościelne (Garłów, Kurzeszyn,), zespoły zabudowy dworskiej i podworskiej (Pokrzywna, Rossocha, Stare Byliny, Wilkowice), parki których obecność uatrakcyjniła szlaki turystyki pieszej i rowerowej • potencjał rozwoju infrastruktury turystycznej na bazie istniejących obiektów, na przykład pofolwarczych, • dobry i bardzo dobry stan zabytków w rękach kościoła katolickiego • teren całej gminy pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego umożliwiając skuteczną ochronę planistyczną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej • Izba tradycji ludowej w ZSO Stara Wojska, Izba tradycji ludowej w Wilkowicach oraz bliskość Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej uatrakcyjniające turystyczną ofertę • Możliwość prowadzenia lekcji muzealnych w Muzeum Ziemi Rawskiej, • LGD „Dolina Rawki” jako animator i organizator pasm turystycznych na terenie gminy Rawa Mazowiecka i gmin sąsiadujących • prężnie działające samorządowe instytucje kultury: Gminny Ośrodek Kultury w Matyldowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Kurzeszynie	• wysoki koszt rewaloryzacji i rewitalizacji obiektów zabytkowych • niewłaściwe materiały budowlane stosowane przy pracach remontowo-budowlanych przy zabytkach • niewystarczające wykorzystanie zasobów środowiska kulturowego gminy • brak nowoczesnej informacji turystycznej – nieatrakcyjna oferta edukacyjna dla młodzieży i dorosłych: brak folderów, ulotek, „gadżetów” promujących dziedzictwo kulturowe gminy; • brak produktu lokalnego kojarzącego się z gminą, na przykład kulinarnego, który mógłby być propagowany na uroczystościach gminnych i wojewódzkich • niewystarczające wykorzystanie zasobów środowiska kulturowego gminy oraz sąsiadujących gmin w ramach Stowarzyszenia „Kraina Rawki”, brak wypracowanej i popularyzowanej marki regionu, brak promocji i informacji na temat obszaru, • brak skutecznego systemu zachęt ze strony państwa do podejmowania prac adaptacyjnych, konserwatorskich w obiektach zabytkowych • sezonowość ruchu turystycznego • brak dostępu do obiektów zabytkowych w rejestrze zabytków, które są w posiadaniu prywatnym • niewystarczająca skuteczność ochrony najcenniejszych form dziedzictwa kulturowego wskutek niedostatecznego wykorzystania narzędzi jak np. ustaleń ochronnych w planach zagospodarowania, braku zintegrowanego systemu informacji, niedostateczna świadomość społeczna znaczenia zachowania walorów środowiska kulturowego • niewiedza właścicieli obiektów zabytkowych o obowiązkach wynikających z figurowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków, • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
--	---

mające na celu rozwijanie świadomości kulturowej mieszkańców, wzmacniania więzi z miejscem zamieszkania • aktywna i zaangażowana społeczność lokalna udzielająca się w lokalnych stowarzyszeniach: organizacjach pozarządowych, Kołach Gospodyń Wiejskich, w działalność zespołów ludowych i na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego, • duża liczba zespołów folklorystycznych (Ludowy Zespół Obrzędowy „Wilkowianie”, Zespół Śpiewaczy z Boguszyca, Zespół „Linkowiaczy”, Zespół Ludowy „Wspomnienie”, Zespół Ludowy Podchlebnicki, Zespół „Pod Różą”), które uczestniczą w przeglądach, konkursach, prezentacjach oraz lokalnych uroczystościach propagując Gminę Rawa Mazowiecka; • bogaty kalendarz imprez cyklicznych organizowanych i współorganizowanych przez Gminę • ciekawe najdawniejsze dzieje terenów Gminy z materialnym pozostałościami z różnych okresów, • dobre warunki edukacyjne w gminie, dobra baza oświatowa z infrastrukturą sportową, • potencjał wytyczenia nowych szlaków pieszych, rowerowych w oparciu o tereny przyrodnicze, zabytki gminy oraz miejsca historycznych wydarzeń • aktualna gminna ewidencja zabytków • korzystna struktura własności obiektów zabytkowych: zabytki najcenniejsze we władaniu władz samorządowych oraz kościoła katolickiego dbających o swoją własność • niezwykle ciekawa historia terenów gminy mająca duży potencjał dla inicjatyw popularyzatorskich historii gminy • obiekty w Gminnej Ewidencji Zabytków których obecność uatrakcyjniła szlaki turystyki pieszej i rowerowej	• polityka finansowa rządu, której skutkiem jest deficyt budżetowy gmin poprzez nakładanie na samorządy nowych zadań bez dodatkowego wsparcia finansowego na ich realizację • niewystarczające wykorzystanie potencjału krajobrazowego gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji • brak zainteresowania wśród młodego pokolenia tradycją i folklorem • zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej i niszczenie układów ruralistycznych wskutek braku zapisów ochronnych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego • kształtowanie nowej zabudowy mieszkalnej na terenie gminy, bez uwzględniania tradycji budowlanej terenów Gminy; • obowiązek opieki nad zabytkami a zasady dofinansowania obiektów zabytkowych pozostających w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru) przerzucający koszty utrzymania obiektów na właścicieli
--	---

• silne tradycje rolnicze, możliwość rozwoju agroturystyki na bazie istniejących gospodarstw, • przywiązanie do tradycji • brak uciążliwego przemysłu;	
SZANSE	ZAGROŻENIA
• integracja europejska i możliwość pozyskania funduszy unijnych w ramach perspektywy finansowej 2021-2027 na dalszy rozwój • rozwój agroturystyki na bazie istniejących atrakcji przyrodniczych gminy: obszary objęte ochroną przyrody • liczne programy krajowe oraz unijne programy pomocowe służące zachowaniu i remontom obiektów stanowiącym dziedzictwo narodowe • możliwość odpisu podatkowego na zakup i remont obiektu zabytkowego wprowadzony w Polskim Ładzie • potencjał rozwoju weekendowej turystyki na łonie natury, pieszej, rowerowej, • korzystne prognozy demograficzne: wzrost liczby ludności, dodatnie saldo migracji • wzrost zainteresowania w społeczeństwie dziedzictwem kulturowym, tradycjami kulinarnymi, zwyczajami i obrzędami i udział organizacji NGO w promowaniu i poszerzaniu oferty kulturalnej, inicjatyw służących zachowaniu dziedzictwa kulturalnego • łatwość i dostępność informacji o zasobie kulturowym poprzez internet • moda na turystykę „Blisko Natury” oraz turystykę weekendową oraz moda na zdrowy i ekologiczny styl życia • atrakcyjna historia terenów gminy umożliwiającą wytyczenie ścieżek edukacyjnych po atrakcjach przyrodniczych i historycznych gminy • wykorzystanie miejsc historycznych do organizacji uroczystości o charakterze lokalnym jak i ponadregionalnym • rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym	• brak w istniejących planach zagospodarowania przestrzennego zapisów ochronnych uniemożliwia skuteczną ochronę planistyczną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (na przykład zabytkowych układów przestrzennych wsi) • kształtowanie nowej zabudowy mieszkalnej na terenie gminy, bez uwzględniania tradycji budowlanej terenów Gminy; • skomplikowane procedury ubiegania się o środki unijne • brak środków finansowych na wkład własny przy korzystaniu ze środków pomocowych • ograniczone środki budżetu niepozwalające na realizację inwestycji prorozwojowych • spadek dochodów gmin i niedoinwestowanie instytucji kultury • niekorzystne zmiany demograficzne: starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny; • niszczenie stanowisk archeologicznych wskutek działalności inwestycyjnej • rozluźnienie się więzi rodzinnych i brak przywiązania do miejsca zamieszkania • polityka finansowa państwa – zmniejszanie subwencji • niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego • niedostateczna wiedza o wartościach chronionych obiektów • niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych • niewiedza właścicieli zabytków o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego

• wzrost atrakcyjności turystycznej i idący za tym rozwój turystyki na bazie atrakcji przyrodniczo – kulturowych gminy • wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek na obszarach wiejskich i blisko natury (turystyka kwalifikowana: rowerowa, nordic-walking, wypoczynek sobotnio-niedzielny dla mieszkańców miast • postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego ułatwiająca budowanie narracji wokół miejsc proponowanych do odwiedzenia • powszechny dostęp do informacji i zasobów sieciowych	• skomplikowane procedury ubiegania się o środki zewnętrzne, zwłaszcza przez osoby prywatne • zerwanie ciągłości kulturowej pomiędzy pokoleniami skutkujące zmianą systemu wartości • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych • udokumentowane złoża kopalin, których eksploatacja stanowi zagrożenie dla stanowisk archeologicznych
--	---

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rawa Mazowiecka wynikają z dokumentów programowych wytworzonych na szczeblu krajowym, wojewódzkim, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, Wojewódzkim Programem opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020–2023, Programem Opieki nad Zabytkami Powiatu Rawskiego na lata 2022-2025.

W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Rawa Mazowiecka został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Rawa Mazowiecka na lata 2024-2027:

„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w gminie Rawa Mazowiecka w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego gminy”

W osiągnięciu zamierzenia dopomóc mają cele szczegółowe, wśród których należy wymienić:

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi;

Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej;

Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych;

Cel 5: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.

W związku z pandemią COVID-19 (koronawirusem) pojawiły się problemy i wyzwania, związane przede wszystkim z ochroną zdrowia i życia ludzi, ale także z ochroną dzieł sztuki i zabytków, z którymi wcześniej nie mieliśmy do czynienia. W wielu instytucjach zaistniała konieczność podejmowania akcji dezynfekcyjnych / dekontaminacyjnych. Stosowane do tego środki, mające na celu

uchronienie przed zachorowaniem człowieka, są niestety nieobojętne dla dzieł sztuki. Poniżej podajemy odnośnik do strony internetowej, zawierającej informacje dotyczące rekomendacji i postępowania w przypadku dekontaminacji obiektów zabytkowych i zawierających zabytkowe obiekty.

<http://www.mng.gda.pl/wp-content/uploads/2020/04/Dekontaminacja-MNW.pdf>

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	
<i>Kierunki działań:</i>	<i>Działania:</i>
1. Ochrona nieruchomego dziedzictwa materialnego	stałe aktualizowanie wykazu zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych w dokumentach planistycznych Gminy Rawa Mazowiecka pod kątem spójności z gminną ewidencją zabytków
	Zainicjowanie i uchwalenie przez Radę Gminy zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.
	W miarę możliwości pomoc, na przykład poprzez dofinansowanie prac konserwatorsko-restauratorskich i ratunkowych przy obiektach nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie będących własnością gminy.
	Wykonanie „Planu ochrony zabytków Gminy Rawa Mazowiecka na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” obejmującego ochronę i zabezpieczenie przed niszczeniem – w tym przed kradzieżą, pożarem, zalaniem - obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
	prowadzenie regularnych prac pielęgnacyjnych zabytkowej zieleni będących własnością gminy oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków
	pozyskiwanie informacji na temat obiektów wpisanych do rejestru oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków – w cyklach najrzadziej dwuletnich - o przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych.
	Kontrola stanu zachowania i przeznaczenia obiektów zabytkowych poprzez między innymi przeprowadzanie obowiązkowych przeglądów obiektów w cyklach najrzadziej dwuletnich w zakresie przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych.
	Wypracowanie z gminami, na których przebiega wąskotorowa kolejka Rogów-Rawa Mazowiecka-Biała Rawska mechanizmów współpracy w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym oraz jej promowania dla rozwoju ruchu turystycznego
	W porozumieniu ze Starostą powiatu rawskiego czytelne oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków - forma oznakowania oraz treść powinna być uprzednio uzgodnione z WUOZ w Łodzi.
2. Monitoring wizyjny obiektów zabytkowych: nieruchomych i ruchomych	w miarę możliwości i posiadanych środków pomoc w realizacji przedsięwzięć mających na celu objęcie obiektów wpisanych do rejestru zabytków monitoringiem wizyjnym

3. Ochrona zabytków archeologicznych	ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem wskutek gospodarczej i budowlanej działalności oraz przed ingerencją nieuprawnionych osób, na przykład „poszukiwaczy skarbów” korzystających z wykrywaczy metali poprzez akcje informacyjne na stronach internetowych gminy, w których znalazłoby się pouczenie o niszczeniu stanowisk i grożących za to sankcjach karnych; objęcie nadzorem miejsc eksploatacji kopalin (piasku) poprzez akcję informacyjną skierowaną do właścicieli i użytkowników o prawnym wymogu poinformowania ŁWKZ lub wójta gminy o odkryciu zabytków archeologicznych i konieczności wstrzymania prac eksploatacyjnych upublicznianie w lokalnych publikatorach, na stronach internetowych informacji o odkryciach archeologicznych w celu kreowania właściwych wzorów zachowań wobec materialnych pozostałości dziedzictwa kulturowego,
4. Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	w porozumieniu z Łódzkim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe, czyli inwentaryzacja tzw. małej architektury: krzyży, kapliczek przydrożnych, zachowanych na terenie Gminy, stałe uwzględnianie w aktualizowanych dokumentach planistycznych gminy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez zamieszczanie aktualnego wykazu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowisk archeologicznych zainicjowanie akcji digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – na przykład zainicjowanie przez Gminny Ośrodek Kultury w Matyldowie akcji skanowania zdjęć z archiwów rodzinnych, przedstawiających miejscowości gminy Rawa Mazowiecka ale także mieszkańców gminy przy ich zajęciach codziennych, obchodzonych uroczystościach, świętach itp., oraz organizowanie wystaw o charakterze tematycznym w szkołach, bibliotekach, Gminnym Ośrodku Kultury w Matyldowie - - na przykład poprzez przystąpienie do projektu Otwartego Społecznego Archiwum Cyfrowego Gminy Rawa Mazowiecka w ramach portalu zbioryspoleczne.pl Centrum Archiwistyki Społecznej Popularyzacja dobrych praktyk z zakresu zachowania dziedzictwa kulturalnego, na przykład promowanie rewaloryzacji zespołu kościelnego w Kurzeszynie, z dworsko-parkowego w Starych Bylinach, Wilkowicach
5. Pielęgnacja tradycji i lokalnego folkloru	wspieranie dokumentowania w postaci rejestracji występów zespołów folklorystycznych, śpiewaczych z archiwizowaniem pozyskanych dokumentacji, zbieranie relacji, wspieranie i upowszechnianie „ginących zawodów”, promocja i wspieranie twórczości tradycyjnej, ludowej, zarówno materialnej jak i niematerialnej - zwyczajnie całoroczne na wsi, przyspiewki, tańce, tradycyjne wyroby kulinarne i ich promowanie na stronach internetowych Gminy,
Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej	
1. Wspieranie działań edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe	organizowanie lekcji w Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej poświęconych tradycji kulturalnej gminy, regionu na przykład a także lekcji w szkołach z zapraszaniem starszych mieszkańców jako opowiadających o dawnych zwyczajach: dorocznych, świątecznych itp

regionu na różnych poziomach nauczania	inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w Gminnym Ośrodku Kultury w Matyldowie, Bibliotece Publicznej w Kurzeszynie, świetlicach gminnych – np. wystawy fotografii pochodzące ze zbiorów rodzinnych które zostały zeskanowane w ramach akcji skanowania starych zdjęć w ramach wystaw tematycznych (np. pory roku w gospodarstwie, wydarzenia z przeszłości, które przybliżyłyby młodemu pokoleniu ginące zwyczaje i tradycje)
2. Kształtowanie tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje,	organizowanie konkursów i wystaw dotyczących dziedzictwa i tradycji związanych z historią terenów dzisiejszej gminy – na przykład zorganizowanie na stronach internetowych gminy konkursów z miejsc uwiecznionych na starych zdjęciach, zwyczajów dorocznych z wprowadzeniem zasady, że każdy uczestnik konkursu otrzymuje nagrodę
	podjęcie próby, na przykład na Gminnych Dożynkach, wypromowanie na lokalnego produktu kulinarnego, który mógłby być wpisany na listę produktów tradycyjnych
	dalsze wspieranie zespołów folklorystycznych, jak; Ludowy Zespół Obrzędowy „Wilkowianie”, Zespół Śpiewaczy z Boguszyca, Zespół „Linkowiacy”, Zespół Ludowy „Wspomnienie”, Zespół Ludowy Podchlebicki, Zespół „Pod Różą”
Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy	
1. Dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	opublikowanie na stronie internetowej Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami,
	Udostępnianie stron internetowych Urzędu Gminy publikacjom poświęconym kulturze i tradycjom na terenie Gminy Rawa Mazowiecka
2. Edukacja mieszkańców w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami	upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych na stronach internetowych gminy; upowszechnianie dobrych praktyk konserwatorskich
3. Zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz kultury	wspieranie i promowanie działalności artystycznej, w tym amatorskiej, m. in. poprzez konkursy i wystawy z wprowadzeniem zasady, że każdy uczestnik dostaje nagrodę
Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	
1. Wspieranie właścicieli posiadających obiekty zabytkowe	Przekazywanie informacji na stronie internetowej gminy na temat pozyskiwania nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. programy ochrony zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środków pomocowych Unii Europejskiej,
2. Stymulowanie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju przemysłów kultury i czasu wolnego	Wykreowanie markowych produktów regionu rawskiego i Gminy Rawa Mazowiecka, jak na przykład kolejka wąskotorowa Rogów-Rawa Mazowiecka – Biała Rawska
	wspieranie rozwoju turystyki kulturowej, wiejskiej, sentymentalnej, pielgrzymkowej

	współpraca z organizatorami turystyki oraz zagospodarowania czasu wolnego działających lub zamierzających działać na terenie gminy
3. Tworzenie pasm turystyczno-kulturowych	promocja na stronach internetowych gminy szlaków turystyki kulturowej w oparciu o atrakcje gminy: szlakiem zespołów kościelnych, zespołów dworsko-parkowych, kapliczek i krzyży przydrożnych
	promocja na stronach internetowych gminy ciągów wydarzeń w miejscowościach położonych na obszarach poszczególnych pasm,
	publikacja map i planów z umiejscowieniem obiektów czy wydarzeń historycznych włączonych do pasma turystyki kulturowej; np. zaczynając od publikacji na stronach internetowych gminy,

Cel 5:**Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy**

1. Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej	współpraca z Katedrą Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego w zakresie promocji i popularyzowania na stronach internetowych metod dokumentowania zabytków i prospekcji terenowej, np. pozyskiwania danych skaningu laserowego i ich roli dla prospekcji w lasach i innych trudno dostępnych miejscach i udostępnienie stron internetowych gminy dla ich prezentacji
2. Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości	szeroka prezentacja informacji na temat tradycyjnych form budownictwa regionu, jego folkloru, obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, publikowanie treści zapomnianych już tradycyjnych pieśni itp. na stronach internetowych gminy
3. Wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zagrożonego	Wspieranie wydawnictw z zakresu historii gminy, badań nad historią poszczególnych miejscowości gminy, literatury pamiątkarskiej,
	wsparcie młodzieży studiującej kierunki historyczne do włączenia się do programów badawczych i dokumentacyjnych, np. poprzez umożliwienie publikacji na stronach internetowych gminy – poinformowanie o takiej możliwości na stronie internetowej gminy

Cel 6:**Promocja dziedzictwa kulturowego gminy**

1. Rozwijanie nowoczesnych form promocji gminy wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy	Prezentacja na sprofilowanych stronach internetowych gminy informacji na temat obrzędowości, zwyczajów dorocznych i świątecznych, tradycyjnych form budownictwa
2. Współpraca z sąsiednimi gminami położonymi na trasie przebiegu kolejki Rogów-Rawa Mazowiecka – Biała Rawska	na bazie przynależności do gmin leżących na trasie przebiegu linii kolejki Rogów-Rawa Mazowiecka – Biała Rawska współpraca z gminami w celu wypracowania wspólnych przedsięwzięć promujących region

3. Współpraca z sąsiednimi gminami należącymi do LGD „Dolina Rawki” w zakresie wspólnej promocji regionu	na bazie przynależności do LGD „Dolina Rawki” nawiązanie współpracy z gminami należącymi do LGD w celu wypracowania wspólnych przedsięwzięć promujących region
--	--

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rawa Mazowiecka stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

1) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych

- aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych,
- tworzenie parków kulturowych,
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
- wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;

2) instrumentów finansowych

- m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;

3) instrumentów koordynacji

- m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
- współpraca z sąsiednimi gminami, przez które przebiega trasa linii wąskotorowej Rogów-Rawa Mazowiecka – Biała Rawska w celu wypracowania mechanizmów współpracy dla zarządzania dziedzictwem kulturowym, rozwojem turystyki
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;

4) instrumentów społecznych

- działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,

5) instrumentów kontrolnych

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Rawa Mazowiecka. Monitoring obejmował będzie następujące działania:

- systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowanie kluczowych efektów Programu;
- planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na lata 2027-2030.

Obowiązek sprawozdawczy z wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282):

Art. 87:

5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona i opieka nad zabytkami jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów oraz właścicieli zabytków, którzy są zobowiązani do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku (art. 71 i 72 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W rozdziale niniejszym wskazuje się jedynie przykładowe źródła pozyskiwania środków, głównie zewnętrznych, służących do finansowania działań na rzecz ochrony i utrzymania dziedzictwa kulturowego. Należy podkreślić, że zasadą udzielania dotacji, subwencji oraz korzystania ze środków zewnętrznych jest partycypacja właścicieli obiektów w kosztach poprzez obowiązkowe wniesienie wkładu własnego. Istotne jest także ograniczenie z możliwości korzystania ze środków zewnętrznych do zabytków wpisanych do rejestru zabytków, pozostawiając na uboczu olbrzymią liczbę zabytków ujętych w ewidencji zabytków. Na tym tle korzystnie wyróżniają się wprowadzone w 2021 r., w tak zwanym Polskim Ładzie, korzystne rozwiązania podatkowe dla osób inwestujących w zakup oraz remont obiektów zabytkowych, przede wszystkim także obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, a więc dotyczących największej grupy właścicieli obiektów zabytkowych. Ulga podatkowa wprowadzona w Polskim Ładzie jest skierowana do podatników PIT opłacających podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi mogą skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomych, którzy ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

Podatnik nie może skorzystać z wymienionej ulgi jeśli wydatki te zostały mu w jakikolwiek sposób zwrócone.

Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami można ogólnie podzielić na źródła krajowe oraz źródła zagraniczne.

- **Źródła krajowe, dotacje takie jak:**

- a) dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN),
- b) dotacje Samorządu Województwa Małopolskiego - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ)
- c) dotacje Samorządu Gmin - dotacje gminne,
- d) fundusz kościelny,
- **Źródła zagraniczne Unii Europejskiej, programy takie jak:**
 - a) Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021-2027,
 - b) Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko 2021-2027,
 - c) Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy,
 - d) Kreatywna Europa 2021-2027,
 - e) Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS).

Źródła krajowe.

A. Dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN)

Właściciel lub posiadacz zabytku, jeżeli posiada tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu lub stosunku zobowiązaniowego na okres nie krótszy niż 10 lat może ubiegać się o dotację celową na prace przy zabytku pod warunkiem, że obiekt posiada odrębną decyzję o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególniony jest w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub nieruchomych) do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego. Wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;

17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie ogłasza (od 2005 r.) Programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami dedykowane są:

Program „Dziedzictwo kulturowe”:

- **priorytet „Ochrona zabytków”**, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
- **priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”**, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:
 - rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
 - rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
 - dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
 - publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
 - upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
 - pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.
- **priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego**, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:
 - digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
 - udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
 - przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.
- **priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych**, w ramach którego dofinansowywane są następujące rodzaje zadań:
 - ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
 - nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
 - opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również **dotacje na badania archeologiczne**, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

B. Dotacje Samorządu Województwa Łódzkiego - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ)

Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków zajmuje się wyłącznie dystrybuowaniem środków z budżetu RP przyznanych mu przez Wojewodę Łódzkiego.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, lub
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

C. Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2023 poz. 40) opieka nad zabytkiem oraz finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub

znajdujących się w gminnej ewidencji zabytku określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy.

Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie może udzielać dotacji na prace przy tych obiektach.

D. Fundusz Kościelny (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów)

Fundusz Kościelny został powołany jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej. Dysponentem Funduszu Kościelnego jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. W projekcie ustawy budżetowej na rok 2024 zaplanowano 11.000.000,00 zł. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji informuję, iż maksymalna kwota udzielonej dotacji z Funduszu Kościelnego w roku 2024 będzie wynosić 200.000,00 zł. W uzasadnionych przypadkach, uwzględniających ważny interes społeczny, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji może udzielić wyższej dotacji niż 200.000,00 zł.

O dotacje z Funduszu kościelnego mogą ubiegać się osoby prawne między innymi na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej – w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo: ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 682); ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292).

Źródła zagraniczne Unii Europejskiej, programy takie jak:

- **Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko 2021-2027**

Finansowanie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej, wśród których należy wymienić:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2021-2027 - Priorytet VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”, w ramach którego możliwe jest pozyskanie środków na ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. W ramach priorytetu możliwe są między innymi działania:
 - działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury,
 - działanie 8.2 Ochrona zabytków.

Wsparcie będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych. Możliwy będzie również m.in. zakup urządzeń chroniących obiekt przed kradzieżą i zniszczeniem, a także zakup wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej.

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy

Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC) - jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu

szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców.

W ramach Priorytetu II – Zaawansowane usługi cyfrowe, realizowane jest zadanie 2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji, w ramach którego przewidziano działania związane z digitalizacją zasobów kultury, budowę i rozbudowę infrastruktury do przechowywania i udostępniania danych.

Wśród beneficjentów programu przewidziane są między innymi instytucje kultury, obywatele, organizacje pozarządowe oraz przedsiębiorcy.

Kreatywna Europa 2021-2027

W latach 2021-2027 w ramach programu Kreatywna Europa przeznaczonych zostanie 2,44 mld € na wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, rozwoju publiczności poprzez zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwoju współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystania technologii i wdrażania innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji programu Kreatywna Europa 2021-2027 istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program Kreatywna Europa 2021-2027 będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent MEDIA — wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura — wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy — wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

Program Fundusze Europejskie dla Łódzkiego na lata 2021-2027

Fundusze Europejskie dla Łódzkiego na lata 2021-2027 to nowa nazwa programu regionalnego, która zastąpi wcześniejszy Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny. Jest on przygotowany w oparciu o „Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2030 roku”. Informacje szczegółowe na stronie internetowej: <https://funduszeue.lodzkie.pl/>

11. Bibliografia

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r**
(Dz. U. nr 78 poz. 483, oraz z 2006 r. nr 200 poz. 1471 oraz z 2009 r. nr 114 poz. 946)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>
2. **Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej**
(t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2512)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971410943>
3. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**
(t.j. Dz. U. 2024 poz. 1292), wraz z aktami wykonawczymi do ustawy
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>
4. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 609 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900160095>
5. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**
(Dz. U. 2024 poz. 1130)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>
6. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 725)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940890414>
7. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 54)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010620627>
8. **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 1336)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040920880>
9. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 344)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971150741>
10. **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 278).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001777>
11. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu**
(Dz. U. poz. 774 ze zm.)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150000774>
12. **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 87 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19911140493>
13. **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**
(Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>
14. **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**
(Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970850539>

15. **Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych**
(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19330390311>
16. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 571)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>
17. **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych**
(Dz. U. 2023 r. poz. 70)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910090031>
18. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026**
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>
19. **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.**
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>
20. **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”**
http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf
21. **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.**
<https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-spoecznego-2030-srks>
22. **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego**
https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zarzadcow/opieka-nad-zabytkami/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-unesco/
23. **Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030**
<https://strategia.lodzkie.pl/strategia-rozwoju-wl-2030/>
24. **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego**
<https://bip.lodzkie.pl/urząd-marszałkowski/programy/item/7929-nowy-plan-zagospodarowania-przestrzennego-wojew%C3%B3dztwa>
25. **Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020–2023**
https://www.lodzkie.pl/files/WPOnZ_2020-2023.pdf
26. **Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Rawskiego na lata 2022-2025**
<https://bip.powiatrawski.pl/plik,22279,uchwala-nr-xxviii-280-2022-rady-powiatu-rawskiego-w-rawie-mazowieckiej-z-dnia-29-lipca-2022-r-w-sprawie-przyjecia-powiatowego-programu-opieki-nad-zabytkami-dla-powiatu-rawskiego-na-lata-2022-2025.pdf>
27. **Stowarzyszenie „Dolina Rawki”**
<https://www.krainarawki.eu/>
28. **Gmina Rawa Mazowiecka – strona internetowa**
<https://www.rawam.ug.gov.pl/>